

ВІСНИК

4/97

НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

- Чи вистачає грошей економіці України?
- Помірна девальвація гривні: зло чи благо?

- Підприємства не зацікавлені в ліквідації своєї заборгованості перед партнерами. Чому?

Збірник

"Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності"

— щомісячний додаток до журналу "Вісник НБУ"

- 👉 повні тексти нормативних актів НБУ;
- усі додатки до них;
- наступні зміни та доповнення;
- 👉 роз'яснення НБУ.

Передплату приймають:

Українське об'єднання поштового зв'язку "Укрпошта"

252001, м.Київ-1,
вул. Хрещатик, 22
тел.: 228-79-69,
факс: (044)228-79-89

ТОВ "Київська служба передплати"

253054, м.Київ-54,
вул. Кудрявська, 3/5, к.1
тел./факс: (044) 212-08-46

Кур'єрська фірма "М & С РАК"

290071, м.Львів-71,
вул. Словацького, 5, 2-й поверх
тел./факс: 72-74-10

Фірма "САММІТ"

252001, м.Київ-1, а/с 541,
вул. Рибальська, 2
тел./факс: (044) 290-77-63,
290-71-06

філіал у м.Харкові:
тел./факс: (0572) 43-70-78

філіал у м.Миколаєві:
тел./факс: (0512) 22-52-43

філіал у м.Луганську:
тел./факс: (0642) 52-82-37

Наш передплатний індекс у Каталозі періодичних видань України — **74132**

Телефон для довідок у редакції: 293-21-33.
Бажаючи також можуть придбати повний комплект випусків збірника "Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності" за 1996 рік.

Редакційна колегія:

ВЕСЕЛОВСЬКИЙ О.О.
(голова)

ВОРОНОВА Л.В.

ГЕТЬМАН В.П.

ГРЕБЕНИК Н.І.

КАНДИБКА О.М.

КИРЕЄВ О.І.

КРАВЕЦЬ В.М.

КРОТЮК В.Л.

МАТВИЄНКО В.П.

ПАТРИКАЦ Л.М.

(зав.редакцією — головний редактор)

РАЄВСЬКИЙ К.Є.

СТЕПАНЕНКО А.І.

ЧЕРНИК І.П.

ШАРОВ О.М.

Номер підготовлено
редакцією періодичних видань НБУ

Головний редактор

ПАТРИКАЦ Л.М.

Заступник головного редактора

КРОХМАЛЮК Д.І.

Відділ економіки, законодавчого забезпе-
чення, банківського нагляду та ко-
мерційних банків

Редактор відділу СОЛОМОНЕНКО С.К.

Відділ монетарної політики

Редактор відділу ПАПУША А.В.

Відділ бухгалтерського обліку, розра-
хунків та інформаційно-програмного
забезпечення

Редактор відділу КОМПАНІЄЦЬ С.О.

Відділ валютного регулювання та міжна-
родних банківських зв'язків

Літературне редагування і коректура
ЧЕРКАЩЕНКО Н.І., ЛЕОНТЬЄВА Л.І.

Комп'ютерний набір

ЛИТВИНОВА Н.В., СОЛДАТЕНКО Г.В.

Фотокореспондент

НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С.

Адреса редакції:

254070, Київ-70, вул. Андріївська, 1

тел./факс (044) 462-53-47

тел.: (044) 462-53-48

Реєстраційне свідоцтво КВ №691

Передплатний індекс 74132

Дизайн, кольороподіл і друк

Поліграфічного центру АТ

"Видавництво "Бліц-Інформ"

тел.: (044) 441-89-19

Художній редактор

КОЗИЦЬКА С.Г.

Комп'ютерна верстка

ПАЛЬЧЕВСЬКИЙ Д.А., СЕРЬОДКІН В.К.

Технічний редактор

ПОНОМАРЕНКО Н.І.

Умовн.-друк. арк. 8.0

Підписано до друку 28. 03. 1997

При передруку матеріалів, опублікованих у жур-
налі, посилання на "Вісник Національного банку
України" обов'язкове.

Редакція може публікувати матеріали в порядку
обговорення, не поділяючи думку автора.

Відповідальність за точність викладених фактів
несе автор.

Редакція не несе відповідальності за зміст рек-
ламних матеріалів.

© Вісник Національного банку України,
1997

ВІСНИК НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Щомісячний журнал Національного банку України

Видається з березня 1995 року

№4

квітень

1997

ЗМІСТ

ЗАКОНОТВОРЕННЯ

- 3 В.Гетьман**
Україні — цивілізоване
банківське законодавство
- 6 Юридичні читання в На-
ціональному університеті
ім. Т.Шевченка: обгово-
рення проекту Закону
"Про Національний банк
України"**
(Л. Воронова, А.Селіва-
нов, О.Єльяшкевич,
Ю.Шемшученко,
С.Аржевітін)

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

- 10 Л.Письменна**
Підприємства України не
зацікавлені в ліквідації
своїх заборгованості пе-
ред партнерами

- 13 У пошуку моделі страху-
вання депозитів**
(Клод А.Роллін, К.Клоц,
М.Лучинський)
- 19 М.Савлук, О.Сугоняко**
Чи вистачає грошей еко-
номіці України?
- 22 В.Єрмакович**
Вирішення проблеми
безнадійних боргів:
досвід Польщі

ФОНДОВИЙ РИНОК

- 25 І.Афанасьєв**
Зміни в обліку державних
облігацій

БАНКІВСЬКА СТАТИСТИКА

- 26 Інформує статистичний
"Бюлетень НБУ"**

▶ **ВАЛЮТНИЙ РИНОК**

30 В.Юрчишин

Чи треба боятися
помірної девальвації?

32 М.Мирун

Валютний коридор і про-
блеми курсоутворення
національної валюти
країн із перехідною еко-
номікою

▶ **СЛОВО — РЕГІОНАМ**

35 О.Толстой

Прогнозує той, хто во-
лодіє інформацією

▶ **БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА АУДИТ**

38 Г.Жигайло

Деякі особливості бух-
галтерського обліку в
банківських установах
України

39 І.Юшко

Працюємо за принципа-
ми, визнаними світом

▶ **КОМЕРЦІЙНІ БАНКИ**

41 О.Шульга

“Чернігівбанк” на фондо-
вому ринку України

▶ **ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА**

42 О.Барановський

Державний борг України
в системі економічної
безпеки

▶ **ДОРОГОЦІННІ МЕТАЛИ**

47 А.Папуша

Ринок золота в Україні

48 А.Погрібний

Перші кроки до ук-
раїнського ринку доро-
гоцінних металів

▶ **ТОЧКА ЗОРУ НАУКОВЦЯ**

50 І.Івасів

Яка банківська система
потрібна Україні?

▶ **ДОВІДКОВЕ БЮРО**

53 Е.Ващенко

Запитання —
відповідь

▶ **ХРОНІКА**

56 Лауреати програми “Людина року”

57 Д.Рікберг

Перспективи ділового
співробітництва

▶ **БАНКІВСЬКЕ ОБЛАДНАННЯ**

58 С.Компанієць, В.Закусило

Готівка з обігу зникне не
скоро

▶ **НОВИНКИ БАНКІВСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

61 Т.Добко

Пропонує найбільша кни-
гозбірня України

▶ **НА ТЕРЕЗАХ — ВАЛЮТА**

64 Інформація за результа-
тами торгів німецькими
марками, доларами США,
російськими рублями,
білоруськими рублями,
італійськими лірами,
французькими франками,
англійськими фунтами
стерлінгів на Українській
міжбанківській валютній
біржі (з 16 лютого по 15
березня 1997 року)

Перший крок на шляху створення правових гарантій незалежності Національного банку України було зроблено ще при підписанні Конституційного договору, статтею 34 якого визначено, що уряд має узгоджувати свою економічну політику з грошово-кредитною політикою НБУ. Конституція України заклала основи правового статусу Національного банку, наділивши його правом законодавчої ініціативи та визначивши його як центральний банк держави, основною функцією якого є забезпечення стабільності національної грошової одиниці.

Наступний крок на шляху утвердження правових гарантій НБУ — прийняття Закону "Про Національний банк України". Неможливо уявити ці три етапи розвитку банківського законодавства без активної участі у його творенні банкіра-реформатора Вадима Гетьмана. Сьогодні — йому слово.

ПОЗИЦІЯ ПРОФЕСІОНАЛА

Україні — цивілізоване банківське законодавство

Вадим Гетьман,
народний депутат України, керівник депутатської групи "Незалежні", Голова Біржового комітету Української міжбанківської валютної біржі. Академік Міжнародної академії інформатизації, академік Академії інженерних наук України.

Центральною проблемою державотворення, як відомо, є розмежування функцій між так званими гілками влади. Численні факти зі світової історії, на жаль, засвідчують, що ця проблема раніше не завжди розв'язувалася мирним шляхом. Отже, важливо, аби кожен усвідомив: найбільшим досягненням народу України, Верховної Ради і Президента є те, що Україна — чи не єдина держава на терені колишнього Радянського Союзу, якій удалося вирішити це питання безкровно.

Однак мало проголосити принцип поділу влади, необхідно реалізувати його. Єдність влади, а отже, і стабільність у державі, можна забезпечити лише за умови, коли амбіції (в кращому розумінні цього слова) всіх владних органів будуть обмежені конституційними рамками. Але ж у нас у державі є органи, які своїми функціями не повністю вписуються в систему, скажімо, органів виконавчої влади. Наприклад, конституційні статті, які визначають правове поле діяльності центрального банку держави, записані як у розділі, що стосується законодавчої, так і в розділі, що стосується виконавчої гілок влади.

Коли пригадати, як створювався Основний Закон, то треба сказати, що в по-

передньому варіанті Конституційної комісії Національному банку України як інституції місця взагалі не знайшлося. Там не те що розділу чи окремої статті — жодної згадки не було про нього. Чи можливе таке ставлення до одного з найважливіших атрибутів державності?

Гадаю, це сталося не випадково. Жодна з гілок влади не бажала ділитися своїми владними функціями, тим більше у сфері управління грошми. Згадаймо крилатий вислів Канта: "З усіх сил, підпорядкованих пануючій владі, сила грошей, певно, найнадійніша". Тому, користуючись своїм правом члена Тимчасової погоджувальної комісії з питань доопрацювання проекту Конституції, я доклав максимум зусиль, щоб

поставити все, як то кажуть, на своїй місці. Зізнаюся, не без задоволення перечитую сьогодні рядки Основного Закону, де з урахуванням світового досвіду і змін, які за останні роки відбулися в Україні, Національний банк наділено правом законодавчої ініціативи, а також визначено як центральний банк держави, основною функцією якого є забезпечення стабільності грошової одиниці. Ось що, зокрема, записано про НБУ в Конституції.

"Стаття 85. До повноважень Верховної Ради України належать:

18) призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України за поданням Президента України;

19) призначення та звільнення половини складу Ради Національного банку України".

"Стаття 93. Право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Президенту України, народним депутатам України, Кабінету Міністрів України і Національному банку України".

"Стаття 99. Грошовою одиницею України є гривня.

Забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією цент-

Право законодавчої ініціативи нині мають Президент, Кабінет Міністрів, Верховна Рада. Четвертим органом, який Конституція наділила цим високим правом, став Національний банк України

рального банку держави — Національного банку України”.

“Стаття 100. Рада Національного банку України розробляє основні засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням.

Правовий статус Ради Національного банку України визначається законом”.

“Стаття 106. Президент України:

12) призначає половину складу Ради Національного банку України”.

Звичайно, не варто нічого ідеалізувати, але не можна не бачити, що ці конституційні норми мають пряме відношення до проблем державотворення, відтак до життя країни і народу. Все це дає змогу краще зрозуміти логіку Конституції, важливість діяльності перелічених у ній державних установ і зв'язок між ними.

Процитовані норми Основного Закону конституційно **закріплюють автономний статус Національного банку України в структурах влади. Вперше** на нього покладається така важлива функція, як забезпечення стабільності національної валюти, а отже, і купівельної спроможності на споживчому ринку. Точніше, відтепер Національний банк відповідає не лише за стабільність гривні щодо долара США, а й за стабільність споживчих цін. Це надзвичайно важливо для підвищення життєвого рівня населення. **Вперше** в Конституції посаду головного банкіра визначено не як Голови Правління (тобто керівника колективного органу), а як Голови центрального банку України, підкресливши цим його особисту відповідальність за цю архіважливу ділянку роботи. **Вперше** вищим керівним органом Національного банку України в Конституції названо Раду Банку, яка покликана здійснювати контроль за проведенням грошово-кредитної політики виконавчими структурами центрального банку. **Вперше** одночасно з Президентом, народними депутатами, Кабінетом Міністрів Національний банк України наділяється правом законодавчої ініціативи, чим ще раз підкреслено його незалежний статус у системі влади Української держави. Як бачимо, четвертим органом, який має право законодавчої ініціативи, названо Національний банк. Не секрет, це

рішення було прийнято при надзвичайно шаленому опорі певних сил, які не хотіли бачити НБУ серед основних гілок влади, що мають право законодавчої ініціативи.

Користуючись цим правом, Національний банк вніс на розгляд Верховної Ради перший такий проект — “Про Національний банк України”. І це є наступним кроком на шляху утвердження правових гарантій Національного банку. Зазначу, сьогодні вже немає потреби починати все спочатку. Національний банк, попри всі економічні негаразди і політичні амбіції, довів свою функціональну спроможність виконувати роль головного органу держави щодо забезпечення стабільності національної грошової одиниці, бути єдиним емісійним центром, банком уряду і органом банківського нагляду. Тепер важливо, щоб на основі прийнятої Конституції України було законодавчо закріплено його особливе місце в системі державної влади і чітко розмежовано його функції на фінансовому ринку.

Вважаю, надзвичайно цінну ініціативу проявив деканат юридичного факультету Національного університету ім.Т.Шевченка, організувавши юридичні читання, присвячені обговоренню проекту Закону “Про НБУ”¹. За шість років моєї законотворчої діяльності — це вперше. І я щиро вітаю таку ініціативу, сподіваючись, що і в майбутньому напередодні прийняття Верховною Радою важливих законів наш університет організовуватиме подібні заходи. Адже нерідко при розгляді та обговоренні законопроектів з банківської діяльності депутати хотіли б знати й неупереджену думку юристів-фахівців.

Уже неодноразово я підкреслював, що сильна держава може відбутися лише за наявності сильного Міністерства фінансів і незалежного у визначенні та проведенні грошово-кредитної політики центрального банку. Адже ці два найважливіших державних інститути завжди повинні діяти за законом сполучених посудин. Якщо не спрацює фінансова політика, вступає в дію емісійна. Але при цьому свою роль центральний банк відтепер повинен виконувати виключно в інтересах забезпечення стабільності національної грошової одиниці і цін. Якщо ці два органи не займатимуть однозначну позицію, ні про яку сильну національну валюту не може бути й мови. Ось чому таким важливим є законопроект “Про Національний банк України”, який після річних дебатів, після “ходіння” кабінетами за-

конодавчої і виконавчої влади нарешті потрапив до Верховної Ради і ось-ось буде розглянутий у першому читанні. І тому важливо нині врахувати всі слушні думки, внести суттєві поправки до нього.

Зауважу, вперше ми маємо прецедент (і це абсолютно нормальне явище), коли законопроект, який вноситься на розгляд парламенту, вже має чітко окреслені стрижневі риси, виписані Конституцією України. Відрадно, що саме в Конституції вперше визнано основною функцією центрального банку забезпечення стабільності грошової одиниці. Більше того, в доопрацьованому проекті закону (остаточний варіант — від 21.02.1997 р.) було враховано зауваження науково-експертного відділу Секретаріату Верховної Ради відносно того, що Національний банк підтримує економічну політику уряду доти, доки це не вступає в суперечність із забезпеченням стабільності національної грошової одиниці. Зізнаюся, що це деякою мірою “плагіат”, адже таке ж положення є і в законі про Німецький банк. Але інакше бути не може, бо дана норма відповідає реальності. Україну вразила не лише екологічна катастрофа Чорнобиля, але й економічна — зразка 1994 року, коли інфляція, що сягнула десяти тисяч відсотків, спалила обігові кошти підприємств, заощадження громадян. Те ж саме свого часу пережила і Німеччина, і тому незалежність Німецького центрального банку — це не данина моді, а уроки історії. Україна, її парламент не повинні втратити свій шанс. І таку дуже важливу, я б сказав, захисну функцію центрального банку потрібно відстояти.

Як я вже зазначав вище, Конституція України зобов'язує Національний банк розробляти основні засади грошово-кредитної політики та контролювати її проведення, сформувавши вищі органи управління банком. Вищими органами в законопроекті визначено Раду Банку та Раду директорів. Відносно цього не лише в пресі, але й серед фахівців існує багато всляких інсинуацій. Ще коли приймався Основний Закон, урядова команда намагалася перебрати на себе право втручання в проведення грошово-кредитної політики на принципах “погодження з Національним банком”. Але що таке

Наступний крок на шляху утвердження правових гарантій НБУ — прийняття Закону “Про Національний банк України”

Вищі органи управління банком — Рада Банку і Рада директорів. Які їхні функції?

¹ Стислий звіт про юридичні читання в Національному університеті ім.Т.Шевченка публікуємо на стор. 6—9 цього номера журналу.

“погодження” на практиці, нам уже давно відомо, а тому не випадково в наданих Конституцією Кабінетові Міністрів функціях таке посилення відсутнє.

Не зумівши відстояти свої позиції при прийнятті Основного Закону, впевнений, дехто намагатиметься взяти реванш під час розгляду парламентом проекту Закону “Про Національний банк” і, зокрема, включення до нього положення про компетенцію Ради Банку. В останньому варіанті проекту внесені відповідні поправки щодо правових норм функціонування Ради Банку і Ради директорів банку. Це положення звучить так: “Члени Ради Банку України призначаються: одна половина — Верховною Радою України, друга половина — Президентом України. За посадою до складу Ради Банку входять: Голова Банку України та його заступники, Голова Комітету Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності, Голова Комітету Верховної Ради України з питань бюджету, міністр фінансів України і міністр економіки України. Члени Ради Банку України, які входять до її складу за посадою, відносяться до квоти Верховної Ради України чи Президента України залежно від того, хто призначав їх на посаду”. Скажімо, якщо Голову Банку призначає Верховна Рада, він увійде до квоти Верховної Ради. Те ж стосується і Голови Комітету з питань фінансів і банківської діяльності, Голови Комітету з питань бюджету. Щодо міністра фінансів і міністра економіки, які призначаються Президентом, то вони входитимуть до квоти Президента. Отже, дана норма дає можливість сформувати ядро тих керівних органів, які повною мірою впливатимуть на визначення грошово-кредитної політики. Більше того, в такому підході спостерігається логічна взаємозалежність політики уряду і Національного банку.

Багато суперечок виникло і навколо так званого відкладального права вето. Передбачається, що право вето запроваджується в тому разі, якщо станеться колізія і Рада Банку накладе вето на рішення Ради директорів Банку відносно, скажімо, якихось нюансів грошово-кредитної політики.

Перевага відкладального вето в тому, що воно дає можливість Раді директорів Банку (виконавчому органу) ще раз осмислити свою виняткову відповідальність за прийняття рішення. Якщо на наступному засіданні дві третини голосів Ради Банку підтвердять рішення Ради директорів, то це рішення набуває чинності. Все це застерігає Раду Банку від перебирання на себе

функцій виконавчого органу, який проводить грошово-кредитну політику і в той же час дає можливість прийняти відповідальне рішення. Адже лише Голова і Рада директорів Банку будуть нести повну відповідальність за забезпечення стабільності грошової одиниці, що конституційно закріплена лише за Національним банком України, а тому навіть Рада Банку, що буде функціонувати на громадських засадах, не може підривати право керівництва Національного банку професійно захищати монетарну стабільність грошової одиниці.

Відповідно до маастрихтських угод центральні банки повинні бути виведені з-під контролю виконавчої влади. Повну автономію у сфері монетарної політики Конституція закріпила за Національним банком України

В останньому варіанті законопроекту внесені важливі поправки до положення, де йдеться про визначення основних засад грошово-кредитної політики, що тепер є пріоритетом Ради Банку. Вони ґрунтуються на головних макроекономічних показниках загальнодержавної програми економічного розвитку держави, зокрема прогнозованих рівні інфляції та розмірі дефіциту бюджету і джерелах його покриття, платіжному балансі тощо. Тобто Рада Банку розробляє і прогнозує макроекономічні показники, на основі яких монетарними методами втілюються в життя основні засади грошово-кредитної політики.

У законопроекті особливо наголошується, що у сфері своєї безпосередньої діяльності Національний банк наділений повною незалежністю. Статтею 55, зокрема, проголошується: “Втручання у будь-якій формі органів законодавчої та виконавчої влади або їх посадових осіб у виконання функцій і повноважень Ради Банку чи Ради директорів забороняється”. Це означає, що будь-який орган державної влади — законодавчої чи виконавчої — не має права давати йому вказівки обов’язкового характеру.

Звичайно, готуючи цей проект, ми розуміли, що повинні йти шляхом економічно розвинутих країн Заходу. Адже відповідно до маастрихтських угод європейські держави — члени Європейсько-

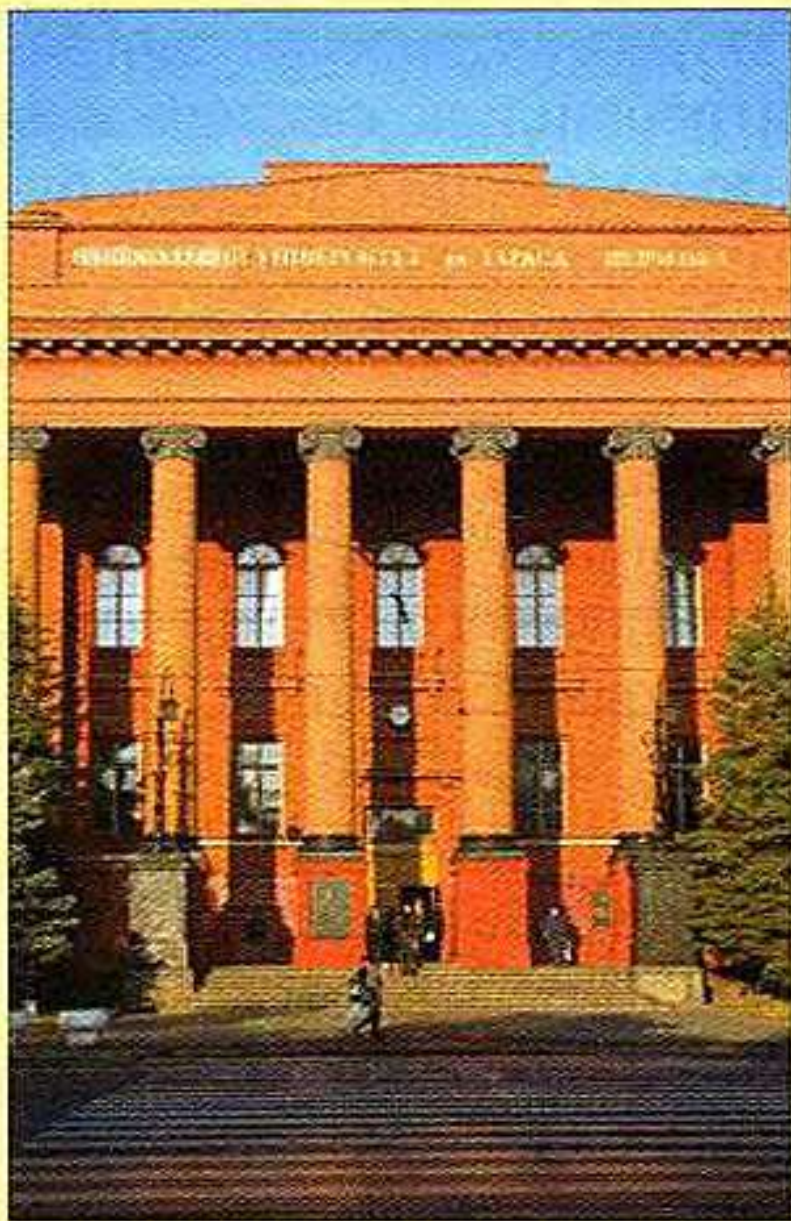
го Союзу зобов’язані привести свої закони про центробанки до єдиного знаменника: центральні банки повинні бути виведені з-під контролю виконавчої влади. Цікавим є такий факт. Експерти Світового банку, розглядаючи нещодавно прийнятий Закон “Про автономію Банку Іспанії”, назвали його зразком законодавчого акта, який найбільше відповідає законам Європейського Союзу, хоч згідно із законом центральний банк і “вмонтовано” у виконавчу владу (тобто він формально підпорядкований уряду), але згідно з маастрихтськими угодами користується повною автономією у сфері монетарної політики. Термін “автономія” у назві закону означає, по суті, три моменти. По-перше, уряд не може мати заборгованості перед Банком Іспанії, оскільки це позбавляє його ініціативи щодо емісії. По-друге, Банку Іспанії не дозволяється отримувати прямі інструкції від уряду стосовно проведення банком монетарної політики. По-третє, автономія потребує, щоб термін роботи керуючого банком був відносно довгим і привід для його звільнення був чітко визначений.

У відповідність із маастрихтськими угодами приведено і законодавство Франції. Готуються поправки і до закону про центральний банк Великобританії, який, як ви знаєте, називають альма-матер усієї банківської системи і який відомий своїми консервативними принципами.

Гадаю, я навів достатньо ілюстрацій, щоб показати: автономний статус центрального банку — це фактор сили країни. За сильними грішми стоять авторитетні в світі країни. Не випадково в Маастрихті прийнято занадто жорсткі умови для вступу в зону єдиної валюти: дефіцит бюджету не повинен перевищувати 3% ВВП, публічний державний борг (як внутрішній, так і зовнішній) — 60% ВВП.

Отже, і нам необхідно будувати нове законодавство, яке відповідало б європейським вимогам. Ніколи не погоджусь з тими, хто вважає, що Україні слід нині приймати перехідні закони, поступово пристосовуючись до європейських. Рішуче “ні!”: не треба нам пристосовуватись, Україна варта того, щоб мати цивілізоване банківське законодавство.

І сьогодні нам потрібні конструктивні й розумні пропозиції, правильний погляд на завдання, які стоять перед центральним банком держави. Від того, який Закон “Про Національний банк” ми матимемо, залежить, як Україну сприйматиме світ завтра, а головне, як підуть економічні реформи в нашій країні вже сьогодні.

Юридичні читання в Національному університеті ім.Т.Шевченка: обговорення проекту Закону “Про Національний банк України”

У Національному університеті ім.Т.Шевченка відбулися юридичні читання, присвячені обговоренню проекту Закону “Про Національний банк України”.

Організували цей захід Спілка юристів України, Національний університет ім.Т.Шевченка (юридичний факультет), Національний банк України, Асоціація юристів у галузі фінансового та банківського права України, правнича фірма “Юріс”.

Перед учасниками юридичних читань виступили декан юридичного факультету університету, доктор юридичних наук, професор **В.Г. Гончаренко**; перший заступник Голови Національного банку України **В.С. Стельмах**; народний депутат України, заступник Голови Комісії Верховної Ради з питань фінансів і банківської діяльності **В.П. Гетьман**; народний депутат України, Голова Спілки юристів України **В.О. Євдокимов**.

Відбулося обговорення проекту Закону “Про Національний банк” та загальна дискусія з питань:

- концептуальні засади законодавчої моделі НБУ;
- конституційні принципи та їх реалізація у проекті Закону “Про Національний банк”;
- роль і місце НБУ у системі органів державної влади. Система Національного банку України;
- функції і повноваження НБУ в банківсько-кредитній системі України. Власність Національного банку України;

■ структура керівних органів НБУ та їхня компетенція;

■ статус Голови НБУ та його відповідальність за проведення грошово-кредитної політики;

■ правове регулювання взаємовідносин НБУ з кредитно-банківськими установами;

■ банківське регулювання і банківський нагляд;

■ службовий апарат Національного банку України;

■ особливі положення законопроекту “Про Національний банк”.

У дискусії та обговоренні взяли участь голова Правління банку “Ажіо” **С.М. Аржевітін**; доктор юридичних наук, професор **Л.К. Воронова**; народний депутат України **О.С. Єльяшкевич**; начальник юридичного відділу банку “Аваль” **М.О. Маленко**; заступник директора Інституту держави і права ім.Корецького НАН України, кандидат юридичних наук **В.П. Нагребельний**; президент правничої фірми “Юріс”, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України **М.В. Оніщук**; головний науковий консультант Комісії Верховної Ради з питань фінансів та банківської діяльності, доктор юридичних наук, професор **А.О. Селіванов**; директор Інституту держави і права ім.Корецького НАН України, академік НАН України **Ю.С. Шемшученко**. У цьому номері журналу публікуємо зі скороченням окремі виступи з юридичних читань, присвячених обговоренню проекту Закону “Про Національний банк України”.

Робочий момент юридичних читань.

Лідія Воронова,
доктор юридичних наук, професор.

До Ради Банку повинні входити і заступники Голови НБУ

Уважно прочитала останній варіант проекту Закону "Про Національний банк України". Гадаю, він значно досконаліший, ніж попередні, і це цілком зрозуміло, бо в ньому враховано більшість пропозицій, зауважень та доповнень.

Я не зупинятимуся на всіх статтях, оскільки готую детальний відгук щодо цього законопроекту. Зосереджу увагу лише на такому важливому конституційному органі, як Рада Національного банку.

Коли я вперше ознайомила з новою Конституцією України, мене дуже здивувало, що над Національним банком, який, вважаю, повинен бути дійсно самостійним, є ще такий орган, як Рада

Національного банку. Але коли прочитала законопроект, то стало більш зрозуміло, що це за орган. Правда, в останньому варіанті проекту зазначено, що управління банком здійснюватиметься на двох рівнях: Радою Національного банку та Радою директорів Національного банку. Чи так уже НБУ добивався цього дворівневого управління? Зараз ми не можемо ставити питання про те, чи потрібна взагалі Рада Національного банку, бо це Конституційний орган. Отже, питання тут вичерпане. Але в певних колах побутує думка, що до Ради Національного банку не слід включати заступників Голови НБУ. Вважаю, що заступники Голови конче повинні бути представлені в Раді Національного бан-

ку. Це орган, який керуватиме грошово-кредитною політикою нашої держави, тому до нього мають входити фахівці із фахівців. Мені здається, що правильно буде визначити в самому законі, хто має увійти до складу Ради Банку. Положення щодо функцій, які в проекті відведені Раді Банку, можна підтримати. Особливо мені сподобалася теза законопроекту стосовно того, що Рада Національного банку затверджуватиме кошторис банку. Це дуже правильно, бо її члени знатимуть, куди витратити гроші, які матиме наш банк.

Всюди у проекті закону замість слів "Національний банк України" вживаються слова "Банк України". У нас є могутній комерційний банк під назвою "Україна". Як бачите, назви дуже схожі. Мені здається, не треба писати замість "Національний банк України" "Банк України".

Приємно, що нарешті наша країна має головний банк, банк банків, який визнаний у світі. Функціонувати ефективніше і повнокровніше йому допоможе Закон "Про Національний банк України", проект якого ми розглядаємо.

Висловлювалася й думка про те, що не треба працівникам Національного банку встановлювати якісь пільги. Гадаю, що Національний банк може заробити гроші і надавати пільги своїм працівникам.

Законопроект "Про Національний банк України" дуже вдалий і його можна вносити на розгляд Верховної Ради України.

Анатолій Селіванов,
доктор юридичних наук, професор.

Згідно із Законом "Про Національний банк України" має створюватися система банківських інститутів

Особливість Закону "Про Національний банк України" в тому, що це — статутний закон, згідно з яким має створюватися система банківських інститутів, визначатися механізми банківської діяльності. Проектом визначено:

- державну природу центрального банку, який є установою функціонального призначення;
- національно-правову основу функціонування НБУ;
- роль Національного банку як орга-

ну, що проводить єдину грошово-кредитну політику в державі;

■ забезпечення стабільності грошової одиниці України як основну функцію банку;

■ контроль за грошово-кредитною політикою з боку спеціального органу — Ради Національного банку;

■ функціональну та економічну незалежність НБУ, який очолює не Голова Правління (як керівник колегіального органу), а Голова Національного банку;

■ Голову НБУ як одноосібного керівника установами системи НБУ і його повну відповідальність перед законодавчою і виконавчою владою;

■ НБУ єдиним емісійним центром і регулюючим органом банківської діяльності;

■ статус НБУ як фінансового гаранта економічної внутрішньої і зовнішньої політики держави, відповідального за грошово-кредитні відносини.

Олександр Єльяшкевич,
народний депутат України.

Про деякі проблеми функціонування НБУ

Конче необхідно прискорити процес прийняття Закону "Про Національний банк України". Це допоможе розв'язати питання автономності функціонування такого важливого інституту, яким є центральний банк держави, і проблеми, що виникають у його взаємодіях із владними структурами.

На мій погляд, у проекті є декілька спірних моментів, на яких хотів би зупинитися.

Тут багато говорили про принцип формування Ради Банку. Мені здається, що заступники Голови НБУ не повинні входити до її складу. Адже вони безпо-

середньо підпорядковані Голові, тож їхні голоси автоматично будуть "голосами" Голови Національного банку України.

У законопроекті є кричуща неузгодженість: Рада Банку призначається на п'ять років, а Голова Ради — на чотири роки. Мені здається, що керівник такого важливого інституту, як Національний банк, повинен обиратися щонайменше на п'ять, а то й на сім років.

Що стосується соціального захисту працівників Національного банку (додаткового пенсійного забезпечення і медичного страхування), то ці питання не

знайдуть належного відгуку в сесійному залі Верховної Ради України. Гадаю, що їх вирішення не на часі, хоч загалом вирішувати їх треба.

Також виникають серйозні зауваження щодо оподаткування. Адже не оподатковується не лише Національний банк, а й підпорядковані йому підприємства та організації. Вважаю, всі ці питання необхідно узгодити із чинним податковим законодавством.

Дискусійним є і право списання в безспірному порядку коштів самим Національним банком. Нині у парламенті дуже важко просувається розгляд законопроекту "Про платежі на території України". Національний банк дотримується правильної позиції: право у безспірному порядку списувати кошти із рахунків підприємств та організацій повинна мати якомога менша кількість суб'єктів. Але в той же час НБУ вважає, що сам він за будь-яких умов повинен мати таке право, навіть не вимагаючи судового розгляду щодо таких питань.

Гадаю, текст цього законопроекту слід ретельно опрацювати, аби Комісія Верховної Ради з питань фінансів і банківської діяльності вносила менше поправок, а концепція і структура законопроекту була збережена. За ці роки Національний банк здобув право законодавчої ініціативи, і воно має ефективно використовуватися.

Юрій Шемшученко,
директор Інституту держави і права ім. Коретського
НАН України, академік НАН України.

Законопроект підготовлено професійно

Минулого року ми вже обговорювали один із перших варіантів проекту Закону "Про Національний банк України" у присутності Голови НБУ. Тоді було висловлено чимало міркувань, слушних зауважень, які враховано в останньому, сьогоднішньому варіанті.

На мою думку, даний документ підготовлений на високому професійному рівні і, безперечно, може бути предметом розгляду у Верховній Раді. І все ж необхідно висловити кілька суттєвих зауважень щодо законопроекту.

1. Статтю 24 "Основні засади грошово-кредитної політики" та статтю 25 "Засоби та методи монетарної політики", гадаю, доцільно було б дати на початку проекту, оскільки вони мають принципове значення і стосуються власне політики НБУ. Тобто в методологічному плані краще йти від загального до конкретного.

2. У статті 65 сказано, що Національний банк здійснює наглядові функції безпосередньо або через створений при ньому орган банківського нагляду. Вва-

жаю, цю позицію треба сформулювати конкретніше. Відчувається, що розробники законопроекту ще не дуже переконані в тому, чи потрібний узагалі такий спеціальний орган банківського нагляду. Якщо він справді потрібен, то в законопроекті треба визначити, що це за орган, який порядок його формування, які конкретні методи і форми його діяльності тощо.

3. І декілька слів щодо соціального захисту працівників Національного банку (додаткове пенсійне забезпечення, медичне страхування за рахунок отриманих НБУ доходів тощо). На мою думку, це питання треба розглядати ширше, тому що останнім часом кожне солідне відомство, подаючи відповідний законопроект, обов'язково включає до нього положення про подібні пільги. Нині, коли доопрацьовується закон про пенсійне забезпечення, всі ці питання повинні вирішуватися у централізованому порядку.

Загалом у нашому інституті законопроект "Про Національний банк України" вивчався детально, і ми передамо щодо нього конкретні пропозиції.

Станіслав Аржевітін,
голова Правління банку "АЖІО",
Голова Ради Асоціації українських банків.

Проекти законів про НБУ і про комерційні банки доцільно розглядати в пакеті

Ознайомившись із доопрацьованим проектом Закону "Про Національний банк України" (надалі — Банк України), хочу відзначити, що порівняно з попередніми варіантами документ зазнав суттєвих змін на краще: більшість коментарів, які були внесені до нього, має конструктивний характер.

Зупинимось коротко на позитивних моментах проекту.

1. Як крок до встановлення в Україні загальновизнаної у більшості розвинутих країн світу практики діяльності центральних банків можна розцінювати відсутність серед функцій НБУ права самостійно здійснювати усі види банківських операцій, тобто працювати як звичайний комерційний банк (адже мета центрального банку — регулювання діяльності грошово-фінансової системи та забезпечення проведення єдиної грошово-кредитної політики).

2. Чіткіше ніж у попередніх варіантах викладена дворівнева система управління Банком України. Запропоноване розмежування повноважень між його окремими керівними органами тепер повніше відповідає меті діяльності Банку України.

Позитивним моментом є також формування Ради Банку на паритетних засадах між Президентом та Верховною Радою і надання їй досить конкретних функцій (а не лише можливості вносити рекомендації та пропозиції, проводити консультації і експертизу, як це пропонувалося раніше).

3. Передбачається встановлення повної заборони на надання Національним банком кредитів уряду України для фінансування дефіциту бюджету, що сприятиме забезпеченню фінансової стабілізації в Україні та зниженню рівня інфляції.

4. З тексту законопроекту вилучено статті, якими безпосередньо встановлюється та регулюється процес придбання великих часток статутних фондів комерційних банків; обов'язкові економічні

нормативи для комерційних банків; максимальний розмір залучених грошових коштів фізичних осіб; прямі кількісні обмеження на рефінансування банків тощо. Адже все це повинно регулюватися внутрішніми нормативними актами, а закон визначає загальні норми.

5. Новим варіантом проекту передбачається можливість встановлення різних норм обов'язкових резервів для різних видів комерційних банків. Це дає змогу створити в Україні банківську систему світового рівня, тобто таку, яка б об'єднувала банки різних видів та груп, а не лише універсальні.

6. Встановлюється чіткий порядок набрання чинності нормативними актами Банку України, змін у розмірі норм резервування та економічних нормативів.

Водночас проект Закону "Про Національний банк України" має, на нашу думку, і ряд недоліків:

1. У законопроекті відсутні статті, які б регулювали взаємовідносини з комерційними банками, що не можна вважати виправданим, адже ці взаємовідносини не обмежуються лише банківським наглядом.

2. Включення до числа операцій, які може здійснювати Банк України, операцій щодо ведення рахунків міжнародних організацій та приймання документів на безспірне списання коштів із рахунків клієнтів є, на нашу думку, ознакою того, що НБУ фактично залишає за собою можливість самостійно здійснювати банківські операції та мати власних клієнтів, хоча цього і не декларує.

3. Згідно з проектом Банк України не має права вимагати від банків та кредитних установ виконання операцій та інших дій, що не відповідають чинному законодавству та нормативним актам Банку України. Однак тут не йдеться про відповідальність Банку України за недотримання цього положення, порядок оскарження таких дій комерційними банками та відповідно — можливість відшкодування їхніх збитків і втрат.

4. Досить спірною є також стаття 83 проекту закону, якою передбачено закріплення за Банком України переважного і безумовного права задовольняти будь-яку свою вимогу та списувати у безспірному порядку кошти за нею. Це положення суперечить проекту Закону "Про платежі на території України", що в даний час розглядається Верховною Радою. Тому, на нашу думку, воно повинно бути доопрацьоване.

5. Не знайшло свого відображення в цьому варіанті законопроекту також питання про пріоритетність для банківських та фінансово-кредитних установ нормативних актів Банку України, виданих у межах його компетенції згідно з діючим законодавством порівняно з нормативними актами інших органів державної влади (Міністерство фінансів, Державна податкова адміністрація, Міністерство статистики тощо), якщо між цими нормативними актами є розбіжності (суперечності).

Насамкінець, хочу зауважити, що даним законопроектом регулюється лише одна частина функціонування банківської системи України — діяльність центрального банку держави. Водночас є нагальна необхідність внесення змін до чинного законодавства щодо регулювання діяльності і комерційних банків. Отже, доцільно розглядати та приймати Закон "Про Національний банк України" одночасно (в одному пакеті) із Законом "Про комерційні банки (банківську систему) України".

Адже Банк України та комерційні банки — дві нерозривно пов'язані між собою складові частини єдиної банківської системи нашої держави, які повинні діяти спільно в чітко визначеному законодавчому просторі.

Лише за цих умов може бути вирішене таке важке завдання, як створення в Україні ефективної та стабільної банківської системи. Актуальність та необхідність цього викликана важливою роллю банківського сектора у становленні економіки незалежної України, подоланні кризових явищ та подальшому економічному піднесенні, а також впливом банківської системи на успішне проведення економічних реформ в Україні. Метою ж таких перетворень повинно стати якнайліпше пристосування банківської системи до нових умов господарювання, подолання існуючих негативних кризових явищ, створення необхідних умов для нормального функціонування та подальшого розвитку банків, підвищення їхнього впливу на хід економічних реформ в Україні та входження до світової банківської системи.

Людмила Письменна,
начальник управління платіжних систем
та касового виконання Держбюджету
Національного банку України.

Упродовж 34 років працює у банківській системі. Управління, яке вона очолює в НБУ, нещодавно отримало статус самостійного.

КОМПЕТЕНТНА ДУМКА

Підприємства України не зацікавлені в ліквідації своєї заборгованості перед партнерами

Так буде доти, доки неплатників
не оголошуватимуть банкрутами

З утворенням незалежної України у банківській системі відбулися значні зміни. Важливу роль у цьому відіграло запровадження нового порядку міжбанківських розрахунків через відкриття кореспондентських рахунків комерційним банкам. Здійснення розрахунків між банками за участю Національного банку України дало йому змогу контролювати та регулювати грошовий обіг і тим самим впливати на процес відтворення капіталу.

Для прискорення розрахунків Правління НБУ затвердило Концепцію електронного грошового обігу в Україні. Першочерговим завданням у ній було визначено створення та впровадження системи електронних міжбанківських розрахунків, а в подальшому — і системи масових електронних платежів. СЕП почала діяти в повному обсязі близько трьох років тому. Її запровадження дало змогу за лічені години проводити розрахунки як між окремими банками, так і в цілому в народному господарстві, що значно прискорило оборотність коштів та ефективність їх використання. Авто-

матизована система міжбанківських платежів значно підвищує швидкість, якість та надійність здійснення розрахунків, дає змогу повністю відмовитися від використання паперових платіжних документів, списувати кошти з рахунків підприємств у день надходження до банку розрахункових документів.

Національним банком України спільно з акціонерним товариством "Укркарт" і за активної участі провідних банків велика робота проводиться щодо створення Національної системи розрахунків населення за товари та послуги з

допомогою пластикових електронних карток. Їх використання вигідне всім учасникам платіжної системи — власникам карток, підприємствам торгівлі та послуг, банкам. Воно дасть змогу зменшити кількість готівки в обігу, зробити розрахунки зручнішими та безпечнішими.

НБУ постійно вдосконалює систему платежів у країні. Так, минулого року введено в дію Положення "Про міжбанківські розрахунки в Україні", Інструкцію "Про безготівкові розрахунки в господарському обороті України", які відповідають сьогодиншій економічній ситуації і значно розширюють можливості регулювання відносин між юридичними і фізичними особами, а також сприяють вибору найоптимальніших форм розрахунків між суб'єктами господарювання та банками.

Банки постійно працюють над забезпеченням своєчасності проведення платежів клієнтів. Проте окремі КБ допустили торік 1473 порушення нормативів обігу платіжних документів, підриваючи довіру до банківської системи в цілому. Вони сплатили пеню на загальну суму 1939 тис. грн., із яких на користь клієнтів — 968 тис. грн. і до Державного бюджету — 971 тис. грн.

На сьогодні існує й інша гостра проблема з неплатежами, бо, на жаль, і серед банківських установ є такі, що потрапили до числа неплатників. За станом на початок 1997 року картотека до кореспондентських рахунків комерційних банків становить близько 350 млн. грн. Серед КБ, які тривалий час мають значну заборгованість до своїх коррахунків (крім Градобанку та банку "Інко", що працюють у режимі фінансового оздоровлення), — Азчеркомбанк, Кримбанк, Монолітбанк та інші.

У ситуації, коли до кореспондентського рахунка будь-якого банку виникає картотека, його клієнти не можуть нормально здійснювати свої платежі навіть маючи кошти на власних рахунках, що, звісно ж, негативно позначається на їхньому фінансовому становищі. У Положенні "Про міжбанківські розрахунки в Україні" передбачено у такому випадку здійснення банком платежів клієнтів у межах 10% від коштів, наявних на його кореспондентському рахунку на початок робочого дня. Втім, деякі фінансово-кредитні установи досить часто використовують усі кошти за своїми зобов'язаннями.

Із цієї причини, а також через скрутне економічне становище окремих банків великою залишається і кількість розрахункових документів, прийнятих, але не проведених ними за кореспондентськими рахунками. Протягом листопада—грудня таких документів налічувалося

Навіть банківські установи сьогодні потрапили до числа неплатників. Серед КБ, які тривалий час мають значну заборгованість до своїх коррахунків, — Азчеркомбанк, Кримбанк, Монолітбанк та інші

щоденно в середньому 17—19 тисяч одиниць, при цьому в банках, що працюють у загальному режимі функціонування, — близько 1 тисячі одиниць. Мали місце неприпустимі факти невиконання платежів клієнтів за наявності коштів на кореспондентських рахунках банків. Серед порушників — Укрсоцбанк, банк “Україна”, Промінвестбанк, “Норд-банк”, банки “Гарант” та “Вітчизна”.

Незважаючи на значні зусилля органів виконавчої влади та НБУ, вкрай ускладнилася ситуація із неплатежами підприємств, організацій та установ. За станом на 1 січня 1997 р. 126 тисяч підприємств України, або майже кожне п'яте мали непогашену заборгованість (яка відповідно до чинного законодавства обліковується в банках) на загальну суму 19.6 млрд. грн., що в 1.8 раза більше, ніж на 1 січня 1996 р. Практично в усіх регіонах країни заборгованість зростає.

Із загального боргу суб'єктів господарювання непогашені платежі до бюджету становлять 54.2%, до Пенсійного фонду — 11.9%, до позабюджетних фондів — 7.7%. При цьому окремі області мають значно вищу заборгованість до бюджету. Так, у Полтавській області відносно загальної вона становить — 85%, Запорізькій — 78, Івано-Франківській — 77, Львівській — 75, Сумській, Черкаській, Житомирській — 74, Чернігівській — 72, Дніпропетровській, Тернопільській, Хмельницькій — 70%. Є над чим подумати комерційним банкам.

Особливу тривогу викликає заборгованість до Пенсійного фонду України. НБУ протягом минулого року вжив ряд заходів щодо своєчасної сплати страхових внесків. Зокрема, було прийнято постанову Правління Національного банку України № 234 від 06.09.1996 р. “Про порушення комерційними банками встановленого порядку внесків до Пенсійного фонду України”, неодноразово надсилалися листи до установ банків із вимогою посилити контроль за своєчасним і повним перерахуванням страхових внесків суб'єктів господарювання до Пенсійного фонду. Також НБУ надсилав інформацію до Кабінету Міністрів України з пропозиціями, як можна поліпшити ситуацію. Разом із органами Пенсійного фонду на місцях щокварталу проводилися звірки заборгованості за внесками до Пенсійного фонду, що обліковується в установах банків, розроблялися заходи для її зменшення.

Минулого року регіональні управління НБУ перевіряли, як банки дотримуються Постанови Верховної Ради України № 36/96-ВР від 07.02.1996 р. і зазначеної вище постанови Правління НБУ. Результати перевірок свідчать, що в більшості випадків порушення при перерахуванні

страхових внесків до Пенсійного фонду допущені підприємствами. Водночас і ряд банків не докладає зусиль, аби внески своєчасно перераховувалися до Пенсійного фонду, не вимагає від підприємств перераховувати внески одночасно із отриманням коштів на заробітну плату (як наслідок — ними сплачено штрафів на суму понад 100 млн. грн.).

Протягом 1996 р. заборгованість суб'єктів господарювання за внесками до Пенсійного фонду зросла в 2.3 раза і на кінець року становила 2342 млн.грн., що ще більше загострило соціальну напруженість у країні.

Вирішення проблеми неплатежів до Пенсійного фонду перш за все пов'язано зі зменшенням заборгованості підприємств Мінвуглепрому, оскільки на них припадає четверта частина всієї заборгованості до Пенсійного фонду — 583.2 млн.грн.; Мінсільгосппроду — 189.6 млн.грн. (8.1%); Мінпрому — 157.8

Протягом минулого року заборгованість суб'єктів господарювання за внесками до Пенсійного фонду зросла в 2.3 раза. Найчастіше порушення при перерахуванні коштів допускали підприємства

млн.грн. (6.7%). Загальна заборгованість цих міністерств становить близько 40 відсотків усієї заборгованості до Пенсійного фонду, що обліковується в установах банків.

Сказане свідчить, що проблема заборгованості до Пенсійного фонду залишається поки що не вирішеною і є наслідком недостатньо ефективних заходів з боку міністерств і відомств, регіональних і місцевих органів влади, а також банків щодо стабілізації виробництва, зменшення неплатежів та забезпечення своєчасної і повної сплати страхових внесків.

Дані щодо заборгованості суб'єктів господарювання свідчать, що ефективність звірок, проведених між Пенсійним фондом та банками, надзвичайно низька, часто-густо вони бувають формальними. Так, розбіжність між даними фонду та банків порівняно з даними попередньої звірки зросла майже удвоє і становить понад 900 млн.грн. — половину всієї заборгованості до Пенсійного фонду. В більшості випадків подібна ситуація зумовлена повторними або помилково виставленими платіжними або

Чотири заліки взаємної заборгованості суб'єктів господарювання проведено в Україні протягом двох останніх років. Із кожним наступним результативність цього заходу знижувалася приблизно удвоє. Чому?

інкасовими дорученнями. Однак не завжди і далеко не всі поспішають їх відкликати.

Україні важливо ліквідувати заборгованість до Пенсійного фонду. Банки мають посилено контролювати, чи своєчасно і сповна сплачують страхові внески до Пенсійного фонду суб'єкти господарювання при отриманні ними коштів на заробітну плату. Паралельно слід простежити, чи використовують органи Пенсійного фонду на місцях свої права на стягнення недоїмки та застосування штрафних санкцій відповідно до Декрету Кабінету Міністрів № 8-93 від 21.01.1993 р. “Про стягнення не внесених у строк податків і неподаткових платежів”.

Щоб знизити взаємну заборгованість суб'єктів господарювання і подолати платіжну кризу, протягом двох останніх років проведено чотири заліки. З кожним наступним заліком результативність цього заходу знижувалася приблизно удвоє.

У останньому заліку (він проводився відповідно до спільної Постанови Кабінету Міністрів України та Національного банку України № 703 від 26.06.1996 р. “Про деякі заходи щодо вдосконалення договірних взаємовідносин та проведення заліку взаємної заборгованості і оформлення розрахунків векселями”) взяло участь тільки 28.2 тисячі підприємств, організацій та установ, на 25.2% менше, ніж у попередньому заліку (05.12.1995 р.). Кількість виставлених підприємствами платіжних вимог до своїх кредиторів також зменшилася на 16.5%.

Половина суми заборгованості за отриманими банками розрахунковими документами учасниками заліку не визнається. Таке становище свідчить:

- суб'єкти господарської діяльності не проводять своєчасно звірки дебіторської і кредиторської заборгованості, інвентаризації в банках розрахункових документів;
- заборгованість не заважає підприємствам у їхній діяльності, і вони не дуже зацікавлені в тому, щоб її позбутися.

Банки також не виявляли належної активності в цьому процесі і, по суті, проведення заліку не контролювалося, було пушено на самоплив.

За підсумками останнього взаємозаліку погашено та оформлено векселями всього 5% від суми заборгованості за визнаними платіжними вимогами, тоді як під час першого заліку — 47.8%. Тобто результативність знизилася майже в 10 разів. Якщо така тенденція збережеться, то під час наступного заліку можна очікувати погашення заборгованості не більше 2 відсотків від суми за визнаними платіжними вимогами.

Разом із тим, цього разу з усієї суми визнаної заборгованості тільки 3% було погашено заліком, тоді як під час першого заліку — 31%.

Не змінилася ситуація на краще і щодо заборгованості бюджетних організацій. Від них було отримано платіжні документи на суму 1000.5 млн.грн.,

Платіжна криза буде перманентною, доки значний розмір заборгованості та її стрімке зростання не призведуть до банкрутства підприємств

визнано ж тільки 31.5% заборгованості. Зростання боргу держави перед підприємствами та організаціями не стимулює покращання ситуації щодо неплатежів, не дає змоги своєчасно направляти кошти на виконання соціальних програм.

Отримані результати не тільки показали дуже низьку ефективність цього заходу, а й узагалі змусили замислитися над питанням про доцільність проведення таких заліків на рівні держави, а також про перебільшення ролі векселів у подоланні платіжної кризи. Векселями на цей раз було оформлено всього 2% від заборгованості, що підлягала оформленню векселями, тоді як під час першого заліку — 25%.

Наведені вище дані свідчать про те, що взаємозалік як спосіб вирішення проблеми неплатежів може діяти досить короткий час. Він не сприяє нормалізації платіжної дисципліни, не стимулює підприємства до використання ринкових механізмів для поліпшення свого фінансового становища. І доки значний розмір кредиторської заборгованості та її стрімке зростання не будуть призводити до банкрутства підприємств, вийти з платіжної кризи практично неможливо.

Для прискорення подолання кризи платежів необхідно:

- змінити умови проведення заліку взаємної заборгованості, відмовившись при цьому від проведення заліків на державному рівні. Треба перенести їх проведення на регіональний рівень, передбачивши дві речі — обов'язкову участь у заліку підприємств, що мають заборгованість, та підвищення гарантій з боку векселедавця за платіж;
- удосконалити вексельний обіг у частині збільшення відсотків від строку платежу до рівня облікової ставки Національного банку;
- ширше запроваджувати ринкові механізми (виставляти борги на аукціон із забезпеченням їх нерухомістю, дозволити продаж боргів);
- зобов'язати суб'єкти господарювання щоквартально проводити інвентаризацію заборгованості з обов'язковим відображенням її результатів у звітності відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 250 від 03.04.1993 р. "Про затвердження Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні".

Одним із перспективних напрямів розв'язання платіжної кризи є ширше впровадження векселів для розрахунків між підприємствами за умови підвищення гарантій векселедавця за платіж.

Погіршення ситуації з неплатежами обумовлюється збереженням кризових явищ в економіці, подальшим зниженням рівня платоспроможності підприємств. Банки не проводять роз'яснювальної роботи з клієнтами, не спрямовують їх на використання найбільш прогресивних форм розрахунків. Вони ж повинні допомагати налагоджувати розрахунки векселями між крупними клієнтами, ширше запроваджувати розрахунки чеками, акредитивами. При цьому акредитивна форма розрахунків має бути пріоритетною, як така, що надає гарантії і платнику, і отримувачу коштів.

Фінансові санкції, що застосовувалися торік, не спрацювали повною мірою. Штрафи досягли значних розмірів — 2.3 млрд.грн., що становить десятку частину від усієї заборгованості підприємств, яка обліковується в банках. Основна сума штрафів припадає на асоціації, концерни, консорціуми — 60% від загальної суми нарахованих штрафів; акціонерні товариства різних галузей — 13%, Мінвуглепром — 8%, Міненерго — 7%.

Із прийняттям наприкінці 1996 р. Закону України "Про відповідальність за несвоечасне виконання грошових зобов'язань", що регулюватиме договірні правовідносини між платниками та одержувачами грошових коштів, підприємства ставляться в умови, за яких затри-

мувати розрахунки стане економічно не вигідно.

Щоб надати суб'єктам господарювання право самостійно розпоряджатися власними коштами, Верховна Рада України прийняла закони "Про внесення змін до статті 24 Закону України "Про підприємства в Україні" та "Про внесення змін до Цивільного кодексу України РСР", відповідно до яких без згоди юридичних та фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності списання (стягнення) коштів, що знаходяться на їхніх рахунках у банках, не допускається, за винятком випадків, установлених чинним законодавством, а також за рішеннями суду, арбітражного суду та виконавчими написами нотаріусів. Однак на сьогодні виконувати ці закони непросто, адже чинними є близько 25 законодавчих актів, згідно з якими надано право безспірного стягнення та безакцептного списання коштів із рахунків підприємств, і тільки після цього підприємства можуть розпоряджатися коштами для забезпечення своїх потреб. Для надання підприємствам справжньої самостійності у списанні коштів із власних рахунків було б доцільно впорядкувати або скасувати усі законодавчі акти, що визначають порядок безспірного стягнення та безакцептного списання коштів із рахунків підприємств, залишивши тільки списання за рішенням суду, арбітражного суду і виконавчими написами нотаріусів.

Верховна Рада України у першому читанні прийняла Закон "Про платежі на території України", проект якого розглядався фахівцями Національного банку України. Вони висловили зауваження і пропозиції до багатьох положень проекту, зокрема щодо спірності

Ширше впровадження векселів для розрахунків між підприємствами — один із перспективних напрямів розв'язання платіжної кризи. Але лише за умови підвищення гарантій векселедавця за платіж

і передчасності внесення положення про право підприємств мати більше ніж один рахунок у банку, про зняття обмежень на здійснення розрахунків готівкою тощо. Сподіваємося, що прийняття вказаного закону, який регулюватиме здійснення платежів, сприятиме поліпшенню ситуації.

З ДОСВІДУ ІНШИХ КРАЇН

У пошуку моделі страхування депозитів

Майже місяць (із 3 по 25 лютого 1997 року) в Києві перебувала група авторитетних іноземних спеціалістів у галузі страхування депозитів, яка спільно з представниками департаменту банківського нагляду Національного банку України працювала над удосконаленням проекту Закону України "Про Фонд страхування вкладів фізичних осіб".

Розпочалася співпраця із семінару, до участі в якому було залучено, окрім іноземних фінансистів і фахівців НБУ, представників Асоціації українських банків, міністерств і відомств України, яких безпосередньо стосуються питання страхування депозитів.

У рамках семінару відбулася дискусія, в якій зокрема брав участь і представник "Вісника НБУ". Характерною особливістю дискусії стало те, що вона фактично перетворилася на полеміку лідерів двох груп іноземних спеціалістів, які прагнули переконати господарів семінару у доцільності запозичити для майбутньої української системи страхування депозитів ключові положення саме їхньої концепції. Один із цих лідерів — уже знайомий читачам нашого журналу фінансист із Румунії, радник Світового банку **Христіан Бікі**. Його погляди (відповідно — і рекомендації) співзвучні із основними положеннями Директиви Європейського Союзу 94/19 (ЄС), яку ми в повному обсязі опублікували у "Віснику НБУ" (№ 1, 1997 р.).

Неформальним опонентом Х.Бікі став представник Федеральної корпорації страхування депозитів зі Сполучених Штатів Америки **Клод А. Роллін**.

Концепції опонентів умовно можна було б означити як обмежувальну (Х.Бікі) і ліберальну (К.Роллін).

На думку Х.Бікі, американська модель страхування депозитів неприйнятна для України (як і для будь-якої із посткомуністичних країн). Вона можлива лише у державі із високорозвиненою

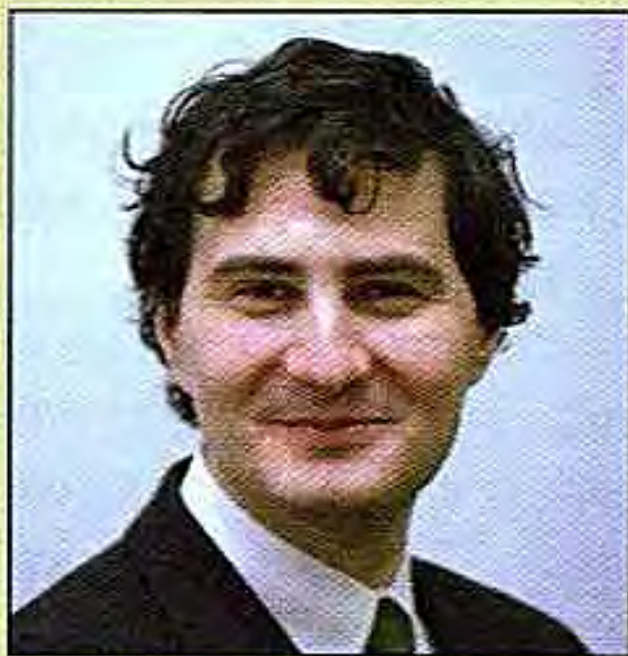
банківською системою і довготривалими традиціями демократизму. Механічне запровадження американської моделі, вважає Х.Бікі, може призвести до катастрофічних наслідків, підірвавши на тривалий час довіру до банківської справи взагалі.

Клод А. Роллін не заперечував, що американська модель страхування депозитів справді дуже складна, потребує високого професіоналізму і (що у наших умовах, мабуть, найскладніше) партнерської порядності. Проте побоювання свого румунського колеги К.Роллін вважає дещо перебільшеними. На його

думку, проблема не в організаційних труднощах, а у політичному виборі: неможливо бути напівдемократом. Потрібно визначитись. У справді демократичній країні зі справді соціально-ринковою економікою, на думку К.Ролліна, американська модель страхування депозитів прийнятна.

Отже, перед українськими спеціалістами, яким належить

остаточно доопрацювати законопроект про вітчизняний Фонд страхування депозитів, постало справді непросте завдання. Забігаючи наперед, повідомимо, що спеціалісти департаменту банківського нагляду НБУ відібрали найраціональніші, на їхній погляд, пропозиції іноземних та українських фахівців, які протягом лютого працювали над законопроектом, і надіслали його для обговорення у численні зацікавлені міністерства, відомства, фінансово-банківські установи. Нині триває вивчення та узагальнення висновків, що надходять. Остаточний варіант законопроекту "Вісник НБУ" прокоментує відразу після завершення цієї роботи. А поки що вважаємо за доцільне детальніше розповісти про американську модель страхування депозитів, яка неоднозначно була сприйнята учасниками згаданого семінару. Про неї кореспондент "Вісника НБУ" **Андрій Папуша** мав бесіду із **Клодом А. Ролліном**.

Христіан Бікі

Клод А. Роллін, спеціальний асистент директора Федеральної корпорації страхування депозитів (США).

Професійний юрист. Закінчив школу права Університету Раткерс. Ступінь бакалавра здобув в Університеті Сіракуз, який закінчив із відзнакою.

Розпочав трудову діяльність старшим радником юридичного відділу Федеральної корпорації страхування депозитів (ФКСД). Співатор низки положень сучасного статуту корпорації, зокрема розділу, що стосується страхового покриття банківських депозитів. Займається науковою роботою, читає лекції з питань права у галузі страхування депозитів.

— **Пане Роллін, німецькі фінансисти люблять повторювати фразу, яка стала крилатою: "Не всі німці вірять у Бога, але всі німці вірять у свій "Бундесбанк". Прослухавши вашу доповідь на семінарі, можна було б порекомендувати американцям перефразувати вислів так: "Не всі американці вірять у Бога, але всі американці вірять у свою Федеральну корпорацію страхування депозитів". Така пропозиція слухна?**

Як на мене — так. Переважна більшість американців також впевнена у надійності банківської системи США, довіряє їй, у чому велика заслуга нашої системи страхування. ФКСД справді користується незаперечним авторитетом у населення. Вкладники переконані, що корпорація тримає на контролі стан справ у кожній без винятку фінансово-банківській установі і в разі потреби вчасно вживе необхідних заходів. А якщо якийсь банк і збанкрутує, люди не сумніваються у тому, що їхні втрати будуть належним чином відшкодовані. Щоправда, у будь-якому разі банкрутство небажане.

Службовцям контролюючих органів ФКСД часом навіть доводиться поселятися в готелі якогось міста, куди вони прибувають у справах, під вигаданим прізвищем: лише звістка про те, що банком зацікавилися представники корпорації, може посіяти тривогу в душах вкладників. Трапляється і навпаки. Нещодавно мені довелося поїхати у невеличке містечко в штаті Оклахома, де місцевий банк опинився у скрутній ситуації. Як завжди, я дотримувався усіх

Each depositor insured to \$100,000

Американська система страхування депозитів

вимог конспірації. Але на в'їзді у містечко побачив величезний транспарант: "ФКСД, ласкаво просимо до нас!". Тобто люди не сумнівалися, що з дня на день представники корпорації будуть тут і займуться банком-банкрутом.

? — Як і коли виникла у США система страхування депозитів?

Потреба у ній була завжди. Вперше на законодавчому рівні проблему страхування вкладів було порушено у 1886 році. Проте Сенат США дуже тривалий час не наважувався на ризик. Дискусії тривали аж до 1933 року. За цей час на розгляд було внесено 150 варіантів законопроекту. Почалася Велика депресія. Протягом року збанкрутувало майже 9 тисяч банків. Це певною мірою підштовхнуло сенаторів. Якось треба було відновлювати довіру людей до банківської системи країни. Сподівання справдилися: протягом першого року існування системи збанкрутувало всього 9 банків. Отже, корпорація успішно діє ось уже 64 роки, обслуговуючи (на сьогодні) 9.5 тисячі банків та понад 2 тисячі ощадних асоціацій.

У нашій історії був складний період із 1982 по 1992 рік. Через негаразди на великих нафтових виробництвах у Техасі почалася і банківська криза. Спрацював так званий ефект доміно: банки почали "падати" один за одним. За це десятиріччя збанкрутувало 1400 банків і 1200 ощадних асоціацій. Довелося докласти неймовірних зусиль, щоб зупинити кризу. Не обійшлося без втручання уряду, який виділив 125 мільярдів доларів для відшкодування збитків клієнтам ощадних асоціацій.

? — Він зобов'язаний був це зробити?

Ні. ФКСД — незалежна від уряду організація. Але урядові вигідніше було допомогти підтримати довіру до банківської системи і стабілізувати її. Інакше втрати могли б виявитися ще більшими, можливо, навіть катастрофічними для національної безпеки США в цілому. Але до цього не дійшло. До речі, цього разу, на відміну від подій Великої депресії, вкладники не панікували. Довіра зробила свою справу.

За "кризове" десятиліття кількість працівників ФКСД зросла до 15 тисяч. Нині їх — близько 9 тисяч. Ситуація стабілізувалася. Економіка на піднесенні. Тому обсяги нашої роботи скорочуються. Протягом 1996 року збанкрутувало всього 6 банків. Загальний доход усіх банків США за цей рік становив 50 мільярдів доларів — найкращий показник за всю історію США. Нині на балансі фонду страхування банків є 26 мільярдів, а на балансі фонду страхування ощадних асоціацій — 8 мільярдів доларів США.

? — Це багато чи дуже багато?

Це саме стільки, скільки потрібно. Корпорація не зацікавлена у зайвих коштах. Гроші повинні працювати на економіку. Наше завдання — забезпечити межу страхування. Не менше, але і не більше.

? — Якою є межа страхування?

1 долар 25 центів на 100 доларів вкладу.

? — Це норматив. А якими бувають реальні суми внесків?

Щоб дотриматися встановленого нормативу, наприклад у 1996 році наші клієнти змушені були заплатити по 27 центів на кожні 100 доларів вкладів. Бувають періоди, коли банки нічого не платять.

? — Внески — єдине джерело фондів корпорації?

Ні. Більше того, внески — не головне джерело доходів корпорації. ФКСД сама заробляє гроші шляхом інвестування у цінні папери США. Казначейство випускає спеціальні папери для ФКСД.

? — Нині у нас палко дискутується питання, на якому етапі виплачувати відшкодування потерпілим вкладникам — до ліквідації чи після ліквідації збанкрутілого банку. Як вирішено це питання у США?

Після оголошення банку банкрутом вкладники протягом двох-трьох днів можуть одержати свої гроші.

? — Яка головна підстава для закриття банку?

Якщо його капітал менший від 2 відсотків валюти на балансі. Проте закриття — це крайній захід. Ми шукаємо компромісів: часто інший банк бере на себе частину активів. Часом знаходиться банк, який оплачує чеки, але не бере це на свій баланс. Іноді практикуємо санацію. Але лише у тому разі, якщо потерпілий банк не одержує із допомоги ніяких прибутків, а рівень його капіталізації дорівнює нулю. В інших випадках санація заборонена законом.

Найпоширеніший метод — придбання активів. Той, хто їх купує, закріплює за собою додаткову клієнтуру. Практика свідчить, що у такому випадку відсотків 20 клієнтів забирають свої кошти, решта — залишається.

Але найкраще — не допускати до банкрутства. Із цією метою корпорація веде широкомасштабний контроль за діяльністю банків. Кожен із них підлягає комплексній перевірці щонайменше один раз за півтора роки. Вона проводиться за системою KEMEL (капітал, активи, менеджмент, доходність, ліквідність), а точніше — KEMELS. Остання літера в аббревіатурі означає чутливість банку до ринкових ризиків. Цей критерій не є узаконеним, але ми його враховуємо.

? — Припустимо, контролюючий орган ФКСД виявив якісь негаразди у діяльності банку. Які засоби впливу можливі?

Найчастіше укладаємо неофіційний меморандум взаєморозуміння, у якому банк зобов'язується усунути помічені недоліки.

? — Чому неофіційний?

Тому що офіційна констатація недоліків у роботі банку означала б його негайну смерть... Корпорація іноді видає наказ про припинення банком певного виду діяльності. Цей наказ також неофіційний і незобов'язуючий. Проте він, як правило, виконується. Інакше до банку може бути застосований останній засіб впливу, про який скажу пізніше. Практикуються штрафні санкції. Корпорація може поставити вимогу тимчасово усунути від виконання обов'язків якогось працівника або навіть зовсім позбавити його права на професію.

А останній засіб, який рівнозначний ліквідації, — зняття із банку страхування. До цього, зазвичай, не доходять. Достатньо реальної загрози зняти банк зі страхування і в нього через короткий час просто не залишається клієнтів...

? — Пане Роллін, це мені чимось нагадує "всемогутність" радянських пожежників, які могли закрити будь-який ресторан чи гастроном. Привід завжди знаходився. Чи банки якимось захищені від можливого шантажу?

Звичайно. Банки мають право залучити третю сторону як мирового суддю. Його висновок не має сили вироку, але він направляє на розгляд у Раду директорів корпорації. Якщо банк не боїться розкривати інформацію, він може звернутися до суду. Але таких прецедентів я не пам'ятаю. У США із цим "не жартують"...

? — Якою є структура корпорації?

Керує нею Рада директорів із 5 осіб: голова, віце-голова, генеральний директор, директор управління контролю за грошовим обігом і директор управління контролю за діяльністю ощадних корпорацій. Обираються члени Ради на 5 років, директори управлінь контролю — на 6 років. Усіх членів Ради директорів затверджує Сенат. Члени Ради повинні представляти щонайменше три партії.

Корпорація складається із 22 управлінь і відділів. Окрім двох уже названих, є уп-

равління банківського нагляду (найчисленніше, у ньому нині працює 2000 інспекторів), управління банкрутств, фінансове управління (здійснює нагляд за використанням страхових фондів), відділи страхування (оцінка ризиків), аналітично-статистичний, захисту інтересів споживачів, юридичний. Діє 5 управлінь ліквідації банків (сформовані за територіальним принципом) і 8 регіональних управлінь банківського нагляду. Окрім того, є 100 регіональних бюро ФКСД (тобто у кожному із 50 штатів є невелике місцеве управління ФКСД, яке працює з банками, і місцеве управління, яке працює з ощадними корпораціями).

? — Пане Роллін, нині в Україні завершується робота над законопроектом про Фонд страхування депозитів фізичних осіб, у якій ви також берете участь. Ваше найголовніше побажання нашим законодавцям?

Яку модель страхування депозитів застосувати в Україні і чи застосовувати взагалі — це справа українців. Головне, щоб вона була зрозумілою кожній людині, щоб кожен вкладник знав, навіщо ця система потрібна і за що саме він платить свої гроші. Якщо це буде, система працюватиме незалежно від моделі.

17 відповідей на найтиповіші запитання клієнтів Федеральної корпорації страхування депозитів (США)

У розмові з Клодом А. Ролліном ми торкнулися в основному загальних принципів побудови і функціонування американської системи страхування депозитів. Наш гість презентував редакції "Вісника НБУ" спеціальну брошуру, в якій детально описано всі види страхового покриття, що їх забезпечує ФКСД вкладникам застрахованих банків та ощадних асоціацій. Про найхарактерніші їхні риси ви можете дізнатися, прочитавши матеріал, який публікуємо з певними скороченнями нижче. Ми вилучили із брошури запитання і відповіді, які стосуються послуг, а також фінансових інституцій, що не мають аналогів в Україні і не можуть бути використані в нас у плані обміну досвідом.

Чиї вклади може страхувати ФКСД?

За допомогою корпорації свій вклад може застрахувати будь-яка фізична або юридична особа. Вкладник не обов'язково повинен бути громадянином США.

Які фінансові організації можуть бути застраховані цією корпорацією?

Корпорація страхує вклади лише тих банків та ощадних асоціацій, які відповідають певним встановленим передумовам. Фінансові організації, застраховані корпорацією, зобов'язані чітко повідомляти про це клієнтів шля-

хом встановлення на помітному місці спеціального знака. Застраховані ощадні асоціації встановлюють знак, на якому зображено орла, застраховані банки — знак із зображенням початкових літер назви корпорації. Зразки знаків подано на сторінці 14.

Що саме страхує ФКСД?

Корпорація надає страховий захист тим вкладам, які підлягають оплаті лише на території США. Вклади, що підлягають оплаті лише за кордоном, але не у США, страхуванням не забезпечуються.

Цінні папери та інші подібні різновиди інвестицій не забезпечуються страхуванням. Страховий захист цієї корпорації не поширюється на кредиторів, що не є вкладниками, а також акціонерів збанкрутілих банків та ощадних асоціацій.

Які види вкладів підлягають страхуванню?

Усі види вкладів, отримані фінансовою організацією, яка може бути застрахована корпорацією. Наприклад, ощадні, чекові, термінові вклади тощо...

Сертифіковані чеки, акредитиви, до-

рожні чеки, за які відповідає застрахована організація, також вважаються застрахованими.

Чи поширюється страховий захист корпорації на цінні папери Казначейства?

Цінні папери Казначейства, що були куплені застрахованою організацією від імені свого клієнта, не підлягають страхуванню. Однак вони залишаються власністю клієнта*.

Якщо я маю вклади у кількох різних фінансових організаціях, застрахованих ФКСД, то чи можна усі мої вклади вважати одним цілим із метою одержання страхового покриття?

Ні, не можна. Вклади у різних організаціях страхуються окремо. Якщо фінансова організація має філіал або кілька філіалів, то у разі виникнення страхового випадку головний офіс та всі філіали вважаються однією організацією, а вклади клієнта, розміщені у різних філіалах, підсумовуються і також вважаються одним вкладом.

Фінансові організації, які є власністю однієї холдингової компанії, але які мають окремі ліцензії, страхуються кожна окремо.

Як корпорація визначає, хто є власником вкладених коштів?

Корпорація вважає, що вкладені кошти є власністю особи, прізвище якої написано на документі, що є записом депозитного рахунка. Ніякі інші записи, написи чи документи не беруться до уваги. У записах депозитного рахунка повинно бути також чітко вказано на наявність певних фідіціарних відносин, наприклад, — наявність довіреної особи власника, його агента, опікуна тощо.

Що таке записи депозитних рахунків?

Записами депозитних рахунків застрахованої організації вважаються книги обліку, зразки підписів, сертифікати депозитів та певні види електронного обліку інформації.

Яким є обсяг страхового покриття, що його забезпечує корпорація?

Сума страхового покриття на одного вкладника становить 100 тисяч доларів США. Під час визначення обсягу відшкодування враховуються нараховані відсотки. Якщо депозити одного вкладника належать до різних категорій законної власності, то вони страхуються окремо. Тобто ви можете одержати в одній і тій же страховій організації страхове покриття, обсяг якого перевищуватиме 100 тисяч доларів, якщо ваші кошти належать до різних категорій власності.

Найпоширенішими категоріями власності є індивідуальні рахунки, спільні рахунки та заповітні рахунки. Окремий вид страхування можливий також для коштів, призначених для пенсійного забезпечення.

Що таке рахунок індивідуальної власності?

Це рахунок, яким володіє одна особа. Це може бути рахунок, відкритий самим власником; рахунки, відкриті для власника агентствами, опікунами тощо; рахунки, відкриті будь-яким підприємством, що є його єдиною власністю.

Як страхується рахунок індивідуальної власності?

Суми усіх таких рахунків, що були відкриті на ім'я однієї особи, складаються в одну суму, і вона може бути застрахована щонайбільше на 100 тисяч доларів.

Що таке спільний рахунок?

Це рахунок, яким володіють двоє чи більше осіб.

Як страхується спільний рахунок?

Спільний рахунок (чи рахунки) страхується окремо від рахунка (чи рахунків) індивідуальної власності. Спільні рахунки страхуються, якщо дотримано таких передумов:

а) усі співвласники мають бути фізичними особами. Це означає, що юридичні особи не мають права на страхове відшкодування за спільними рахунками;

б) усі співвласники рахунка повинні мати однакове право знімати із нього кошти. Наприклад, якщо один співвласник може знімати кошти на підставі свого власного підпису, а інший співвласник має право знімати кошти лише у разі наявності обох підписів чи підписів усіх співвласників, тоді вважається, що передумова не дотримується, оскільки співвласники нерівноправні. Нерівноправними вони вважаються і якщо один із них має право зняти з рахунка лише певну суму доларів. У такому разі кошти на рахунку розподіляються згідно з правом кожного співвласника і страхуються окремо як рахунок індивідуальної власності;

в) кожен співвласник визнається законним співвласником, якщо його підпис є на картці запису депозитного рахунка.

Спільний рахунок незалежно від його обсягу може бути застрахований щонайбільше на 100 тисяч доларів.

Що таке заповітний рахунок?

Заповітним називається рахунок, який засвідчує намір його власника передати після смерті право власності на кошти вказаному у рахунку спадкоємцеві.

Як страхується заповітний рахунок?

Заповітний рахунок є рахунком іншої категорії власності, тому страхується окремо від індивідуальних чи спільних рахунків спадкоємця або власника. Для того, щоб були підстави здійснити окреме страхування заповітного рахунка, потрібно виконати такі вимоги:

1. Названий на рахунок спадкоємець повинен бути дружиною, чоловіком, дитиною або онуком власника рахунка. Пасинки та усиновлені діти також вважаються законними спадкоємцями заповітних рахунків.

2. Намір власника передати після смерті кошти вказаному спадкоємцеві має бути чітко сформульований і записаний на рахунку. При цьому слід застосовувати однозначні юридичні терміни на зразок: заповідаю такому-то; кошти переходять у власність такого-то після моєї смерті тощо.

3. У записі цього рахунка, що його робить депозитарна установа, повинно бути чітко написано ім'я особи, яка є спадкоємцем.

Кожен власник заповітного рахунка підлягає страхуванню на суму, не більшу ніж 100 тисяч доларів.

Чи може заповітний рахунок мати страхове покриття більше ніж 100 тисяч доларів?

Так, це можливо, якщо заповітний рахунок належить кільком співвласникам. У такому разі страхування здійснюється так, ніби кожен співвласник має окремий рахунок. Інтереси усіх співвласників заповітного рахунка вважаються рівноцінними, якщо інше не написано на картці запису депозитного рахунка.

Яким є страхове покриття вкладів корпорацій, товариств, незареєстрованих асоціацій?

Кошти на вкладах корпорації, товариства, незареєстрованої (неінкорпорованої) асоціації забезпечуються страховим покриттям, що не перевищує 100 тисяч доларів. Ці кошти страхуються окремо від індивідуальних рахунків акціонерів, партнерів чи членів організації.

Якщо корпорація має окремо не зареєстровані філіали, депозитні рахунки цих філіалів додаються до інших рахунків корпорації з метою визначення рівня страхового покриття. Кошти підприємства, яке є їх єдиною власністю, вважаються такими, що перебувають у індивідуальній власності. Вклади від імені єдиного власника додаються до інших його рахунків і загальна сума страхується у розмірі, що не перевищує 100 тисяч доларів.

*Переклад з англійської
Валентини Тимофєєвої*

* Далі описується процедура підтвердження права власності клієнта застрахованої фінансової організації на цінні папери Казначейства в разі банкрутства банку чи ощадної асоціації.

Під час обговорення на семінарі законопроекту "Про Фонд страхування вкладів фізичних осіб" було висловлено чимало цікавих пропозицій і слушних зауважень. Більшість із них відображені у статті учасників семінару, представників Міжнародної групи економістів-радників Фонду Сороса, яку ми також тут публікуємо.

Можливо, не з усіма пропозиціями автори законопроекту можуть погодитися. Але порушені незалежними аналітиками дискусійні питання існують, і так чи інакше на них доведеться давати відповідь. Ясна річ, що краще це зробити до того, як проект стане законом. Керуючись саме такими міркуваннями, ми публікуємо ці зауваження, висловлені на адресу законопроекту.

Мартін Лучинський,
радник Міжнародної групи економістів-радників
Фонду Сороса в Україні.

Казимир Клоц,
професор, радник центральних банків
Російської Федерації, Киргизстану, України;
радник Міжнародної групи економістів-рад-
ників Фонду Сороса в Україні.

ОЦІНКА ЕКСПЕРТІВ

Дискусійні питання проекту Закону "Про Фонд страхування вкладів фізичних осіб"

Рациональна та ефективна система страхування депозитів фізичних осіб у комерційних банках залежить від справно функціонуючого банківського сектора та налагодженої, чіткої правової системи. Ці дві передумови загального характеру не повністю реалізовані в Україні. Банківська система ще не достатньо стабільна, і можливість кризи зберігається постійно. Залишає бажати кращого і правова система країни. Обережно запроваджений механізм страхування депозитів міг би посприяти зміцненню і подальшому розвитку банківської системи. Не повторюючи зауважень інших учасників дискусії, ми хотіли б детальніше зупинитися на головних елементах останнього варіанта проекту Закону "Про Фонд страхування вкладів фізичних осіб".

Підготовлений департаментом бан-

ківського нагляду НБУ проект включає кілька концептуальних положень, які варто розглянути окремо. До них зокрема належать:

- принцип обов'язкової участі у системі страхування депозитів фізичних осіб усіх комерційних банків, що функціонують в Україні;
- застосування єдиного винятку щодо Ощадного банку, в якому вклади мають повну гарантію держави;
- неможливість застосування фондом прямих санкцій стосовно тих комерційних банків, які проводять операції підвищеного ризику або які стали чи можуть стати неплатоспроможними;
- обмежені можливості контролю за комерційними банками з боку органів фонду;
- визначення максимального розміру страхування на рівні 100 доларів США;

■ визначення розміру внесків на користь фонду на рівні 1% засновницького капіталу та щорічні внески на рівні 0.5% від суми зосереджених депозитів фізичних осіб.

1. Особливо важливими є критерії прийняття комерційних банків у систему страхування депозитів фізичних осіб. У проекті передбачено положення, згідно з яким усі банки, що мають чинну ліцензію на банківську діяльність, обов'язково стають членами фонду. Це означає, що слабкі банки, які не виконують норм обережності, визначених банківським наглядом НБУ, також увійдуть у систему страхування депозитів. Це із самого початку створює небезпеку для реалізації зобов'язань фонду у випадку банкрутства банків, про які вже раніше було відомо, що вони перебувають у важкому становищі.

Отже, це може спричинити неплатоспроможність фонду і таким чином скомпрометувати ідею страхування банківських депозитів. Можливо, варто застосувати додаткові критерії, які дали б змогу класифікувати банки перед їх охопленням системою страхування депозитів. Доцільно було б, якби банки, що в момент створення фонду реалізують програму санації, могли увійти в систему тільки після оздоровлення. Банки, що не дотримуються нормативу мінімуму обов'язкового засновницького капіталу, мали б постати перед вимогою за 6 — 12 місяців поповнити його, і лише тоді претендувати на участь у фонді. Якщо це їм не вдасться, необхідно позбавляти такі банки ліцензії на банківську діяльність.

Застосування додаткових критеріїв прийняття у новостворюваний фонд сприяло б поступовому очищенню української банківської системи від сумнівних фінансових суб'єктів. Водночас такі банки не обтяжували б фонд зобов'язаннями в разі їх банкрутства. Натомість автоматичне включення усіх діючих банків у систему страхування депозитів може стати загрозою для платоспроможності фонду на випадок великої кількості банкрутств або ліквідації слабких фінансових установ.

2. Надзвичайно серйозною проблемою є поширення державних гарантій на депозити фізичних осіб, що розміщені в Ощадному банку. Це означає привілейоване становище даного банку на ринку банківських послуг і порушення принципу рівноправності. Таким чином, банки ставляться в нерівні умови конкуренції. Варто подумати, як приєднати Ощадний банк до створюваної системи страхування депозитів фізичних осіб. Розуміючи складність цієї проблеми, можна застосувати два варіанти. Перший полягає у законодавчому перенесенні часу вступу в дію положення про державні гарантії для цього банку, скажімо, на 5 років. За цей час банк міг би, враховуючи певні критерії, підготуватися до участі у фонді. Другий варіант полягає у зниженні для нього на 50% обов'язкового для комерційних банків річного внеску.

3. У проекті закону передбачається гарантія виплати депозитів фізичних осіб разом із відсотковим нарахуванням у розмірі до 100 доларів США. Можливо, ця сума, як початкова, і виправдана. Проте варто було б ближче познайомитися зі структурою депозитів, розміщених у комерційних банках, і передбачити можливість підвищення розміру застрахованих депозитів та розширення сфер страхування (наприклад, на депозити юридичних осіб).

Водночас вважаємо, що не варто у законі залишати запис про можливість припинення річних внесків банків у випадку зібрання фондом коштів, що становлять, наприклад, 10% від суми зосереджених у банківській системі депозитів фізичних осіб. Тим більше не варто поширювати цю норму на кожен комерційний банк. По-перше, така ситуація може виникнути лише через декілька років існування фонду. По-друге, в ході зростання капіталів фонду доречнішим було б підвищувати суму застрахованих коштів.

4. Грошові кошти фонду складаються з початкового внеску у розмірі 1% засновницького капіталу банку; 0.5% річної оплати, обчисленої на підставі розміру розміщених депозитів, та штрафних відсоткових нарахувань за несвоєчасно здійснені внески і доходи від придбання державних цінних паперів, в які фонд може робити інвестиції. Крім того, фонд може взяти позики в банках у розмірі до 50% вартості річних внесків банків. Джерелом коштів міг би бути також кредит центрального банку. Законопроектом не передбачено можливості дотації з боку державного бюджету. Ми розуміємо, що це продиктовано сучасною складною економічною ситуацією в країні, але закон приймається на перспективу. Тому треба було б передбачити в майбутньому й інші джерела грошових коштів, зокрема — бюджетні дотації або допомогу іноземних фінансових установ.

5. Згідно з проектом закону фонд має невеликі можливості контролю за діяльністю банків. Вони обмежуються перевіркою розміру сум, що сплачуються як вступний внесок та річні оплати. Іншу інформацію щодо фінансового стану банків фонд буде отримувати з НБУ. У зв'язку із цим фонд практично позбавлений можливості застосовувати санкції щодо комерційних банків, які входять до його складу. Він може лише звертатися до центрального банку із заявою-пропозицією про застосування відповідних санкцій або дій із боку НБУ. Можливо, варто надати фондові ширші права щодо контролю та застосування санкцій.

6. Швидкість і можливість ефективності дій фонду значною мірою залежать від положень, що містяться в інших законах. Передусім це стосується Закону "Про банкрутство". З метою налагодження системи страхування депозитів фізичних осіб треба було б внести хоча б такі зміни до Закону "Про банкрутство":

■ виплата застрахованих депозитів у третю чергу (після видатків на проце-

ду ліквідації та сплати заробітної плати працівникам ліквідованого банку);

■ зобов'язати ліквідаційну комісію використовувати отримані від фонду кошти лише для виплати застрахованих депозитів.

Бажано також внести зміни до законів та проектів:

■ "Про НБУ" (відносно співробітництва та обміну інформацією про застраховані комерційні банки);

■ "Про банки і банківську діяльність" (відносно обов'язковості внесків на користь фонду та надання потрібної інформації);

■ "Про оподаткування прибутку підприємств" (відносно можливості зарахування вступного внеску та річної оплати банків у витрати);

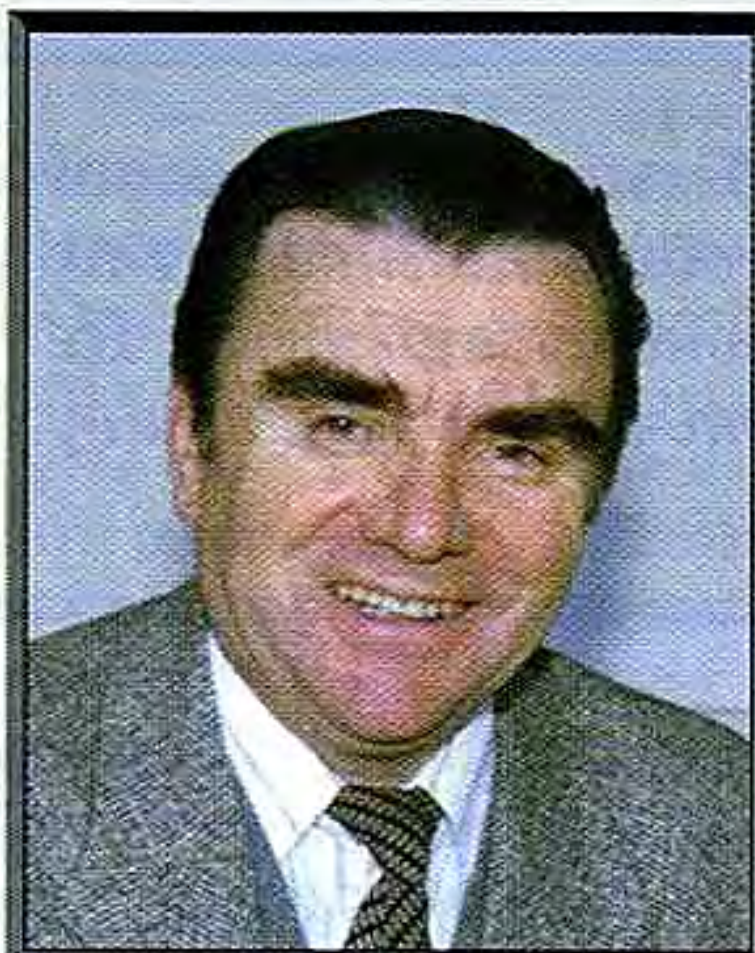
■ "Про страхування" (щодо обов'язковості страхування депозитів фізичних осіб у комерційних банках).

Зміни у згаданих вище законах повинні бути внесені водночас із набуттям чинності Закону "Про фонд страхування вкладів фізичних осіб". Інакше неузгодженість у правовій системі може ускладнити або загальмувати діяльність фонду.

7. Дієздатність фонду залежить від структури його органів управління та розподілу їхньої компетенції. Згідно із підготовленим проектом Адміністративну раду пропонується наділити функціями нагляду та деякими виконавчими функціями. Це, однак, може ускладнювати оперативність дій фонду та затримувати прийняття рішень. Крім того, члени Адміністративної ради, маючи широкі повноваження і обов'язки, не отримуватимуть за це винагороди. Гадаємо, треба впорядкувати повноваження членів Адміністративної ради таким чином, аби вона виконувала функції нагляду і визначала напрями та засади роботи дирекції, а також функціонування усього фонду. До того ж слід знайти можливість оплачувати працю членів Адміністративної ради.

Названими проблемами не вичерпується перелік можливих питань і сумнівів. Вони можуть стосуватися як конкретних проблем, так і загальної концепції проекту. Важливо врешті-решт одержати відповідь на головне запитання: чи повинен фонд бути установою, яка справно виплачує страховку згідно з рішеннями, що приймаються поза ним (Національним банком України або судом), чи фонд виконуватиме активну роль щодо застрахованих банків, маючи широкі можливості щодо контролю за їхньою діяльністю — аж до застосування санкцій або навіть запровадження санаційних процедур?

□

Михайло Савлук,
директор Української фінансово-банкнської школи при Київському державному економічному університеті. Доктор економічних наук, професор.

Народився у 1936 році. 1958 року закінчив Київський фінансово-економічний інститут за фахом "фінанси і кредит". Тривалий час працював у Міністерстві фінансів УРСР, на викладацькій і керівній роботі у КДЕУ, був завідувачим кафедрою, деканом, проректором університету. Автор багатьох наукових праць і підручників із фінансово-банкнської справи. Українську фінансово-банкнську школу очолив у 1993 році.

Олександр Сугоняко,
президент Асоціації українських банків.

Закінчив Вінницький філіал Київського політехнічного інституту. Займався виробничою діяльністю, викладав політекономію у Житомирському філіалі Київського політехнічного інституту. Був депутатом Верховної Ради України XII скликання.

АНАЛІЗ

Чи вистачає грошей економіці України?

У засобах масової інформації час від часу з'являються матеріали, автори яких доводять, що в економічному обороті України недостатньо грошової маси для обслуговування потреб народного господарства і суспільства в цілому. В дефіциті грошової маси вбачають головну причину недостатнього попиту на товари та послуги, падіння вітчизня-

ного виробництва, зростання неплатежів та заборгованості щодо заробітної плати, соціальних виплат, багатьох інших економічних та соціальних негараздів. А грошово-кредитна політика НБУ оцінюється як надмірно жорстка.

Вважаємо цю проблему надзвичайно актуальною і спробуємо розібратися в ній неупереджено. Розглянемо основні

показники, що характеризують динаміку грошової маси за останні шість років (таблиця 1).

Як видно з наведених даних, загальна грошова маса в обігу (агрегат M2) постійно зростала і за шість років зросла в 4520 разів. Проте темпи її збільшення були нерівномірними: до 1993 р. вони збільшувалися, а з 1993 р. — зменшу-

Таблиця 1. Основні показники, що характеризують динаміку грошової маси із 1991 по 1996 рік (у млрд. крб.)

№	Показники	1991 р.	1992 р.	1993 р.	1994 р.	1995 р.	1996 р. (у млн. грн.)
1.	Валовий внутрішній продукт (у фактичних цінах)	299.4	5032.7	141477.0	1137794.0	5293000.0	73000.0
2.	Маса грошей в обігу (M2) на кінець року. Темп зростання M2 (рази)	200.0 —	2522.0 12.6	48146.0 19.1	321568.0 6.7	684633.0 2.1	9038.0 1.32
3.	Рівень монетизації ВВП (у %)	67.0	50.0	34.0	28.3	13.0	12.4
4.	Швидкість обігу M2 (рази)	1.5	2.0	2.9	3.5	7.7	8.0
5.	Рівень інфляції за рік (рази)	3.9	20.4	102.5	5.0	2.8	1.40

Серед специфічних ознак української економіки перехідного періоду — бартеризація і значна доларизація економічного обороту. Чи були вони викликані саме браком грошової маси в обігу?

ються (з 19.1 до 1.32 раза). Постійно скорочувалося співвідношення М2 і обсягу ВВП (рівень монетизації ВВП) — з 67% у 1991 р. до 12.4% у 1996 р.

Остання тенденція — зниження рівня монетизації ВВП якраз і використовується для звинувачення НБУ в надмірно жорсткій грошово-кредитній політиці. З цією метою із загального макроекономічного контексту виривається вказана тенденція, механічно зіставляються рівні монетизації ВВП 1991 та 1996 рр. Падіння рівня монетизації більше ніж у 5 разів дійсно вражає, і на перший погляд твердження про дефіцит грошової маси здаються переконливими. Але лише на перший погляд.

Заради об'єктивності підійдемо до оцінки вказаної тенденції з двох позицій:

- із позиції довгострокових макроекономічних процесів;
- із позиції короткострокового стану монетарної ситуації.

З довгострокових позицій таке істотне зниження рівня монетизації ВВП за шість років є негативним явищем, оскільки означає згортання грошових відносин та зниження ролі грошей в економіці. Очевидними причинами цього були:

- 1) широка натуралізація (бартеризація) економічних зв'язків;
- 2) значна доларизація економічного обороту;
- 3) невпинне прискорення обігу гро-

шей.

За оцінками окремих експертів, обсяг натурального та доларизованого товарообороту, включаючи тіньовий, зріс за 1991—1995 рр. більш як удвоє і досяг 80% загального його обсягу. Швидкість обігу грошей за шість років зросла більше ніж у 5 разів. Неминучим наслідком цих процесів стало обвальне зниження рівня монетизації ВВП.

Але чи зумовлювалися згадані вище процеси саме браком грошової маси в обігу? Порівняльний аналіз темпів зростання грошової маси і падіння рівня монетизації ВВП дає негативну відповідь на це запитання. Як видно з таблиці 1, рівень монетизації ВВП знижувався і тоді, коли істотно підвищувалися темпи зростання грошової маси (1991—1993 рр.), і тоді, коли ці темпи знижувалися. Причому і на першому, і на другому етапах рівень монетизації ВВП знижувався однаковою мірою — приблизно у 2 рази. Отже, динаміка рівня монетизації ВВП не має прямої залежності від темпів зростання грошової маси, яка є безпосереднім об'єктом грошово-кредитної політики НБУ.

Чи можна було взагалі (зберігаючи високі темпи зростання грошової маси чи навіть нарощуючи їх, тобто продовжуючи ту ж інфляційну політику, що і в 1991—1993 рр.) уникнути падіння рівня монетизації ВВП? Закономірності розвитку інфляційного процесу дають усі підстави стверджувати, що цю тенденцію, після виходу інфляції на гіпервисокий рівень, не можна було зупинити подальшим нарощуванням грошової маси. Зробимо розрахунок можливого розвитку цього процесу, вважаючи, що грошова маса у 1994—1996 рр. зростала б такими ж темпами, як у 1993 р., тобто в 19.1 раза щорічно (таблиця 2).

Як видно з наведених даних, навіть якби Національному банку України вдалося утримати щорічне зростання грошової маси в 19.1 раза, рівень демонетизації ВВП продовжував би знижувати-

Різке збільшення грошової маси в обігу не підвищить рівень монетизації ВВП. Це лише підніме нову інфляційну хвилю

ся і досяг би такого ж рівня, який фактично встановився у 1996 р.

Чому ж показник монетизації ВВП в міру нарощування грошової маси не зростає, а знижується? Це зумовлено внутрішньою закономірністю розвитку інфляційного процесу, який має свій критичний момент. До цього моменту темпи зростання цін (інфляція) відстають від темпів зростання емісії, завдяки чому емісійний дохід супроводжується певною мірою і зростанням реального доходу. На цьому етапі інфляція позитивно впливає на економіку. Після критичного моменту інфляції темпи підвищення цін починають випереджати темпи зростання емісії та грошової маси в обігу. Оскільки рівень інфляції безпосередньо впливає на номінальний обсяг ВВП (у фактичних цінах), випереджаючи темпи зростання інфляції спричиняють випереджаюче збільшення номінального обсягу ВВП. Тобто номінально обсяг ВВП зростатиме швидше, ніж маса грошей в обігу, і відповідно буде знижуватися рівень монетизації номінального ВВП.

Критичний момент у розвитку інфляційного процесу в Україні був, ймовірно, у 1991 році, а можливо й раніше. На жаль, офіційна державна статистика не дає відомостей про зміну грошової маси в Україні у 1990 та 1991 рр. Та й адміністративне регулювання цін у цей період охоплювало майже весь товарний асортимент. Тому реакція індексу цін на зростання маси грошей у цей період була надто деформованою. Лише з 1992

Таблиця 2. Розрахунок можливого подальшого нарощування грошової маси у 1994—1996 роках

№	Показники	1993 р. (фактично)	1994 р. (можливо)	1995 р. (можливо)	1996 р. (можливо)
1.	Темпи зростання грошової маси (рази)	19.1	19.1	19.1	19.1
2.	Маса грошей в обігу (на кінець року; у млн. грн.)	481.5	9196.6	175655.0	3355010.5
3.	Темпи номінального зростання ВВП (рази)*	28.1	45.3	23.3	19.7
4.	Обсяг ВВП (у млн. грн.)	1414.8	64090.4	1393306.3	27448134.1
5.	Рівень монетизації ВВП (у %)	34.0	14.3	12.6	12.2

* Темп зростання ВВП у 1994, 1995, 1996 рр. узято на рівні 1993 р. (28.1 раза), скоригованому на коефіцієнт, що дорівнює відношенню показника зниження реального обсягу ВВП відповідного року (в %) до такого ж показника за 1993 р.

р., коли розпочався процес реальної лібералізації цін, вплив зміни грошової маси на індекс цін став очевидним і зумовив випереджаюче зростання рівня інфляції в усі наступні, крім 1994, роки.

Отже, з усього сказаного можна зробити висновок, що різким збільшенням темпів емісії і маси грошей в обігу підвищити рівень монетизації ВВП не вдасться. Неминучим наслідком такої політики в сучасних умовах буде нова інфляційна хвиля і подальше зниження рівня монетизації ВВП.

У короткостроковому аспекті демонетизація ВВП в Україні має не такий загрозливий вигляд, як у довгостроковому. Для її оцінки варто скористатися такими показниками, як швидкість обігу грошей та задоволення попиту на гроші.

Якщо розглядати рівень монетизації ВВП у межах одного року, наприклад 1996-го, то виявиться, що 12.4% монетизації — не так уже й мало. Адже при такому його рівні швидкість обігу грошей становила 8 разів за рік, тобто кожна грошова одиниця переходила від одного суб'єкта ринку до другого в середньому за 1.5 місяця. При сучасному стані комп'ютеризації платіжного обороту таку швидкість обігу не можна вважати граничною. Та й зросла вона порівняно з 1995 р. лише на 3.9%, тоді як у 1995 р. (порівняно з 1994 р.) — більше ніж у 2 рази. Якби в економічному обороті в 1996 р. через жорстку монетарну політику НБУ справді бракувало грошової маси, то економічні суб'єкти могли б компенсувати прискорення обігу грошей. Але якщо вони цього не зробили, залишили швидкість обігу майже незмінною, то, виходить, у цьому не було потреби. Це підтверджує і той факт, що протягом 1996 р. інфляція все ще зростала швидше, ніж маса грошей та емісія, оскільки зайві гроші негайно "викидалися" на товарні ринки. Такі ж результати дає аналіз проблеми демонетизації ВВП у короткостроковому аспекті через попит на гроші та грошові доходи.

Попит на гроші — це бажання економічних суб'єктів тримати частину своїх активів у високоліквідній формі грошей. Попит на гроші збільшується тоді,

коли економічні суб'єкти зацікавлені одержати доходи не витратити, а зберегти. Це приводить до збільшення частки грошей в активах економічних суб'єктів і до збільшення загальної маси грошей в обігу. У такому розумінні попит на гроші істотно відрізняється від попиту на грошовий дохід (як бажання економічних суб'єктів мати в даний момент певну суму доходу). Якщо попит на дохід існує постійно, то попит на гроші виникає лише за наявності певних економічних та соціальних передумов.

Попит на гроші і попит на грошовий дохід по-різному впливають на грошову масу і рівень монетизації ВВП. Якщо зростає тільки попит на дохід, а попит на гроші залишається незмінним, то суб'єкти ринку весь приріст доходу негайно "викинуть" на товарний чи валютний ринки, що призведе до порушення там рівноваги і підвищення інфляції. Маса грошей в обігу залишиться незмінною, а рівень монетизації ВВП почне знижуватися.

Якщо зростає лише попит на гроші, економічні суб'єкти спрямовують частину своїх доходів на покриття його приросту. Відбудеться збільшення грошової маси і рівня монетизації ВВП. При цьому зменшуватиметься попит на товарних і валютних ринках із посиленням кризи збуту та кризи платежів. Щоб уникнути цього, потрібно збільшити пропозицію грошей через додаткову емісію. Отже, нарощування емісії грошей задля збільшення їхньої маси в обігу і підвищення рівня монетизації ВВП можливе тільки за умови розширення попиту на гроші, причому — лише в межах цього попиту. Орієнтація ж монетарної політики на попит на грошові доходи, як того вимагають наші опоненти, неминуче призведе до зростання інфляції.

У четвертому кварталі 1996 р. в Україні намітилося зростання попиту на гроші. Цьому сприяли:

- випуск в обіг гривні, підвищення довіри до монетарної політики НБУ та уряду в результаті успішного проведення грошової реформи;

- розвиток фінансового ринку та поступове зниження доходів на фінансові інструменти завдяки скороченню інфляційно-спекулятивних операцій;

- розвиток валютного ринку, підвищення реальності валютного курсу гривні.

В результаті цих процесів попит на гроші зріс настільки, що банківська система змогла збільшити грошову масу за цей квартал майже на 20%, а зростання цін на споживчому ринку (інфляція) становило лише 1.6%. Причому підвищення цін у четвертому кварталі 1996 року було ініційовано переважно держав-

Наприкінці 1996 року грошова маса реально збільшилася, відповідно почав зростати і рівень монетизації ВВП. Важливо підтримувати цю тенденцію і протягом нинішнього року

ними структурами-монополістами, а не зростанням платоспроможного попиту з боку масових покупців. Отже, додаткова емісія грошей була в основному поглинута зростанням попиту на гроші і не викликала підвищення цін та номінального обсягу ВВП. Тому є підстави стверджувати, що в четвертому кварталі 1996 р. реально зросла грошова маса і відповідно почав зростати рівень монетизації ВВП. Важливо лише утримати ці тенденції протягом 1997 року.

Підсумовуючи проведений аналіз, можна зробити такі висновки:

- зниження рівня монетизації ВВП із 1991 р. по вересень 1996 р. було зумовлено зростаючою інфляцією та падінням попиту на гроші, хоча останній був достатньо забезпечений наявною грошовою масою в обігу;

- скорочення попиту на гроші спричинила глибока криза в економіці: падіння обсягів виробництва; неефективне використання обігових коштів; збільшення збитків та втрат; вплив коштів у тіньовий сектор та за кордон; бартеризація і доларизація економічних відносин; висока інфляція тощо;

- динаміка рівня демонетизації ВВП протягом шести років не має прямого зв'язку з динамікою грошової маси, отже, грошово-кредитна політика НБУ не може бути основною причиною зниження рівня монетизації;

- встановлення оптимального рівня монетизації ВВП необхідно перш за все для оздоровлення економіки, щоб уникнути названих вище кризових тенденцій, знизити інфляцію до прийнятного у цивілізованому світі п'ятипроцентного рівня, НБУ повинен проводити стриману грошово-кредитну політику, зорієнтовану на динаміку попиту на гроші;

- за критикою грошово-кредитної політики НБУ (як надто жорсткої) проглядаються спроби свідомо чи несвідомо змінити курс на прискорення ринкових реформ, проголошений Президентом України Леонідом Кучмою у жовтні 1994 року і підтриманий банківською системою України.

Є істотна відмінність між попитом на гроші і попитом на грошовий дохід. Зокрема вони по-різному впливають на рівень монетизації ВВП. Як саме?

Владислав Єрмакович,
професор (США).

Автор цього огляду, який був підготовлений для міжнародного семінару з проблем розвитку банківської системи України, — відомий польський економіст, один з ідеологів знаменитої "реформи Бальцеровича", в результаті якої нашим західним сусідам вдалося перевести свою економіку на ринкову основу. Впродовж найскладнішого — перехідного періоду В.Єрмакович очолював Наглядову раду однієї з найбільших у Польщі фінансових установ — акціонерного товариства "Поморський банк кредитовий" (м. Щецин). Із 1996 року В.Єрмакович мешкає у Сполучених Штатах Америки. Він професор бізнесу в університеті Південної Індіани (м. Евансвіль), радник Світового банку (м. Вашингтон).

ТЕМА З ПРОДОВЖЕННЯМ

Вирішення проблеми безнадійних боргів: досвід Польщі

Уряди країн так званого "соціалістичного табору" впродовж кількох десятиліть покладали на свої центральні банки відповідальність практично за всі банківські комерційні операції. Щоправда, роль банків полягала лише у тому, щоб забезпечити кошти для інвестицій, а рішення приймалися або партійними, або урядовими органами. Внаслідок цього всі банки Східної Європи "успадкували" значну частину нестандартних кредитів у своїх загальних кредитних портфелях. Наприклад, у 1991 році вона становила від 37 до 49 відсотків у Румунії, 35 відсотків — у Польщі, від 20 до 40 — в Угорщині, 30 відсотків — у Чехії та 24 відсотки — у Словаччині. Норматив обсягів списання боргів як відсоток від кредитного портфеля становив від 20 — у Румунії до 14 відсотків у Словаччині. У Польщі було встановлено списання 17 відсотків обсягу нестандартних кредитів.

Для вирішення проблем, пов'язаних із часткою безнадійних боргів, Міністерство фінансів Польщі запровадило програму реструктуризації банків (ПРБ) як складову частину широких реформ фінансового сектора країни. Ця реформа розпочалася на початку 1989 року створенням дворівневої банківської системи, в результаті чого дев'ять державних комерційних банків було відокремлено від центрального банку Польщі.

Новий поштовх реформа отримала у 1990 році, коли польська економіка почала набувати макроекономічної стабілізації та мікролібералізації, а відсоткові ставки стали позитивними у реальному вираженні. У 1991 році уряд прийняв рішення про приватизацію цих дев'яти банків і, як перший крок, банки були перетворені в акціонерні компанії. Причому, до кожної із цих компаній входив один-єдиний акціонер — Державне казначейство.

Протягом того ж року Міністерство фінансів проаналізувало фінансові портфелі дев'яти новостворених комерційних банків. Аудиторські перевірки, проведені відповідними міжнародними фірмами, виявили, що хоча фінансовий стан окремих банків різний, проте відсоток кредитів, які належали до категорії "нижче стандартного рівня", у всіх банках був високим. Частка позик загального кредитного портфеля, класифікованих як сумнівні та збиткові, за станом на 31 грудня 1991 року становила від 8 до 32 відсотків за середнього значення 24 відсотки. Більшість цих кредитів була успадкована від централізованої планової економіки. Частка кредитів, віднесених до категорії "нижче стандартного рівня", також була дуже високою. Створення достатніх резервів для втрачених позик (100% — для збиткових позик та 50% — для категорії

сумнівних кредитів) у деяких банках призвело до зниження показника адекватності капіталу банків до рівня, значно нижчого 8 відсотків, як того вимагалось чинними нормативними актами Польщі.

ПРОГРАМА РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ БАНКІВ: ОСНОВНІ ПРОЦЕДУРИ

На початку 1992 року Міністерство фінансів зобов'язало дев'ять комерційних банків відокремити позики, класифіковані аудитором як сумнівні та збиткові, і створити нові організаційні підрозділи (відділи вирішення проблем безнадійних кредитів — відділи ВПБК) для управління портфелями безнадійних боргів. Керівники цих департаментів обиралися шляхом відкритого конкурсу з-поміж людей, які раніше не займалися кредитною діяльністю відповідного банку. Всі вони стали членами виконавчих рад банків. На відділи ВПБК було покладено відповідальність за підготовку стратегії реструктуризації безнадійних боргів. Крім того, нові підрозділи були зобов'язані або продати, або реструктуризувати кредити, кваліфіковані як такі, що належать до категорії "нижче стандартного рівня".

Водночас Міністерство фінансів розпочало роботу над новим Актом щодо фінансової реструктуризації підприємств та банків (надалі — Акт), який мав стати юридичною основою спрощення процесу реструктуризації. Цей документ було прийнято і введено в дію в лютому 1993 року. Акт стимулював банки до більш рішучих дій із метою реструктуризації своїх портфелів безнадійних боргів. Ним покладалася на банки певні зобов'язання та обмеження щодо кредитів, виділених із загального кредитного портфеля згідно з результатами аудиторських перевірок, проведених у грудні 1991 року. Банки були зобов'язані завершити реструктуризацію цих боргів до кінця березня 1994 року. До цього часу їм не дозволялося надавати нові кредити підприємствам, окрім кредитів на виконан-

Програма реструктуризації банків Польщі була дворівневою. На макроекономічному рівні регулювалися проблеми відносин між центральним та комерційними банками, на мікроекономічному — відносини між комерційними банками та підприємствами-боржниками

ня так званої угоди про примирення, яку пізніше назвали організованою банком угодою (ОБУ). Даною угодою, узаконеною Актом, передбачалося, що кредитори підприємства, яке не спроможне оплатити свої борги, можуть спільно з керівництвом такого підприємства розробляти і реалізовувати фінансовий та бізнес-план його реструктуризації. У процесі реалізації такого плану кредитори могли змінювати графіки погашення заборгованостей, списувати частину з них або конвертувати їх у власний капітал підприємства. Після підписання дебітором та кредиторами, яким належало не менше 50 відсотків заборгованостей дебітора, ОБУ ставала обов'язковою для всіх інших кредиторів. Крім того, новим Актом запроваджувалася можливість свопу (обміну) типу "борг — до власного капіталу" та продажу боргу, які (разом із традиційними методами повернення боргів) розширили правове поле для повернення позик.

Здійснення свопу "борг — до власного капіталу" було можливе, якщо кредитори мали не менше 30 відсотків боргів підприємства-боржника, що підлягали погашенню. При цьому вимагалось, щоб вартість акцій, придбаних банком, не перевищувала 25 відсотків власного капіталу банку. У більшості випадків там, де дебітор мав добрі перспективи для успішного обороту, своп "борг — до власного капіталу" був привабливішим, ніж ОБУ. Своп "борг — до власного капіталу" давав змогу банкам брати участь у підвищенні ринкової вартості дебітора, за рахунок припливу готівки. Адже після укладення свопу дебітор міг розпочати розпродаж активів, в той час як організована банком угода передбачала трирічний мораторій на кредитну діяльність.

Процедуру відкритого продажу боргу можна було застосувати, якщо банк не реструктуризував борг або прийняв рішення про те, що жоден із передбачених методів не є економічно вигідним. Ці непогашені борги можна було виставити на аукціон на умовах відкритої пропозиції.

Покупець міг скористатися придбаними боргами по-різному:

— для оплати своїх власних боргів дебіторові у співвідношенні 1:1 (своп "борг до боргу");

— виставити вимогу здійснити своп "борг — до власного капіталу" і таким чином стати власником (частковим або повним) акцій дебітора;

— використати їх як засіб платежу за товари або послуги, які виробляє дебітор (своп "борг за продукцію");

— нарешті, сподіватися, що підприємство-боржник погасить свої заборгованості.

Кінцева ціна виставленого на продаж боргу повністю залежала від прозорості ринку, пропозиції боргів, виставлених на продаж, а також від уміння обох сторін вести переговори.

ПОПЕРЕДНЯ ОЦІНКА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ

У цілому для програми реструктуризації у дев'яти комерційних банках Польщі було визначено 442 борги, які загалом становили 630 мільйонів доларів США. Щоб вибрати найкращий шлях для повернення боргу, кожний банк розробляв свій комплекс заходів. Тут виникало питання: чи має банк реальні резерви щодо підприємств-боржників? Якщо — "так", тоді він міг розпочинати здійснювати програму. Цей варіант був, як правило, ризикованим для банку, оскільки

Серед основних завдань польської програми реструктуризації банків — підвищення якості нагляду за діяльністю банківського сектора, здійснюваного центральним банком Польщі; запровадження належної регулятивної бази; розробка сучасних клірингової та платіжної систем тощо

могло статися так, що сума першочергових платежів до ЗУС* та бюджету, а також вартість процедури виявляться вищими, ніж розмір суми, отриманої від її втілення. Якщо відповідь була — "ні", то одразу виникало нове запитання: повинен дебітор існувати і надалі чи ні? Якщо "ні", то банк міг розпочати процедуру ліквідації або банкрутства. Процедура банкрутства мала місце у 109 випадках (що становило 10%, або 63 млн. дол. США від загального портфеля безнадійних боргів), ліквідація — у 37 випадках (12.6 млн. дол. США). Якщо відповідь на друге запитання була — "так", то відповідно виникало наступне: чи зацікавлений банк в участі у реструктуризації підприємства? Якщо "ні", — банк обирає варіант продажу боргу. Ця процедура була застосована у 37 випадках, що становило лише 1 відсоток від загального портфеля безнадійних боргів. Якщо ж відповіддю на запитання було — "так", банк міг розпочати програму реструктуризації за допомогою процедури, викладеної в ОБУ.

* ЗУС — інституція, яка є, по-суті, Фондом соціального захисту населення.

У 157 випадках банки прийняли рішення брати активну участь у процесі реструктуризації, що проводилася за процедурою ОБУ. Оскільки вибір було зроблено на користь реструктуризації, поставало питання про дієздатність керівництва підприємства. Щоб відповісти на нього, аналізувався бізнес-план, підготовлений керівництвом підприємства. Якщо відповідь була — "ні", то це означало, що потрібна допомога у впровадженні основної програми структурної перебудови. Тоді виникала проблема: чи може банк знайти стратегічного інвестора, який мав би бажання здійснити програму реструктуризації? Якщо так, то банк застосовував процедуру свопу "борг — до власного капіталу", і разом з інвестором здійснював обмін, а потім продавав усі акції партнеру потенційного інвестора. Коли банк не міг знайти зовнішнього інвестора і не був зацікавлений у здійсненні керівництва підприємством одноосібно, тоді економічно доцільним виявлялося 100-відсоткове списання боргів.

Якщо керівництво підприємства подавало обґрунтований бізнес-план, важливого значення набувало те, наскільки банк йому довіряє, суттєвим нюансом був також розмір позики. Коли банк не був зацікавлений у власному капіталі, він найчастіше укладав ОБУ, зменшував борг, змінював терміни його погашення і починав стежити за виконанням програми та прибутковістю. Якщо ж банк був зацікавлений в участі у капіталі акціонерної компанії, він брав більшу або меншу частину капіталу. Це залежало від розміру свопу "борг — до власного капіталу". Як активний акціонер (більша частина акціонерного капіталу) банк брав компанію під контроль, направляв своїх власних представників до Наглядової ради і призначав нову виконавчу раду. У цьому разі зміни здійснювалися під безпосереднім наглядом банку. За пасивної ролі банк зменшував борг, змінював графік погашення тієї його частини, яка залишалася, і уважно стежив за виконанням програми реструктуризації та показниками прибутковості.

Однак через вісім місяців, у червні 1994 року, результати зусиль щодо реструктуризації різко відрізнялися від прогнозованих показників на вересень 1993 року. Лише реструктуризація боргу була проведена за планом і стосувалася 16 відсотків (проти 15.5%) боргів. Необхідне списання після всіх форсованих переговорів виявилось більшим, ніж передбачали банки. Замість 63.2 млн. дол. США, як планувалося, банки вимушені були списати 98.4 млн. дол. Свопи "борг — до власного капіталу", застосовані щодо 187 млн. дол., становили половину від запланованих (360 млн. дол. США). Ситу-

ація склалася протилежна очікуваній: позики, які мали бути списані, — обміняли на капітал, а ті, що планувалося обміняти на капітал, — списали.

Цьому сприяли чотири чинники. Перш за все підприємства настійно підштовхували банкірів до збільшення частки списання. По-друге, банки також

припливу готівки, яка дала б змогу здійснювати платежі для обслуговування боргу.

НАБУТИЙ ДОСВІД

Реалізація програми реструктуризації банків показала, що очищення банківських активів неможливо здійснити за короткий час. Уся програма має бути виконана щонайменше за кілька років і саме банками. Банки були змушені провести активний процес реструктуризації і змінити свою організаційну структуру так, щоб подолати проблему безнадійних боргів. Вони також отримали безцінний досвід повернення боргів.

Досвід Польщі свідчить, що в процесі відновлення банків і повернення боргів слід застосовувати триступеневий поступовий підхід. На першому етапі найважливішим завданням є організація відділів із вирішення проблеми безнадійних боргів, укомплектованих кваліфікованими спеціалістами. Тут також важливо відокремити найбільш термінові борги.

На другому етапі відділи з вирішення проблеми безнадійних боргів повинні зосередитися на визначенні кількості великих боргових проблем, що потребують розв'язання. Відділи набувають досвіду у вирішенні різних питань, пов'язаних із поверненням боргу, визначають переваги і недоліки різних шляхів повернення.

На третьому етапі відділи з вирішення проблеми безнадійних боргів повинні націлитися на розв'язання низки менших проблем, пов'язаних із неповерненням боргів. Для цього застосовується децентралізований підхід, до загального процесу залучаються також відділення банку. Реструктуризацію слід проводити систематично і організовано.

Наступні завдання, які надають нового поштовху всьому процесові, — це контроль за виконанням дебіторами угод щодо розв'язання проблем повернення боргів та управління портфелем. Варто створити департамент інвестицій портфеля кредитів для здійснення керівництва у тих випадках, коли банк придбав контрольний пакет акцій.

Перебільшені сподівання банкірів не справилися: програма реструктуризації допомогла повернути лише третину безнадійних боргів

Практичне застосування програми також переконало у доцільності залучення консультантів для надання допомоги банкам у справі реструктуризації боргу. Їхню роль не слід недооцінювати. Консалтингові фірми Польщі підготували посібники з питань повернення боргу, розробили концепцію організаційної структури відділів із вирішення проблем безнадійних боргів, здійснювали керівництво у найбільш складних випадках, надавали неупереджену і незалежну інформацію виконавчим та наглядовим радам.

Ще один урок полягає у тому, що очікування високого рівня повернення боргів, як правило, не виправдовуються. Досвід польських банків свідчить, що можна сподіватися на повернення лише приблизно однієї третини кредитів. Але це не відбувається само собою. Необхідні наполегливість і постійний контроль.

Програма реструктуризації банків також сприяла позитивним змінам на рівні окремих підприємств. Банки, вимушені дотримуватися положень закону, “тиснули” на дебіторів. Можливість скорочення боргу, а також страх продажу боргу або небезпека стати банкрутом примусили багато підприємств вжити активних заходів щодо реструктуризації. Завдяки спільному проведенню реструктуризації підприємств і реабілітації банків прискорився процес приватизації як промислових підприємств, так і банків. Це була операція “для всіх і для кожного”, що привела до зменшення кількості ненадійних позичальників і дала можливість отримати нові кредити особам, які здатні розпорядитися ними ефективніше.

Основна мета реабілітаційної програми — радикальне вирішення проблеми безнадійних боргів державних підприємств шляхом перебудови кредитних портфелів банків та управління цими недіючими активами

розуміли, що вони не в змозі придбати весь запланований акціонерний капітал (адже, окрім усього існувало 25-відсоткове обмеження на участь банків в акціонерному капіталі, передбачене Законом Польщі “Про банки та банківську справу”). Третім фактором було те, що деякі з компаній-боржників усе ще мали статус державних підприємств, і їхня корпоратизація та випуск акцій потребували більше часу, ніж це було допустимо. Списання залишалося єдиною можливістю рішенням. По-четверте, банки розуміли, що вони не можуть бути надто задіяними в активному управлінні, якого потребує участь у капіталі. Своп “борг — до власного капіталу” застосовувався лише щодо великих підприємств, де інші форми реструктуризації були неможливі.

Перший досвід банків з ОБУ був різний. У той час, коли багато банків виграли від укладення ОБУ, деякі з них вважали, що ця процедура не забезпечила повної максимізації рівня повернення боргу. За винятком випадків, коли частка банку у загальному борзі підприємства була дуже великою, положення про ОБУ обмежувало строк повернення боргу до трьох років. Більшість же дебіторів вимагали у перший рік завершити далекосяжні програми реструктуризації з метою

ВІД РЕДАКЦІЇ

Проблема “безнадійних” боргів, на жаль, актуальна і надзвичайно важлива також і для банківської системи України. Чи скористаються наші банки досвідом польських колег? Поки що однозначної відповіді на це запитання дати не можна, оскільки розв'язання проблеми реструктуризації банків тісно пов'язане з принциповим вирішенням цілої низки інших ключових питань подальшого розвитку фінансово-банківської системи в цілому. Серед них — програма страхування депозитів, модель бухгалтерського обліку та аудиту і багато інших.

У лютому в Банківській академії Національного банку України

відбувся семінар, присвячений порушенням тут проблемам. У ньому взяли участь фахівці НБУ, Асоціації українських банків, Міністерства економіки України, Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю і кілька відомих зарубіжних фінансистів — експертів Світового банку, зокрема й автор опублікованої вище статті В.Єрмакович.

У рамках семінару відбулася дискусія з актуальних питань розвитку банківської системи України. Докладніше про це читайте в статті “У пошуку моделі страхування депозитів”, уміщеній на сторінці 13 цього номера журналу.

НОРМАТИВНІ НОВОВВЕДЕННЯ

Зміни в обліку державних облігацій

Два роки тому в Національному банку України було проведено перший закритий аукціон із розміщення ОВДП

У березні 1997 року вітчизняному ринку облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) виповнилося 2 роки. Саме 10 березня 1995 року в Національному банку був проведений перший в Україні закритий аукціон із розміщення ОВДП.

На той час облік здійснювався за номінальною вартістю облігацій на позабалансових рахунках як на рівні Національного банку України, так і на рівні комерційних банків. На кожний придбаний комерційним банком на аукціонах НБУ пакет облігацій Міністерство фінансів України випускало сертифікат у паперовій формі у двох примірниках (окремо — на облігації із власного портфеля КБ та окремо — на клієнта) із зазначенням серії та номерів придбаних облігацій. Один примірник отримував КБ, ще один залишався в емітента, а копія сертифіката за номінальною вартістю оприбутковувалася в Операційному управлінні НБУ.

Операція з купівлі-продажу ОВДП між комерційними банками на вторинному позабіржовому ринку здійснювалася протягом одного — трьох днів. Однак із розвитком ринку завантаженість працівників, відповідальних за переєстрацію, постійно зростала. У зв'язку із запланованим відкриттям Фондової секції УМВБ — першого біржового торговельного майданчика з проведення операцій купівлі-продажу ОВДП — виникла гостра необхідність значно обмежити час на переєстрацію прав власності. За таких обставин зростала можливість помилок. Проблема якісно нового рівня обліку та контролю вимагала негайного вирішення.

У грудні 1995 року керівництвом

Національного банку України було поставлене завдання у стислий термін розробити альтернативний план рахунків, що відповідав би сучасним вимогам та мінімізував ризик помилок. В основу було покладено принцип подвійного запису на рахунках при здійсненні операцій, тобто дебет та кредит як при обліку на балансових рахунках, а не оприбуткування або списання як при обліку на позабалансових рахунках. Перший план рахунків депозитарного обліку вдалося впровадити уже до кінця 1995 року. Було визначено основні напрями його застосування при проведенні операцій з ОВДП.

З прийняттям принципового рішення про здійснення переходу до кількісного обліку на депо-рахунках Національний банк тимчасово призупинив операції на позабіржовому ринку. Це дало змогу вдосконалити Положення про порядок бухгалтерського та депозитарного обліку розміщення, обігу, сплати відсотків та погашення облігацій внутрішньої державної позики в банківських установах, яке 26 січня 1996 року було затверджене на засіданні Правління НБУ*.

Результатом проведеної роботи стало створення нової комп'ютерної програми з обліку та обслуговування всіх опе-

* Повний текст Положення про порядок бухгалтерського та депозитарного обліку розміщення, обігу, сплати відсотків та погашення облігацій внутрішньої державної позики в банківських установах зі змінами та доповненнями, внесеними постановою Правління Національного банку України № 333 від 26 грудня 1996 року, публікується в додатку до "Вісника НБУ" "Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності" (випуск 2 за 1997 рік). У планах редакції — опублікувати в найближчих номерах журналу розширений коментар до положення, який готують для "Вісника" фахівці НБУ.

рацій з ОВДП — комплексу "ДЕПО-ОБЛІК".

Період із березня по липень 1996 року, мабуть, запам'ятається перш за все працівникам відділу депозитарного обліку державних цінних паперів та Операційного управління НБУ. Ось хто на власному досвіді відчув стрімкий розвиток ринку: кількість операцій та нервова напруга зростали у геометричній прогресії.

Перехід на комп'ютерне обслуговування реєстру власників ОВДП відбувся 19 липня 1996 року. Цю дату можна вважати днем народження електронного депозитарію НБУ. Практично одночасно з його утворенням починається робота над підготовкою змін і доповнень до Положення про порядок бухгалтерського та депозитарного обліку розміщення, обігу, сплати відсотків та погашення облігацій внутрішньої державної позики в банківських установах, затверджених 26 грудня 1996 року.

Які ж внесені найсуттєвіші зміни і доповнення, що мають принциповий характер?

У положенні викладено механізм розблокування облігацій на користь потерпілої сторони, якщо комерційний банк неспроможний своєчасно повернути міжбанківський кредит або здійснити зворотний викуп при завершенні операції РЕПО.

Введено в дію нові рахунки 9834 та 9836, що дають змогу практично виключити кастодіальний ризик комерційного банку, який обслуговує клієнтів при придбанні останніми ОВДП.

Комерційні банки звільнено від обліку блокування номінальної вартості на позабалансових рахунках ОВДП, що заблоковані на депо-рахунках 9835, 9871, 9872, 9851, 9861, 9811.

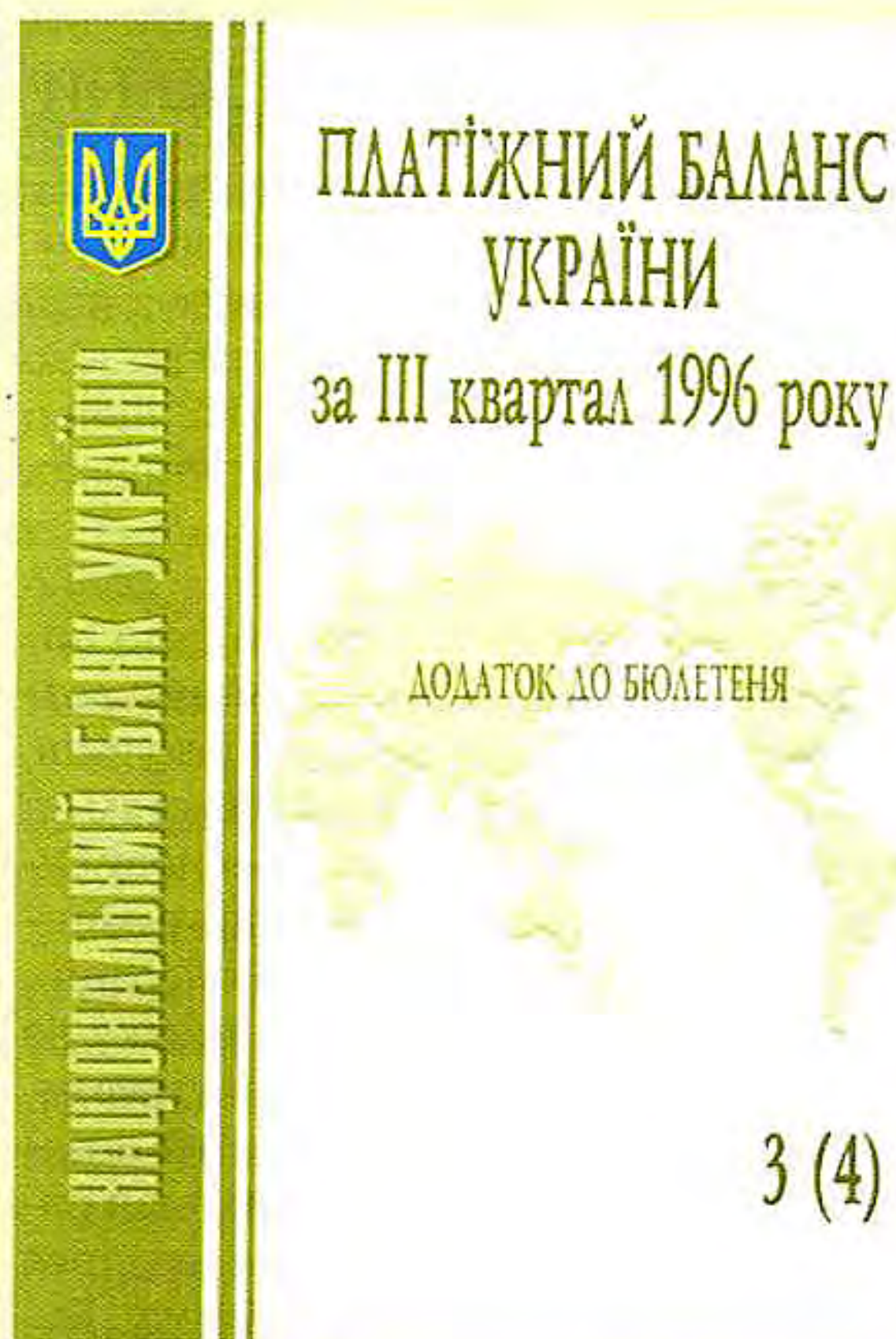
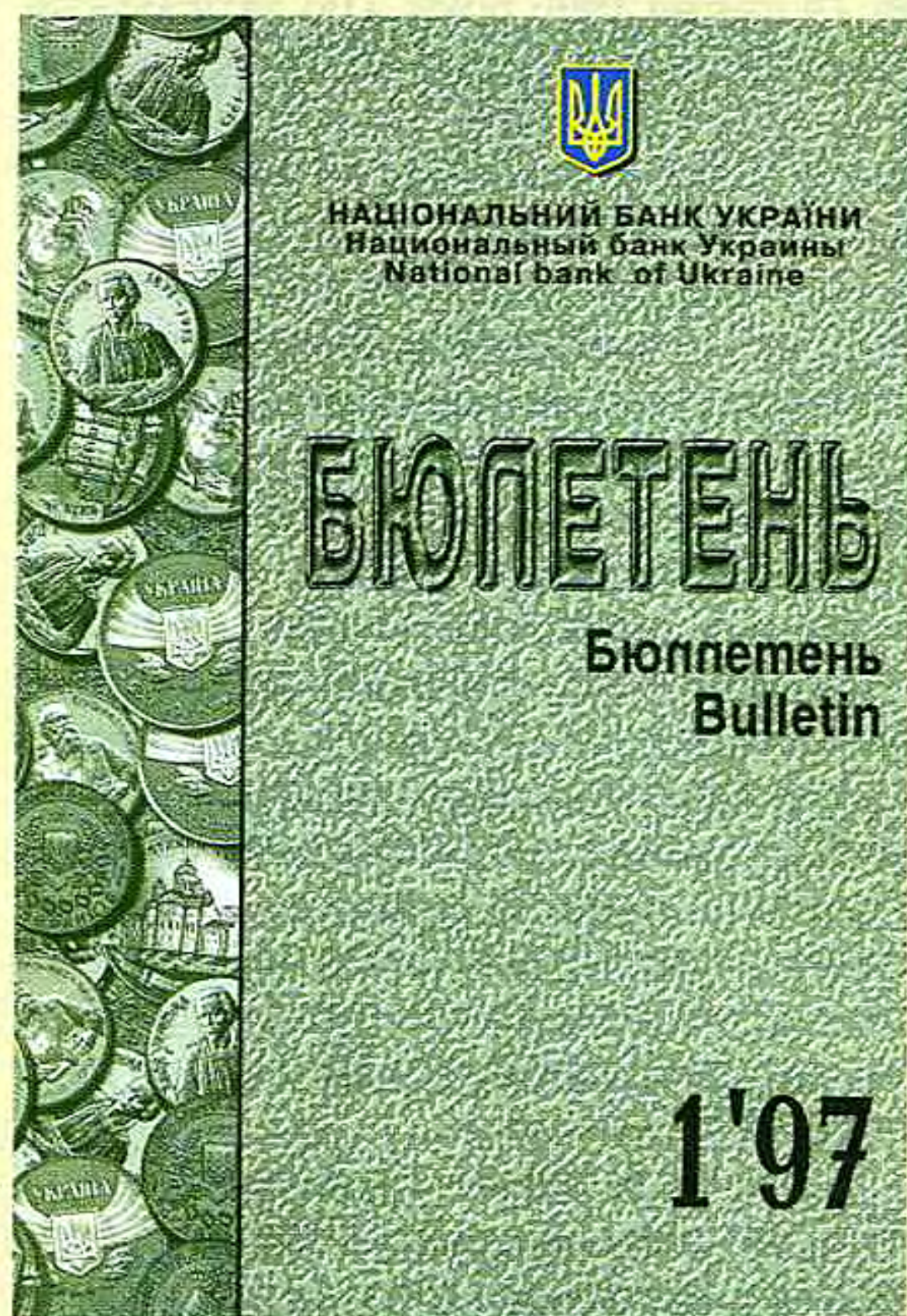
Комерційним банкам надано можливість у разі необхідності без посередництва НБУ переводити клієнтські облігації із депозитарію одного КБ у депозитарій іншого КБ.

Отримувати оперативну звітність при проведенні операцій з ОВДП комерційним банкам допоможе підключення банків до комп'ютерного комплексу "ДЕПО-ЗАПИТ", який раніше був на озброєнні лише НБУ. Цьому сприятиме також остаточне вирішення питання про перехід у 1997 році до проведення операцій, пов'язаних із переведенням облігацій від власника до власника, у режимі реального часу.

Ігор Афанасьєв,
начальник відділу державних цінних паперів емісійно-кредитного департаменту НБУ.

Інформує статистичний "Бюлетень НБУ"

Нині — в час комп'ютерних технологій — банкири черпають ділову інформацію не із журналів і навіть не з газет. Сучасні засоби телекомунікації дають змогу стежити, скажімо, за ходом аукціонних торгів у режимі реального часу. Однак друковане слово має свої незаперечні переваги — воно фактично увічне інформацію, робить її доступною в будь-який час. Особливо зручна друкована інформація науковцям, аналітикам, дослідникам, які стежать за розвитком подій, зіставляють різноманітні показники і фактори.

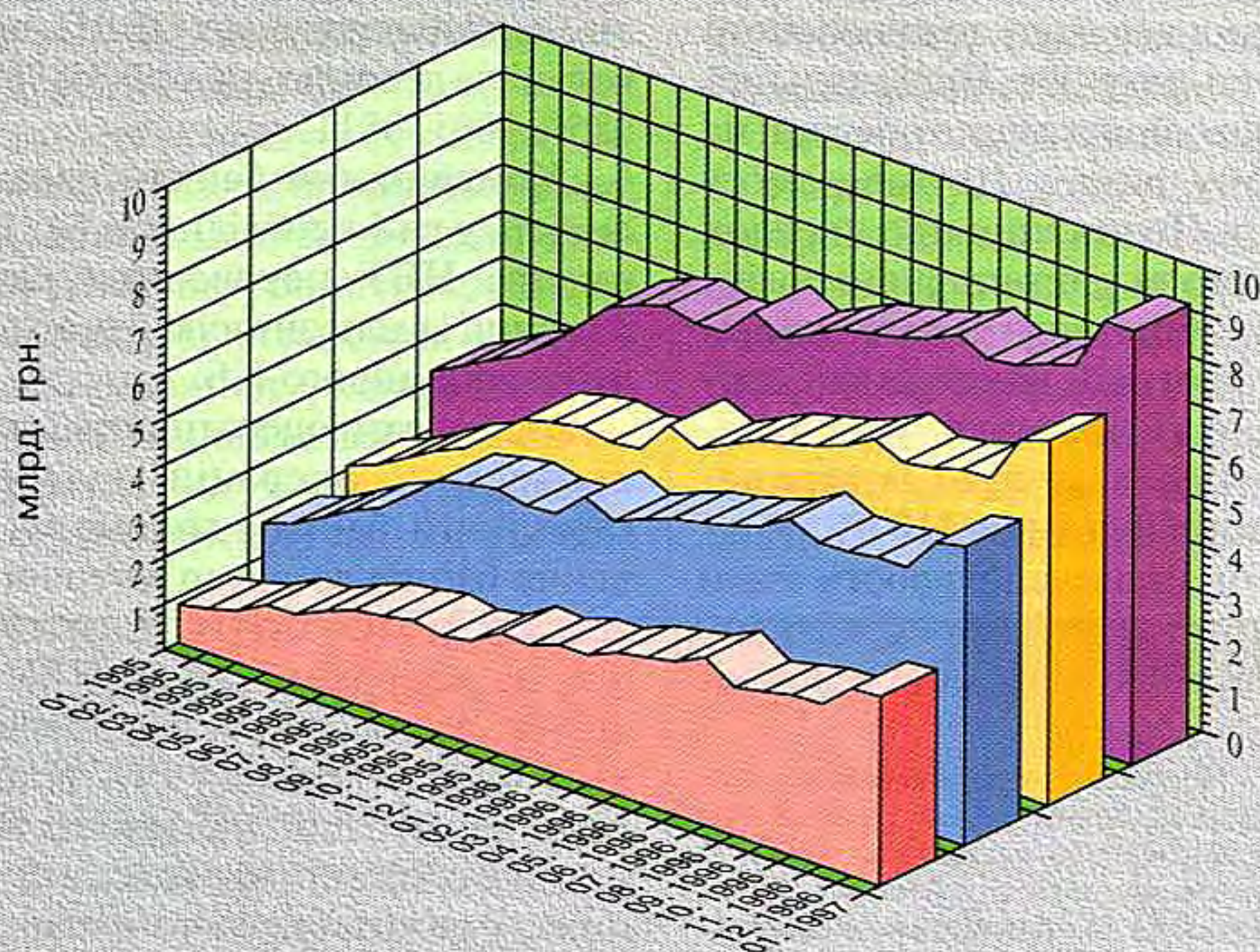
Нам приємно зауважити, що коло читачів "Вісника Національного банку України" щороку розширюється, причому за рахунок саме спеціалістів, науковців, які відчувають потребу в достовірних і глибоких джерелах інформації. Враховуючи їхні побажання, ми в свою чергу розширюємо рубрику "Банківська статистика". Віднині на сторінках "Вісника НБУ" плануємо друкувати найголовнішу статистичну інформацію про стан фінансово-банківської системи країни.

Матеріали для цієї рубрики нам надаватимуть колеги зі спорідненого видання — аналітично-статистичного "Бюлетеня Національного банку України", яке ми **широко рекомендуємо вам також передплатити**. У кожного видання своє завдання і своя специфіка. Усі разом (і "Вісник НБУ", і додаток до нього, де публікуються повні тексти законів і нормативних актів, що регулюють діяльність банківської системи, і "Бюлетень НБУ") вони відтворюють у комплексі багатогранний процес розвитку банківської системи України.

"Бюлетень" спеціалізується на публікаціях статистичних даних за такими основними напрямками:

- 1. Економічна ситуація (аналіз):**
 - макроекономічні показники;
 - інфляція споживчого ринку;
 - оптові ціни підприємств;
 - грошові доходи та витрати населення.
- 2. Банківська діяльність:**
 - грошова маса;

Динаміка грошових агрегатів банківської системи

- M0 = гроші поза банками
- M1 = M0 + депозити до запитання
- M3n = M1 + строкові та інші депозити в національній валюті + кошти за трастовими операціями
- M3 = M3n + депозити в іноземній валюті

— кредитування економіки України;
— кредити, надані комерційними банками;
— процентні ставки;
— валютний ринок.

3. Загальноекономічні показники (статистика):

— основні показники економічного становища України;
— баланс грошових доходів і витрат населення;
— виконання бюджету України.

4. Грошово-кредитна та банківська статистика:

— аналітичний баланс НБУ;

— монетарний огляд в Україні;
— наявна грошова маса та її розміщення;
— процентні ставки;
— кредити, надані банками;
— депозити;
— окремі дані щодо комерційних банків;
— власні фонди банків України;
— соціально-економічні та грошово-кредитні показники щодо окремих країн СНД;
— деякі монетарні показники.

Отже, основні із цих статистичних даних надалі публікуватимуться також у

“Віснику НБУ”. Читачі, які бажають одержати повнішу статистичну інформацію, можуть зробити замовлення на “Бюлетень НБУ” та щоквартальний додаток до нього “Платіжний баланс України”.

Факс: 293-16-98

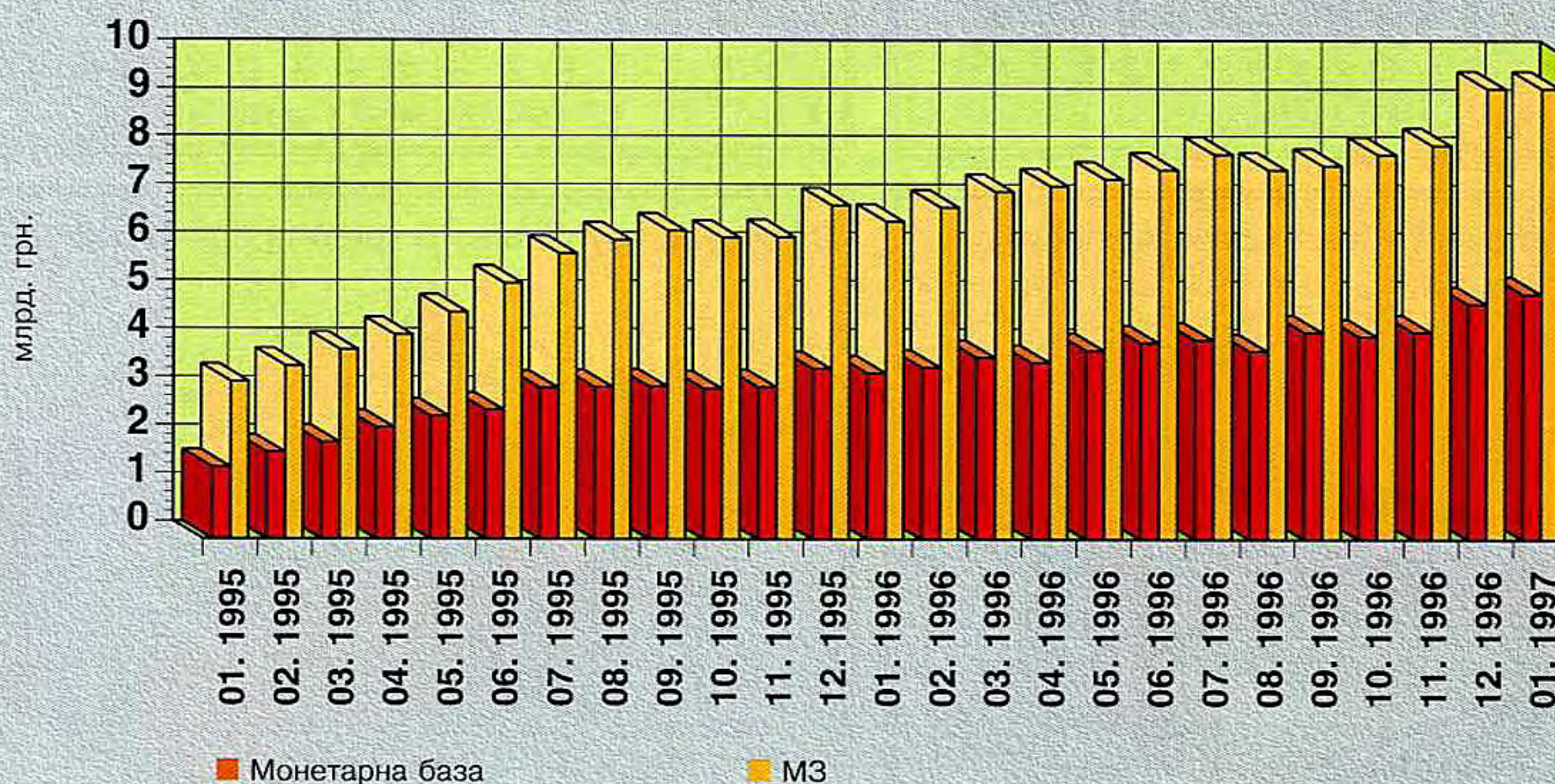
Електронна пошта: 151 AEKON @ UONO

Поштова адреса:

252007, Київ-7, вул. Інститутська, 9
Економічний департамент НБУ.

Обсяг бюлетеня — понад 100 сторінок, вартість — 16 грн. 30 коп.

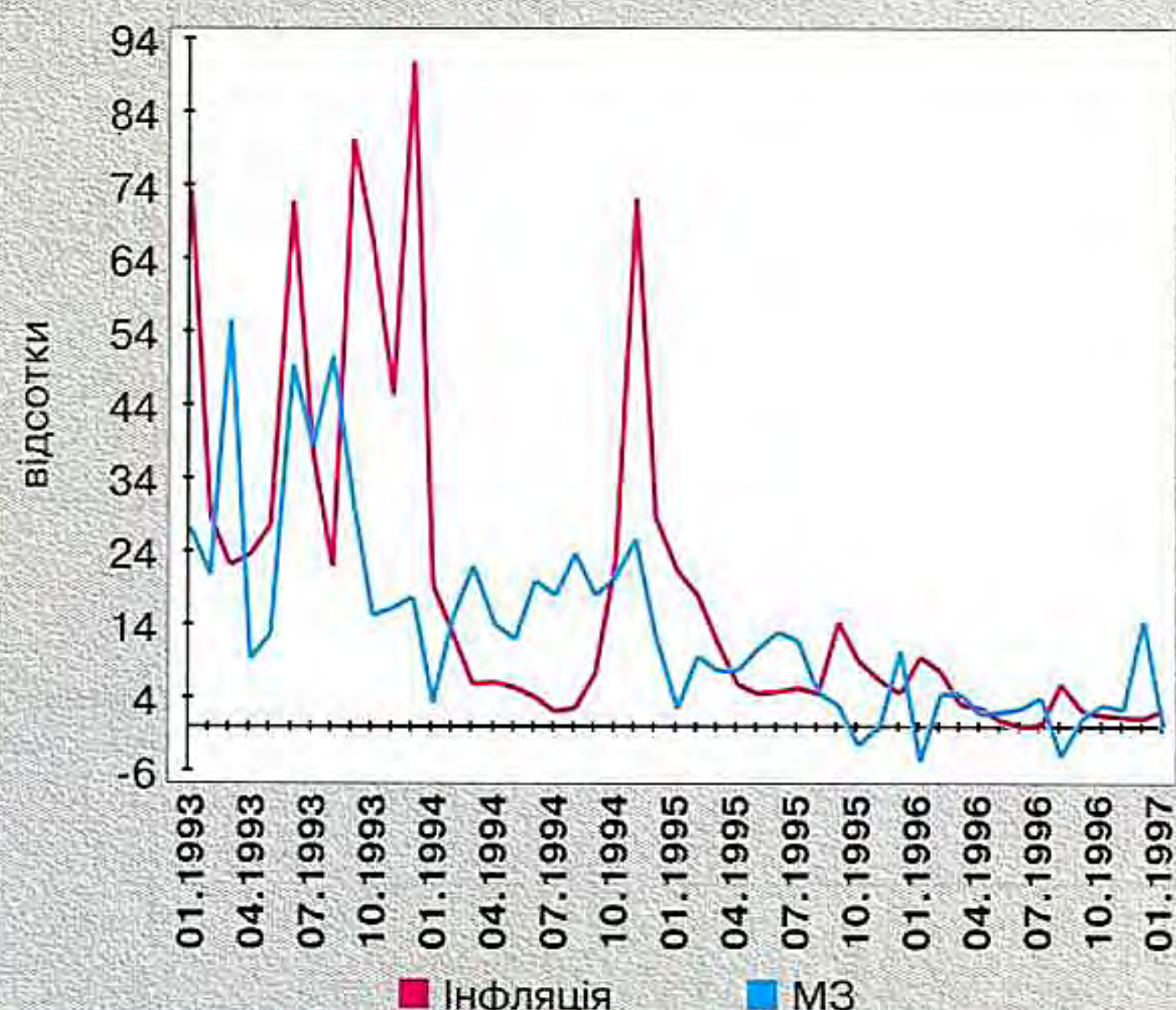
Динаміка монетарної бази та грошового агрегату М3

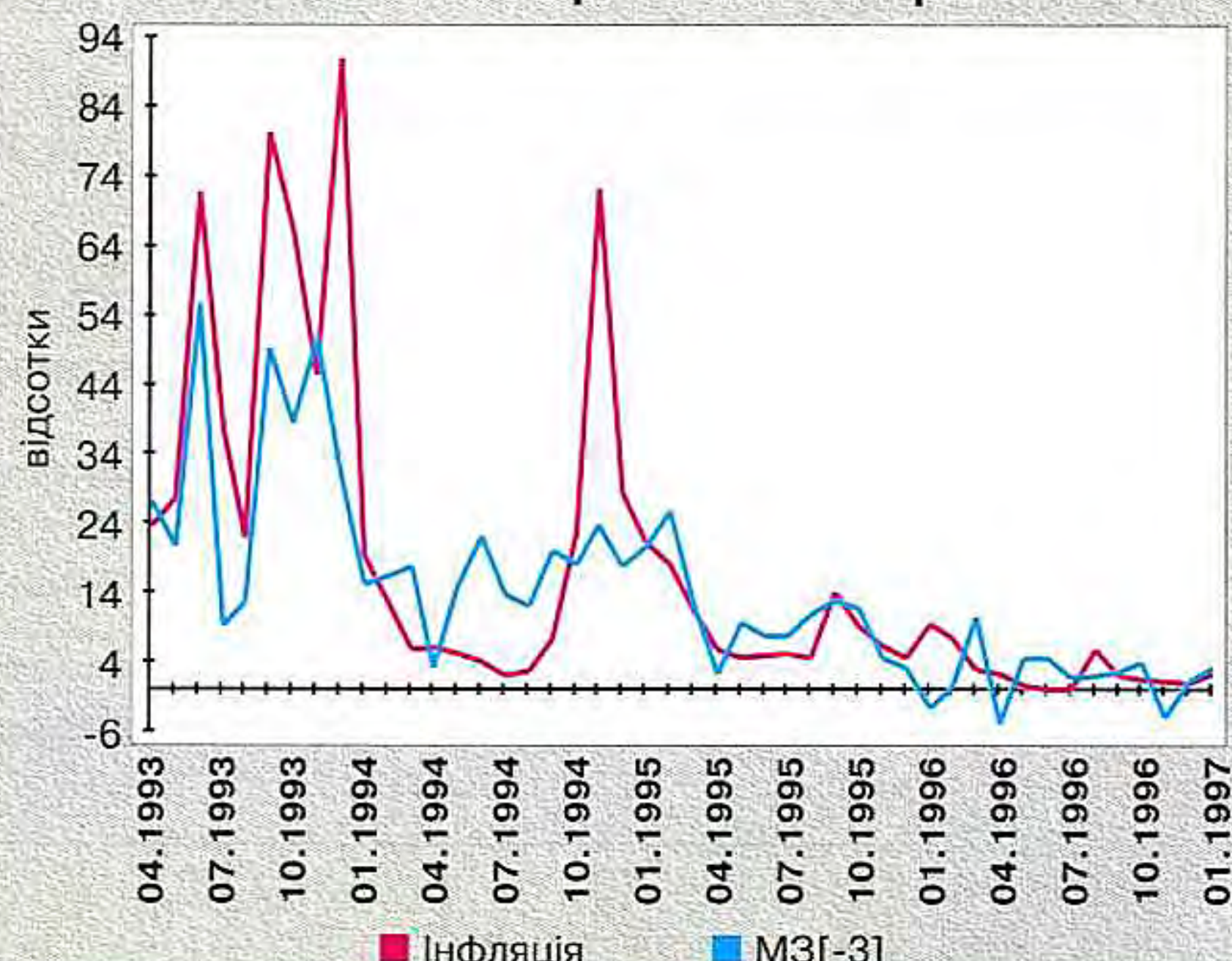
Помісячна зміна монетарної бази та грошового агрегату М3

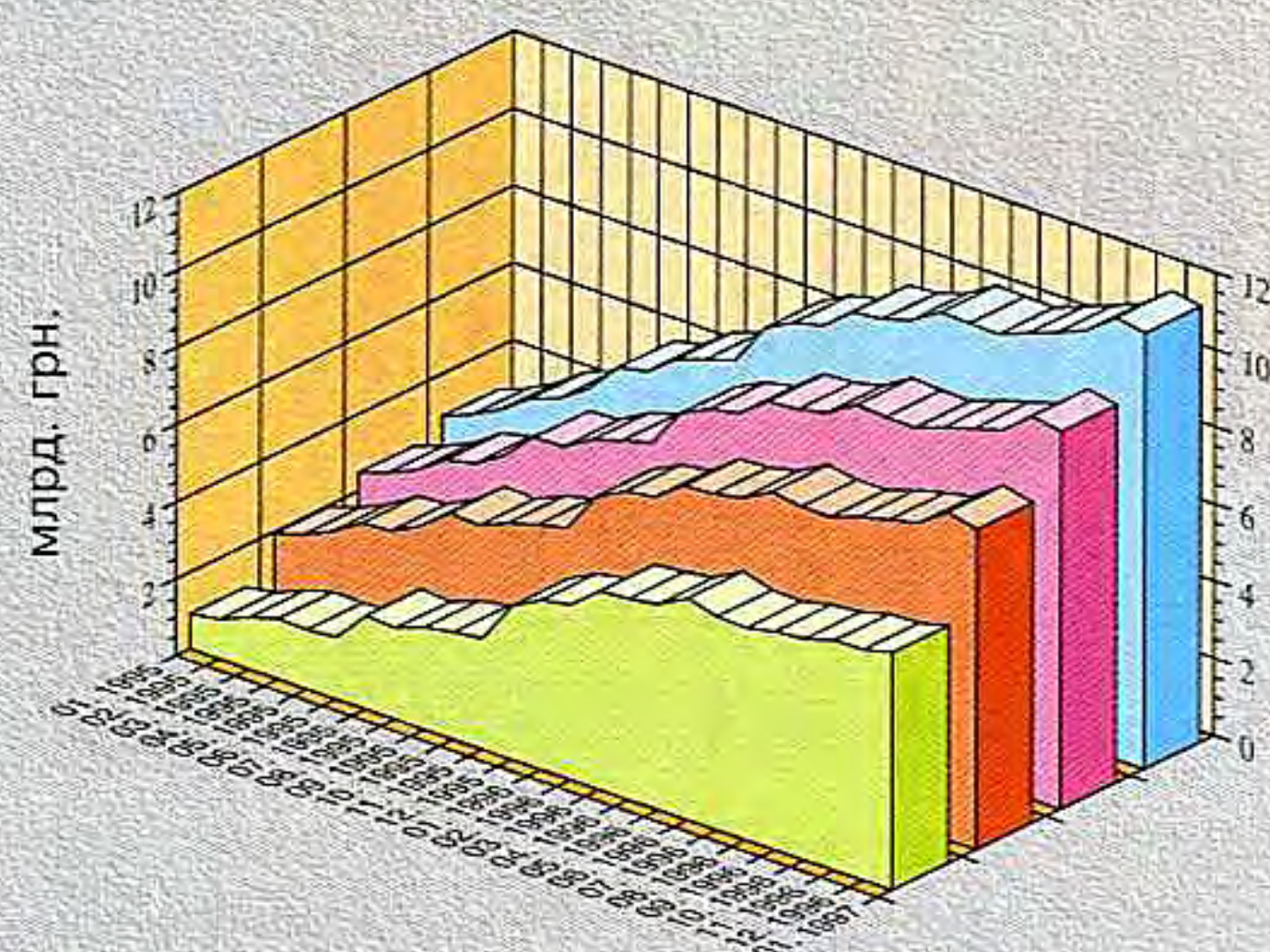
Інфляція та зростання грошового агрегату М3 за період із 01.1993 р. по 01.1997 р.

Інфляція та зміна грошового агрегату М3 із квартальним лагом за період із 04.1993 р. по 01.1997 р.

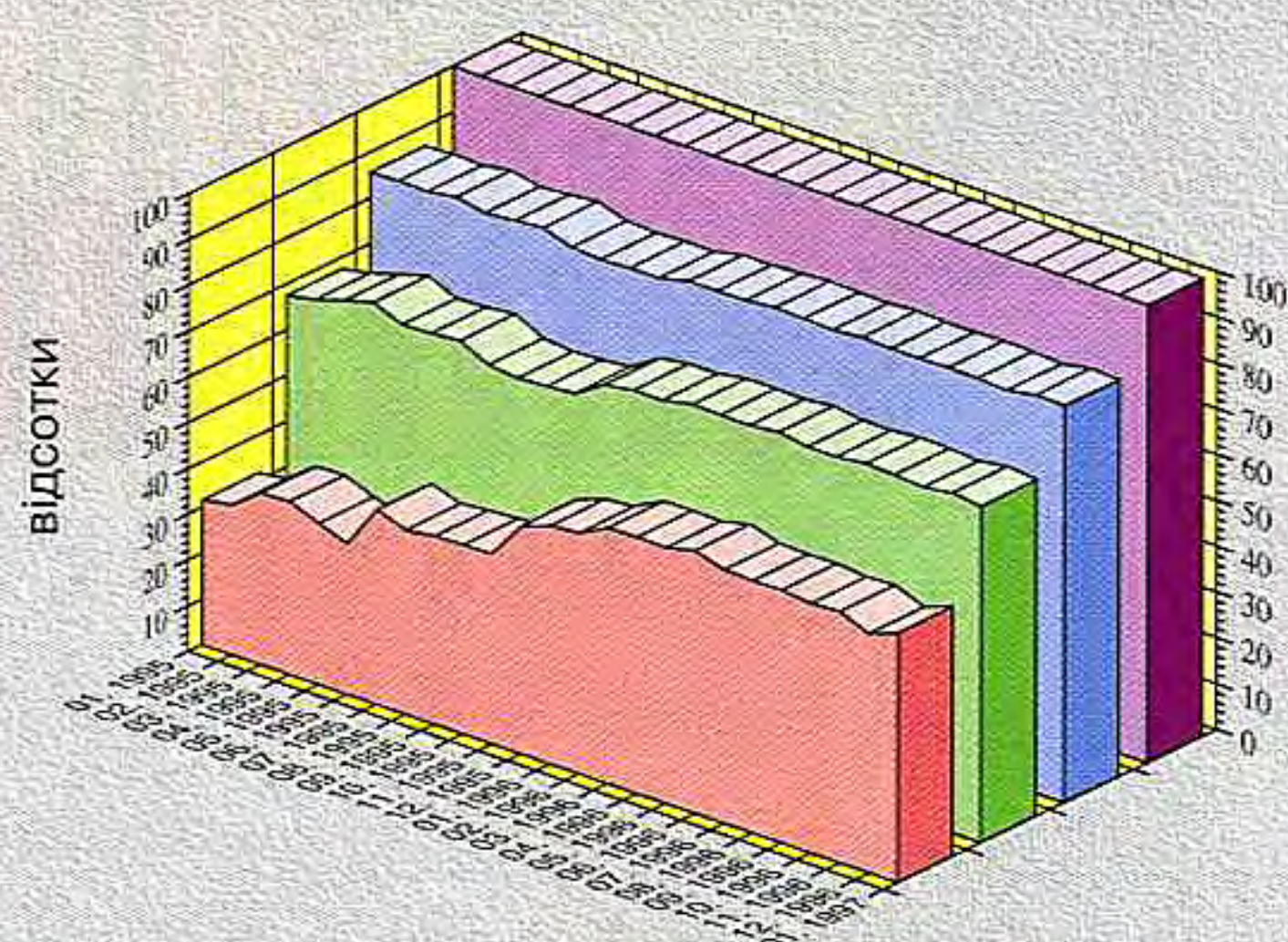

Динаміка компонентів внутрішнього кредиту

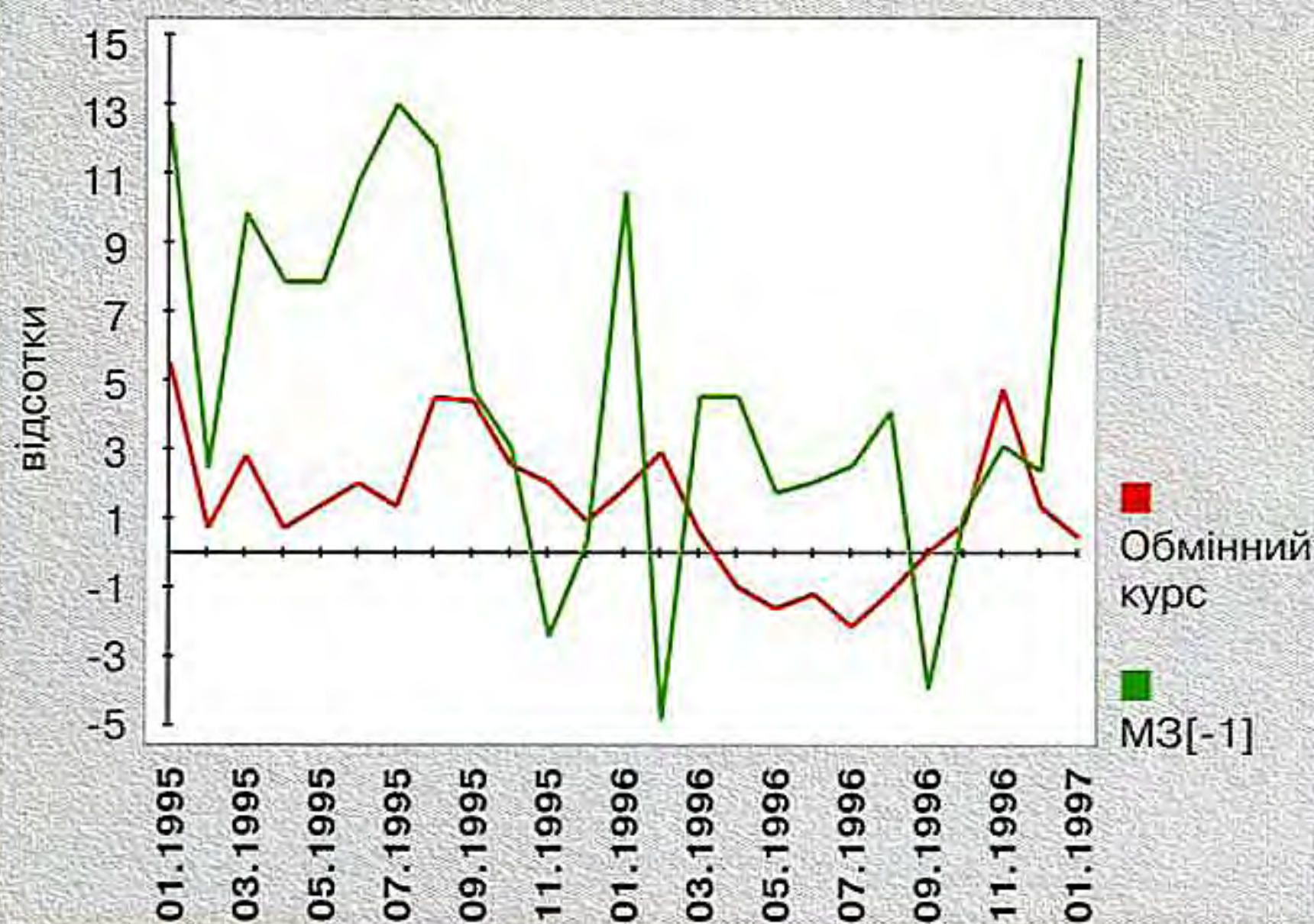
- Чистий кредит урядові
- Урядові та державним підприємствам
- Урядові, підприємствам та домашнім господарствам
- Загальний внутрішній кредит (включаючи позики в іноземній валюті)

Структура внутрішнього кредиту банківської системи

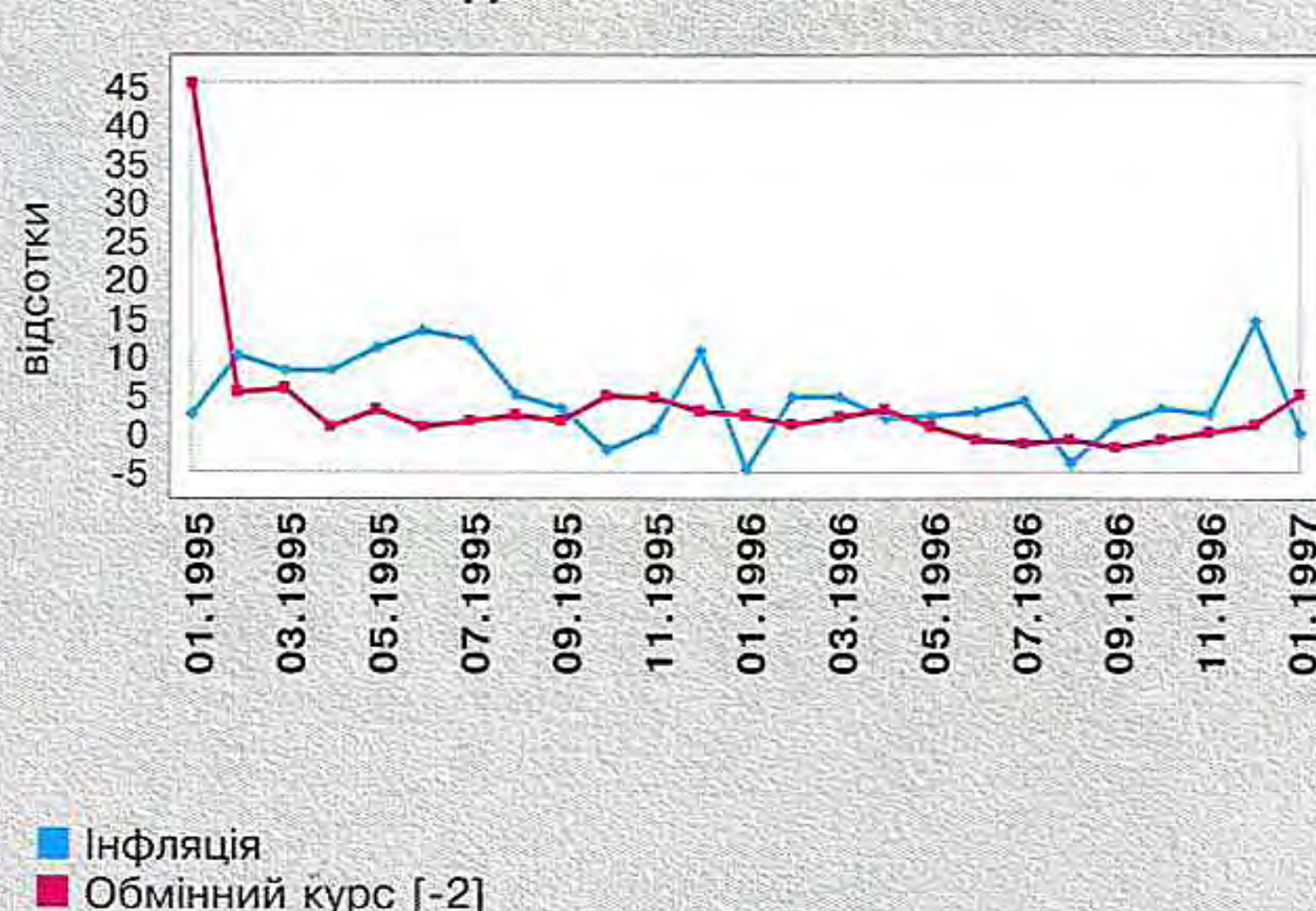

- Чистий кредит урядові
- Урядові та державним підприємствам
- Урядові, підприємствам та домашнім господарствам
- Загальний внутрішній кредит (включаючи позики в іноземній валюті), (100%)

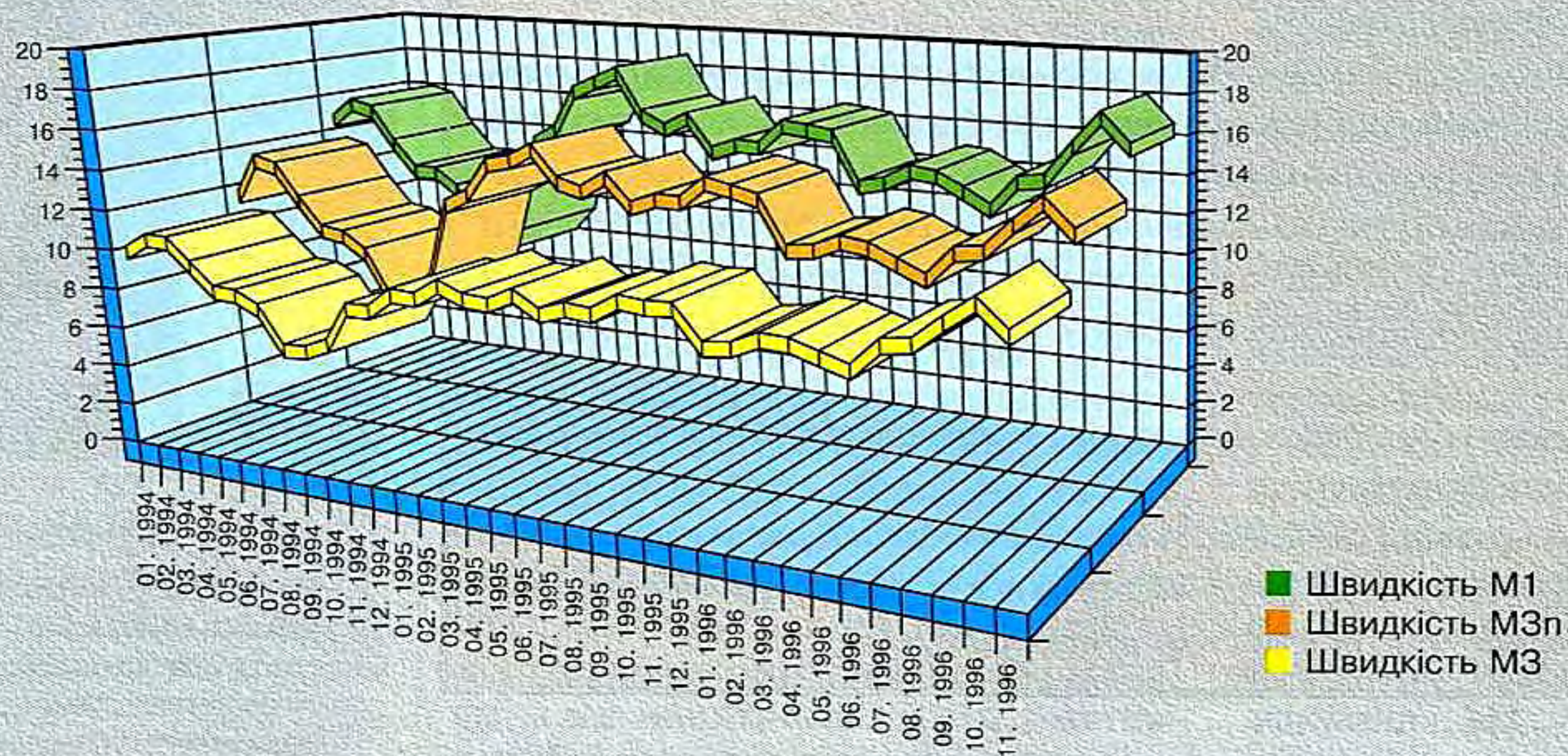
Зміни середньомісячного обмінного курсу гривні щодо долара США та грошового агрегату М3 із місячним лагом

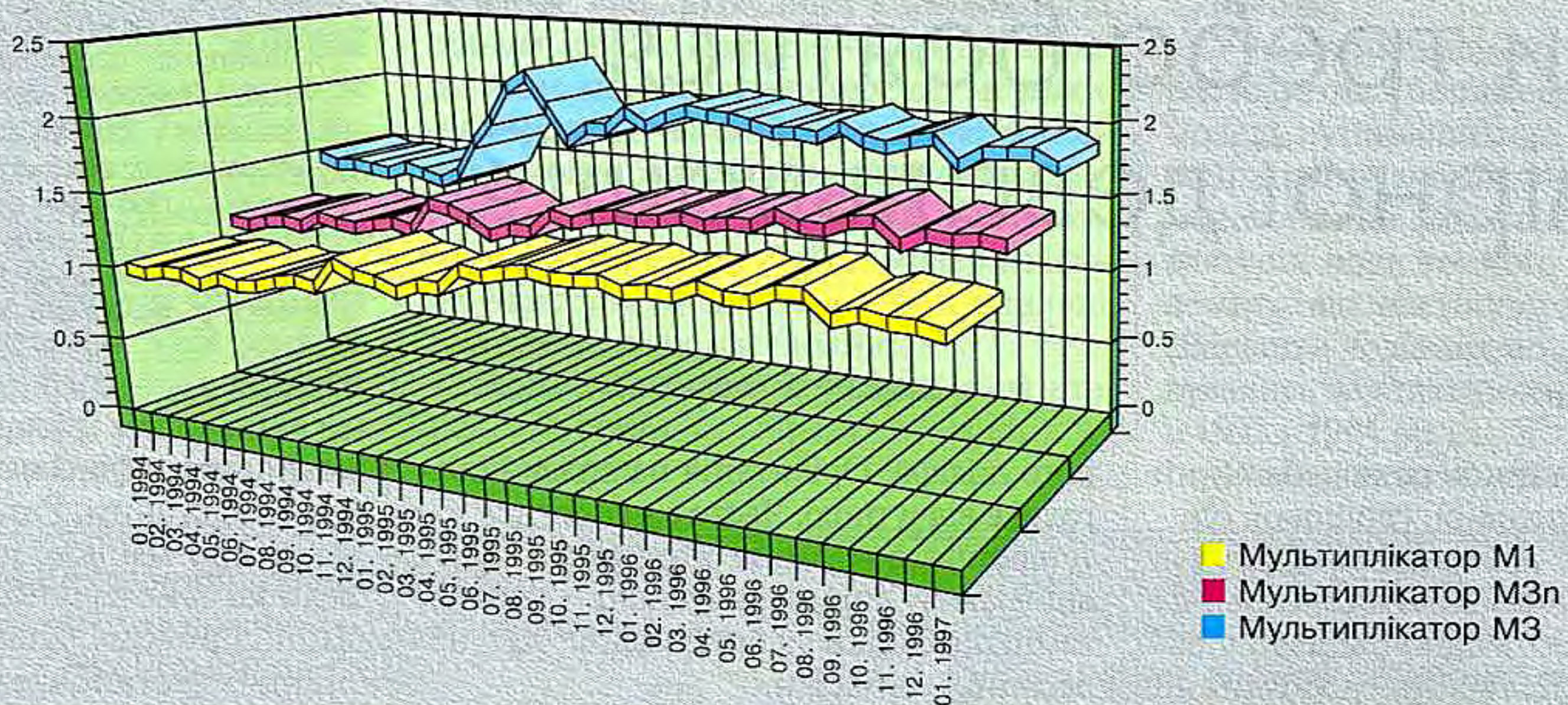
Інфляція та зміни середньомісячного обмінного курсу гривні щодо долара США із двомісячним лагом

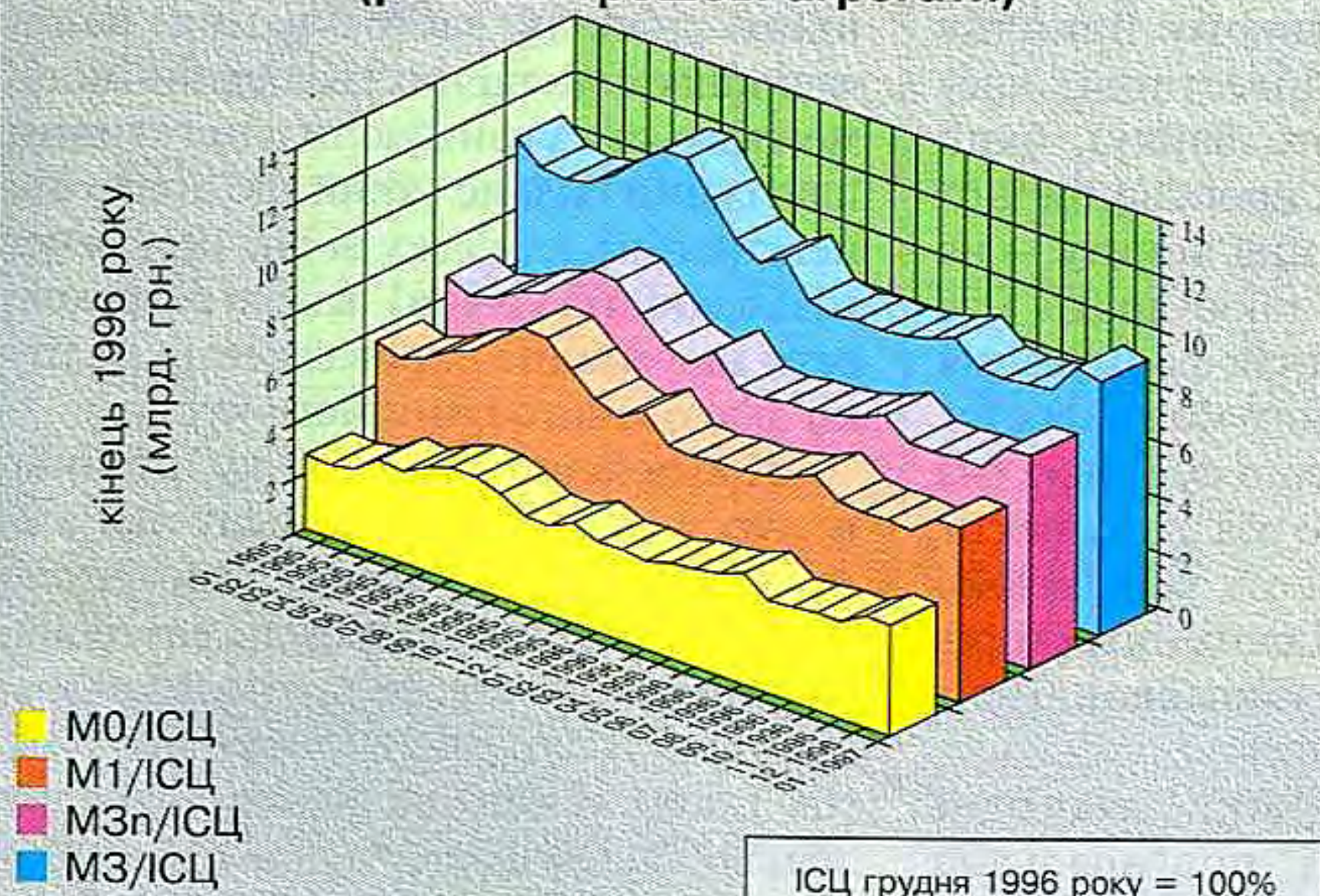
Швидкості грошових агрегатів

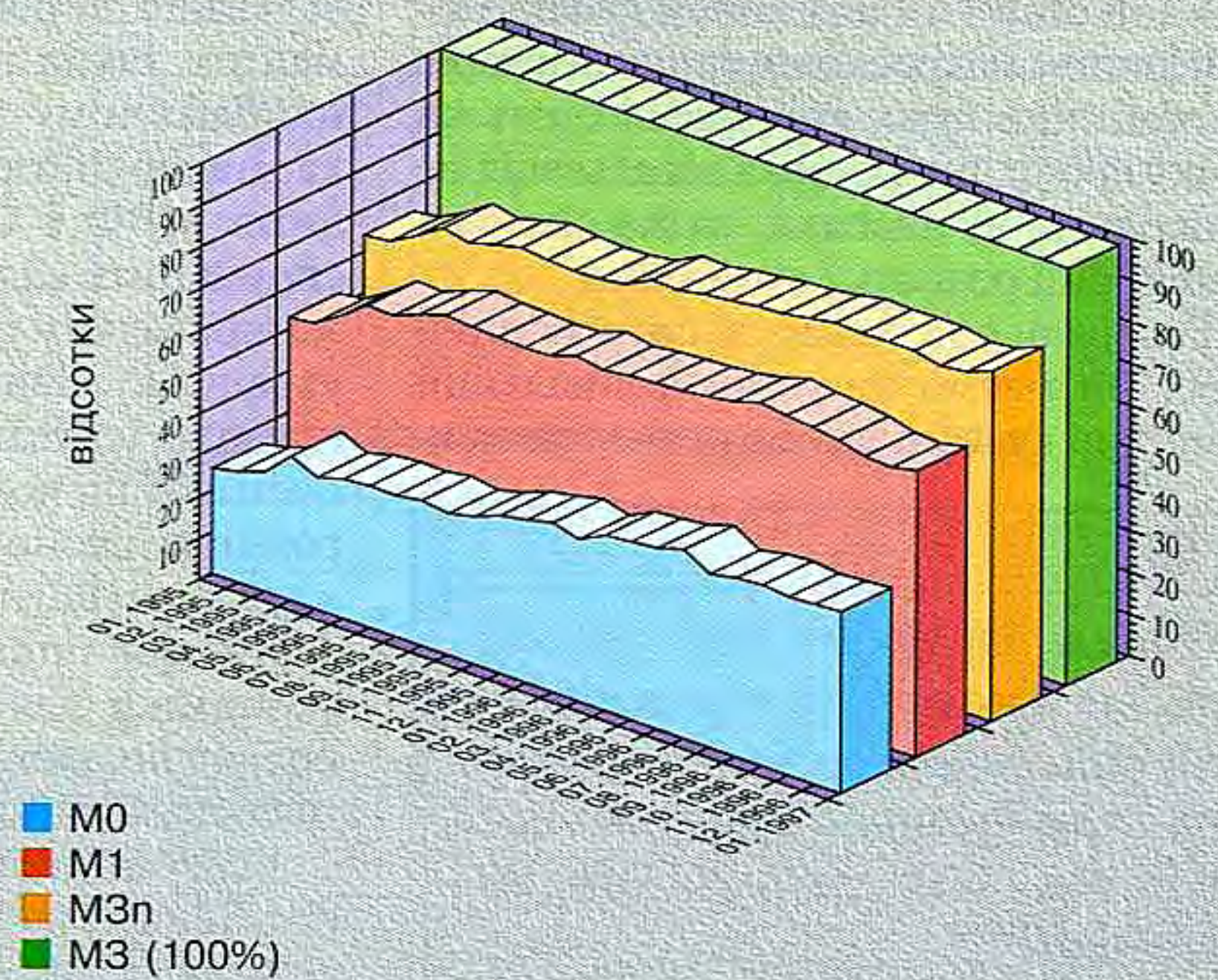
Мультиплікатори грошових агрегатів

Динаміка грошових агрегатів, скоригованих на індекс споживчих цін (реальні грошові агрегати)

Структура грошових агрегатів банківської системи

"Редакція може публікувати матеріали в порядку обговорення, не поділяючи думки автора". З подібною припискою нині виходить у світ практично кожне періодичне видання. Щоправда, не так часто трапляються публікації, які б справді давали привід для предметної дискусії.

"Віснику НБУ" є про що вести дискусії на своїх сторінках. Це закономірно і природно для банківської системи, що розвивається, перебуває у пошуку оптимальних форм і методів ефективного функціонування. Можливо, пропозиції або погляди деяких наших авторів викликають заперечення інших фахівців банківської справи. Проте цим вони також корисні, оскільки дають змогу очима опонента подивитися на власне вирішення проблеми, засумніватися або упевнитись у його правильності.

Цього разу в порядку обговорення публікуємо статтю, в якій порушується дискусійне питання девальвації гривні.

Нижче пропонуємо вашій увазі матеріал, підготовлений фахівцем департаменту валютного регулювання НБУ, який віддзеркалює позицію Національного банку України щодо оптимального режиму курсоутворення.

ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ

Чи треба боятися помірної девальвації?

Протягом останніх років обмінний курс національної грошової одиниці був одним із найвагоміших факторів формування економічного середовища України. І хоча сьогодні вже існує певна валютна стабільність, а обмінний курс — керований, проте проблема вибору його режиму не може вважатися вирішеною остаточно (див., наприклад, "Вісник НБУ". — 1996. — № 6).

У цій статті ми розглянемо деякі моделі впливу макроекономічних факторів на обмінний курс, які нашою думкою про те, що помірна девальвація не зашкодить, а, навпаки, може сприяти стабілізації розвитку економіки.

Говорячи про номінальний обмінний курс, ми маємо на увазі номінальний обмінний курс гривні щодо американсь-

кого долара. Орієнтація на долар і сьогодні є відчутною. Часто сам прогноз або тенденція до зміни обмінного курсу відіграють вирішальну роль у визначенні поведінки як бізнесменів, так і пересічних громадян.

Останнім часом широко обговорюється ідея встановлення фіксованого курсу на рівні 1.8—1.9 гривні за долар, а іноді навіть пропонується його ревальвація до рівня 1.6. Основним аргументом таких підходів є очікуваний у найближчому майбутньому приплив капіталів (іноземних інвестицій, кредитів МВФ і Світового банку), який спричинить надлишок пропозицій іноземної валюти і зростання попиту — на українську. Звичайно, такий підхід має право на існування, однак формування політики на потенційних можливостях розвитку економіки дещо сумнівне (на жаль, поки що не маємо реальних фактів особливої привабливості української економіки для зарубіжних інвесторів порівняно, наприклад, із країнами Центрально-Східної Європи).

Безсумнівно, Україні сьогодні потрібна стабільна і прогнозована політика у сфері обмінного курсу. За та-

кої політики фіксований обмінний курс був би бажаним. Разом із тим, населення країни має вже чималий досвід поведінки саме в умовах постійної девальвації, причому надзвичайно високих рівнів. Встановлення фіксованого обмінного курсу вимагатиме від держави і центрального банку готовності до постійних інтервенцій на валютному ринку, до застосування інструментарію стерилізації (за допомогою державних цінних паперів). Але не маючи достатнього досвіду застосування найсучасніших монетарних і валютних інструментів та утримуючи негативний платіжний баланс (який ще довго буде негативним у зв'язку зі значною енергозалежністю країни), важко розраховувати на успішне впровадження політики фіксованого обмінного курсу.

Щоб пояснити "поведінку" обмінного курсу, подивимося на нього як на ендогенну (залежну) змінну і зосередимо увагу на факторах, а також на внутрішніх економічних показниках (індикаторах, агрегатах тощо), що впливають на нього. Такий підхід дасть змогу виявити деякі цікаві залежності, а також певний інструментарій прогнозних оцінок у се-

Василь Юрчишин,
консультант Міжвідомчої
українсько-німецької консультативної
групи при уряді України,
співробітник Української академії
державного управління.

У 1977 році закінчив факультет кібернетики Київського державного університету ім.Т.Шевченка. Тут же продовжив наукову роботу. У 1989 році захистив кандидатську дисертацію за спеціальністю "математична кібернетика". У 1993—1994 роках навчався в Інституті державного управління і самоврядування при Кабінеті Міністрів України за спеціальністю "економіка". 1995 року пройшов повний курс навчання в Об'єднаному Віденському інституті з проблем сучасної ринкової економіки. Магістр державного управління.

Одним із аргументів на користь ймовірного впровадження фіксованого обмінного курсу є очікуваний приплив інвестицій. Але чи буде він насправді?

Стрімке розширення M2 навіть в умовах помірної інфляції спричинить девальваційний тиск на гривню, що в свою чергу може спровокувати інфляційну хвилю

редньостроковій перспективі.

Для аналізу розглянемо період із вересня-жовтня 1995 року (останній валютний шок стався в Україні у серпні 1995 року) по листопад 1996 року, що є періодом безшокової поведінки індикаторів української економіки. Як інформаційні джерела використано статистичні "Бюлетені НБУ" і "Тренди української економіки".

Поза всяким сумнівом, грошовий агрегат M2 є одним із найвагоміших факторів впливу на обмінний курс. У 1996 році відбулося звуження реального M2 (за 11 місяців 1996 року M2 зріс менше ніж на 20%, у той час як індекс споживчих цін — на 38%). Тренд змін M2 "відстав" від тренду змін номінального обмінного курсу (графік 1). Таке "відставання" компенсується інфляційною компонентою, в результаті чого маємо таку статистичну модель (NER позначає номінальний обмінний курс гривні за 1 долар США, збільшення NER означає девальвацію гривні, WPI — індекс оптових цін, LN — логарифм відповідних величин, у дужках вказані t-статистики):

$$\text{LN}(\text{NER}) = 5 + 0.91\text{LN}(\text{WPI}) - 0.56\text{LN}(\text{M2})$$

(5.8) (8.99) (-5.33)

(R²=0.91)

Як видно з рівняння, усі коефіцієнти є статистично значимими. Зауважимо, що коефіцієнт при M2 — негативний, тобто спостерігається негативна кореляційна залежність між логарифмами значень обмінного курсу та M2 (що й бачимо на графіку 1). Поясненням може бути те, що попит на національну валюту не повністю задоволений, а тому агенти українського ринку змушені звертатись до іноземної, підвищуючи таким чином курс. У програмах уряду на 1997 рік передбачається приблизно сорокавідсоткове розширення M2 за рівня інфляції, який у півтора раза нижчий. У зв'язку з цим коефіцієнт при M2 швидше за все змінить свій знак на позитивний. Разом із цим, таке стрімке розширення M2 (навіть за умови реального припливу капіталів) може підштовхнути вгору й інфляційну компоненту.

Іншим фактором, що визначає попит на іноземну валюту, є грошові доходи населення, які позитивно корелюють із рівнем ВВП. Поясненням цього може бути те, що населення (все ще не маючи довіри до національної валюти) використовує свої кошти для закупівлі валюти як засобу заощадження. Тому попередня модель може бути модернізована у наступну ("TI" позначено загальні грошові доходи населення):

$$\text{LN}(\text{NER}) = 0.31\text{LN}(\text{WPI}) - 0.56\text{LN}(\text{M2}) + 0.69\text{LN}(\text{TI})$$

(4.69) (-2.9) (3.17)

(R²=0.84)

Як і в попередній моделі, всі коефіцієнти є статистично значимими і можуть інтерпретуватись як відповідні еластичності. Звернемо увагу також на відсутність вільного коефіцієнта. Зауважимо, що у стабільній економіці зростання грошових доходів повинно б зміцнювати національну грошову одиницю. Тобто з двох наведених моделей випливає, що ситуація в Україні дещо відрізняється від класичної, де коефіцієнти при M2 і TI мають протилежні (відносно відповідних українських) значення.

Іншими моделями цікавих взаємозв'язків (графік 2) є такі ("i" позначає середньозважену номінальну процентну ставку за одномісячними кредитами, що як альтернативна вартість грошей концентрує у собі інфляційні й валютні очікування; M2₋₁ — лаг в один місяць для значень агрегату M2):

$$\text{NER} = 0.4 + 0.00016\text{M2}_{-1} + 0.07i$$

(2.76) (9.1) (7.4)

(R²=0.86)

$$\text{NER} = -6.3 + 0.83\text{LN}(\text{M2}_{-1}) + 0.49\text{LN}(i)$$

(-8.4) (10.6) (8.1)

(R²=0.89)

У першому варіанті всі змінні використовуються безпосередньо, що робить модель чутливішою до пропозиції грошей. Другий варіант підвищує стійкість моделі і дещо поліпшує статистичні характеристики, але його застосування залежить від нестійкої динаміки курсу. (Варіанти подібних моделей використовувались для прогнозних оцінок у Росії в 1993—1994 рр.).

Вказані моделі, крім прояснення дії

Графік 1. Співвідношення грошового агрегату M2 та аукціонного обмінного курсу гривні щодо долара США

● Аукціонний обмінний курс (у середньому за період, грн./долар США)
● M2 (млн. грн.) у середньому за три місяці

Графік 2. Динаміка аукціонного обмінного курсу агрегату M2 і середньозваженої номінальної ставки за кредитами

● Аукціонний обмінний курс (у середньому за період, грн./долар США)
● M2 (млн. грн.), наприкінці періоду
● Номінальна ставка за кредитами (середньозважена, % за місяць)

Помірна девальвація гривні, на думку автора, не завдасть шкоди економіці України, навпаки — сприятиме її стабілізації

певних факторів, можуть бути використані для прогнозування. В разі передбаченого варіанта розвитку застосованих індикаторів та агрегатів вони дають досить чіткий тренд обмінного курсу до величини, близької до 2.1 на кінець 1997 року. Тобто помірна девальвація (з 1.8-1.9 на кінець 1996 року до 2.0-2.1 на кінець 1997 року) є досить ймовірною, якщо не станеться шоків змін. Помірна девальвація може бути корисною в плані поліпшення зовнішньоторговельного балансу.

Вплив девальвації на поліпшення торговельного балансу проілюстровано на макроекономічній моделі, зображеній на графіках 3—4. (Див.: R.E.Caves, J.A.Frankel, R.W.Jones. World Trade and Payments. 1992). Вважається, що агенти ринку орієнтуються на свої внутрішні ціни (у тому числі на імпорتنі та експортні товари: P — рівень внутрішніх цін, P^* — рівень світових або зовнішніх цін). Очевидно, що девальвація національної валюти (збільшення значення величини обмінного курсу з E до E') зсуває криву попиту M_d на імпорт уліво (подорожчання імпортованих товарів у національній валюті зменшує попит на них; пропозиція M_s , що орієнтована на зовнішні ціни, залишається без змін), а криву пропозиції експорту X_s — вниз управо (попит X_d на експортну продукцію, подану у міжнародних цінах, із боку зовнішнього світу вважаємо незмінним). Із наведених графіків 3—4 видно, що як величина імпорту, так і ціна його одиниці (в іноземній валюті) знижуються. А отже, імпорتنі витрати країни (де номіновані в іноземній валюті) зменшуються. Відносно експорту ситуація дещо складніша. Величина експорту зростає при одночасному зниженні ціни, представленій в іноземній валюті (тобто вітчиз-

няні товари на міжнародному ринку стають відносно дешевшими, що збільшує попит на них за кордоном, а отже, і збільшує їх вітчизняну пропозицію). Якщо крива попиту на ділянці BB' еластична, то загальна величина експорту також збільшується, що безсумнівно (поряд зі зменшенням витрат на імпорт) веде до поліпшення торговельного балансу. Перебування на нееластичній ділянці попиту на експортну продукцію може і не призвести до такого результату. Тим самим, еластичність експорту має значний вплив на визначення зовнішньої торговельної політики держави (на жаль, сьогодні практично неможливо дати оцінку такій еластичності). Не треба забувати також про безпосередній вплив торговельного балансу на стан міжнародних резервів, які неодмінно повинні поліпшуватися, якщо Україна дбає про забезпечення і підтримку свого статусу надійного партнера.

Фіксований обмінний курс при відносно високих рівнях інфляції в Україні, а отже, і при високих рівнях процентних ставок (включаючи прибутковість державних цінних паперів), може призвести до втрати міжнародних резервів країни. Адже долари, конвертовані і вкладені у державні облігації, після погашення і зворотної конвертації дають високу доларову прибутковість. Плаваючий курс на рівні, пропорційному зміні процентних ставок України і США, може збалансувати цей розрив.

Таким чином, наведені моделі дають можливість зробити основний висновок: помірна контрольована девальвація бачиться нам як позитивний фактор, що може сприяти стабілізації економіки України.

Автор висловлює подяку **Ю.Конраду**, експертові Міжвідомчої українсько-німецької консультативної групи при уряді України за рекомендації та зауваження при підготовці цієї статті. Висновки і матеріали, що містяться в ній, можуть відрізнятися від точки зору членів консультативної групи.

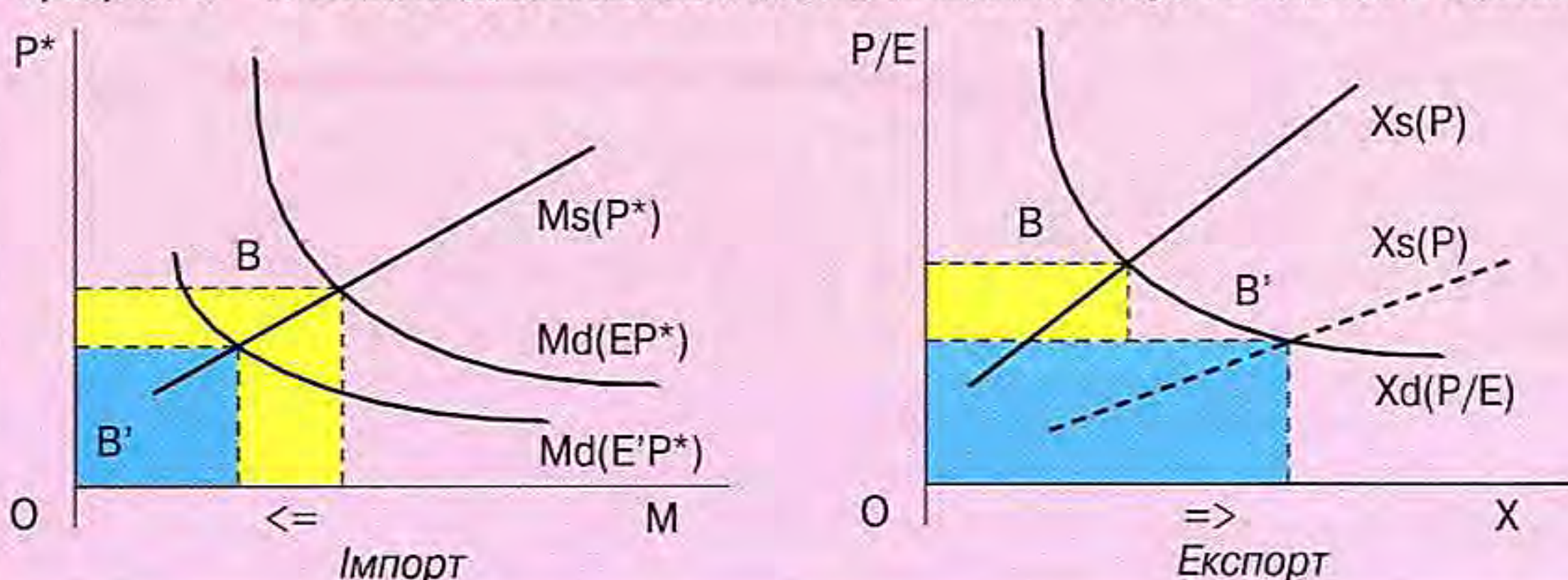
Марина Мирун,
головний економіст
відділу операцій на міжнародних ринках
департаменту валютного регулювання НБУ.

У 1990 році закінчила Київський інститут народного господарства. Пройшла курс навчання із ринкової економіки та фінансового аналізу в Об'єднаному Віденському інституті. У Національному банку України працює з 1992 року.

Політика курсоутворення справляє подвійний вплив на економіку країн, що переживають перехідний період. Зміни курсу національної валюти позначаються на досягненні та підтриманні конкурентоспроможності вітчизняних товарів і послуг на міжнародному ринку. **Через концепцію курсу національної валюти центральний банк поліпшує платіжний баланс країни, а також сприяє макроекономічному вдосконаленню монетарної та фінансової політики.** При виборі режиму курсоутворення країни з перехідною економікою використовують різні підходи. Але обраний режим неодмінно повинен сприяти зростанню експорту, обмеженню імпорту через механізм зміни цін — тобто встановленню оптимального платіжного балансу.

В економічній теорії, як відомо, є два основних типи режимів курсу національної валюти: плаваючий та фіксований. Використання того чи іншого режиму курсоутворення залежить від природи та розмірів зовнішнього дисбалансу та від наявності інструментів економічної та фінансової політики, ефективності їх практичного застосування. Регулювання валютного курсу в поєднанні з лібералізованими валютними операціями та зовнішньою торгівлею передбачає стимулювання виробництва. Причому в країнах із перехідною економікою головну роль у проведенні оптимальної монетарної та фінансової політики відіграє незалежний центральний банк. Адже певні політичні кола виступають за проведен-

Графіки 3—4. Вплив девальвації на поліпшення торговельного балансу

ПОЛІТИКА КУРСУОУТВОРЕННЯ

Валютний коридор і проблеми курсоутворення національної валюти країн із перехідною економікою

ня інфляційної політики, яка справді може бути прибутковою у короткостроковому періоді. При цьому не враховуються її реальні негативні довгострокові наслідки. Незалежний центральний банк, головною метою якого є захист вартості національних грошей, покликаний відхилити "інфляційні пристрасті" політиків.

Для економіки перехідного періоду (за наявності стабільної макроекономічної політики), як свідчить світовий досвід, найпривабливішим на сьогодні є режим **плаваючих курсів**. При цьому мінімізується потреба у власних валютних резервах та в інтервенціях для підтримання курсу національної валюти, забезпечуються умови для лібералізації торгівлі, а також скорочуються обсяги бартерних угод за експортно-імпортними операціями. Гнучка система плаваючих валютних курсів сприяє також стабільності монетарних показників держави, зменшенню грошової маси в обігу, скороченню обсягів "чорного" ринку іноземної валюти завдяки існуванню реального уніфікованого обмінного курсу.

Встановлення режиму **фіксованих ва-**

лютних курсів означає запровадження жорстких обмежень при здійсненні національної економічної політики. Політика фіксованих курсів є ефективною, якщо економіка країни характеризується:

- високими темпами структурної перебудови;
- низьким ступенем залежності внутрішнього ринку від імпортованих товарів;
- низькими темпами інфляції;
- високим рівнем власних валютних резервів.

Поступова девальвація курсу в межах валютного коридору — не що інше, як один із типів фіксації курсу

Нині існує кілька типів фіксації курсу: прив'язка його до кошика валют; прив'язка до однієї валюти; поступова девальвація курсу в межах валютного коридору.

Орієнтація політики курсоутворення на підтримання валютного коридору для країни з перехідною економікою має свої "за" і "проти".

По-перше, якщо така країна обирає для себе фіксацію курсу національної валюти (а "вузький" коридор власне і є такою фіксацією), вона повинна насамперед зважати на стан економіки держав

— головних торговельних партнерів. Якщо внутрішній темп інфляції перевищує інфляцію означених країн, підтримання фіксованого курсу валюти призведе до постійної поступової втрати конкурентоспроможності держави.

По-друге, необхідна постійна координація політичного розвитку держав — торговельних партнерів, тому що погіршення стану економіки однієї з них відразу негативно вплине на економіку країни, курс якої прив'язаний до валюти даної держави.

По-третє, для підтримання повзучого курсу, як і валютного коридору, необхідний постійний гарантований рівень власних валютних резервів. Тільки при досягненні цієї основної умови може прийматися рішення щодо фіксації курсу.

Історія знає багато прикладів, коли фіксований режим курсоутворення не сприяв необхідному розвитку економіки. Найяскравішим із них є крах Бреттон-Вудської системи фіксованих валютних курсів у 1973 році через втрату довіри до долара США та хронічний дефіцит платіжного балансу США (1971—1973 рр.).

Також є певний досвід країн Східної Європи та колишнього СРСР щодо спроб підтримувати фіксований курс національної валюти (прив'язаний до однієї чи кошика валют), так само щодо встановлення коридору. На сьогодні Польща вже змінила режим повзучого курсу на плаваючий, а Естонія, де існує прив'язка курсу естонської крони до німецької марки (1 німецька марка дорівнює 8 кронам), нині відчуває труднощі у зв'язку зі значними коливаннями курсу марки на міжнародному ринку.

Декілька спроб підтримувати курс рубля у валютному коридорі було зроблено урядом Росії.

У червні 1995 року після періоду відносної стабільності на валютному ринку Центральний банк Росії запровадив 3-місячний валютний коридор для курсу рубля (4300—4900 рублів за 1 долар США), який пізніше був трансформований у 4550—5150 рублів за 1 долар США. Успішним впровадження коридору було лише спочатку, а пізніше — наприкінці 1995 року, Центральний банк Росії почав проводити неоголошену політику повзучого курсу, метою якої було досягнення найбільш девальвованої межі коридору (5150 рублів) до середини 1996 року.

Незважаючи на загальний прогрес, досягнутий у 1995 році, мали місце деякі негативні фактори. Накопичення дебіторської заборгованості та заборгованості щодо оплати праці стало поши-

В інфляційній політиці зацікавлені певні політичні кола, яким потрібні "швидкі" гроші, але яких мало непокоять віддалені сумні наслідки...

реним явищем у Росії через поєднання жорсткої фінансової політики із відсутністю законодавчої бази щодо банкрутства і повернення боргів. У 1995 році заборгованість за виплатами зарплати в Росії становила 12% від загальних доходів населення; заборгованість щодо сплати податків підприємствами — понад 60% від загального розміру податків; взаємна заборгованість підприємств — близько 90% від загального обсягу виробництва¹.

Під час передвиборної кампанії президента Росії була встановлена жорсткіша політика бюджетних витрат уряду, вдосконалена податкова політика, а також був залучений великий кредит МВФ на підтримку виборів. Завдяки перемир'ю у Чечні з'явилася можливість зменшення військових витрат. У промисловому секторі економіки стабілізації було досягнуто завдяки концерну "Лукойл", який заморозив ціни на нафту. Означені вище та інші заходи передбачали майбутню фінансову стабілізацію в Росії.

¹ Див.: Goldman Sachs, Emerging Markets Economic Research. — Russia. — London. — 1996. — May 24.

Для країн із перехідною економікою, зокрема й України, найоптимальнішим у нинішніх умовах є плаваючий курс національної валюти

У травні 1996 року Центральним банком цієї країни був оголошений повзучий коридор для курсу російського рубля (5000—5600 рублів за 1 долар США із поступовим переходом до 5500—6100 рублів за 1 долар США до кінця 1996 року).

Але хронічні політичні та економічні проблеми Росії (яка, до речі, є нині головним торговельним партнером України) не дають змоги її уряду завершити заплановані економічні перетворення. Структура економіки Росії до цього часу зберегла багато рис адміністративно-командної системи. Банківський сектор, незважаючи на ускладнення умов ліцензування банків, характеризується низькою ліквідністю, недостатністю оборотного капіталу (паралельно з існуванням необґрунтовано

великої кількості банків). Перелік структурних недоліків можна доповнити й політичними проблемами із їхнім величезним негативним впливом на економіку.

Наприкінці 1996 року Центральним банком Росії дія валютного коридору (5500—6200 рублів) для курсу рубля щодо долара США була продовжена до кінця 1997 року. Ймовірність додержання найбільш девальвованої межі коридору до кінця поточного року великою мірою залежатиме від успіхів у зниженні рівня інфляції.

Враховуючи викладене вище, можна зробити висновок, що для країни з перехідною економікою та неадекватним рівнем власних валютних резервів немає іншої альтернативи, ніж дати змогу новій національній валюті вільно "плавати" для встановлення належного рівня валютного курсу. У цьому випадку мінімізується потреба у валютних резервах, стабілізуються монетарні показники економіки, а також зростає роль фінансової та монетарної політики щодо підтримання низького курсу інфляції національної валюти.

"Джаз-Барбі" — таку назву має колектив, кілька років тому організований у містечку Кремінна на Луганщині дорослими любителями цього виду музичного мистецтва. Оригінальність творчої групи, юних аматорів якої ви бачите на фото, полягає в тому, що джаз грають тільки дівчата. Учасницям оркестру — від п'яти до вісімнадцяти років. Тут вдало поєдналися інтереси і дорослих прихильників джазу, і студенток-другокурсниць, і малят дитсадкового віку. Відповідно підібраний і репертуар — від класичних творів, переданих мовою джазу, до інтерпретованих за вимогами жанру популярних мелодій та дитячих пісеньок.

Самодіяльні виконавці виступали з концертами на Луганщині, перед трудовими колективами підприємств та організацій Києва, а недавно були гостями Національного банку України. Дітям аплодували, вручили квіти та подарунки.

МІРКУВАННЯ КЕРІВНИКА

Прогнозує той, хто володіє інформацією

Незаперечна істина: щоб робити реальні прогнози, необхідно уважно проаналізувати нинішню ситуацію. Які ж зміни, що відбулися останнім часом в економіці Запорізького регіону, найбільш чітко характеризують діяльність банківських установ?

Насамперед зверну увагу на те, що Запорізька область одна з найбільших індустріальних у державі, і чи не єдина в Україні протягом 1996 року мала позитивний темп зростання обсягів промислової продукції порівняно з попереднім роком. Саме минулого року тут зафіксовано позитивні зміни в структурі балансів банківської системи.

Завдяки стабілізації рівня інфляції помітно зросла довіра населення до банків. Стабільність процентних ставок, відкритість політики та поінформованість сприяли збільшенню вкладів населення в установи комерційних банків у 2.6 раза. Питома вага таких заощаджень у загальному обсязі банківських пасивів становить 10%. Якщо на початок року 64% коштів громадян залучили установи Ощадбанку, то на кінець року стільки ж — інші комерційні банки.

Проведення грошової реформи сприяло збільшенню надходжень готівкової грошової маси до кас банків (у цілому за рік — на 72 %). Зауважу також, що тем-

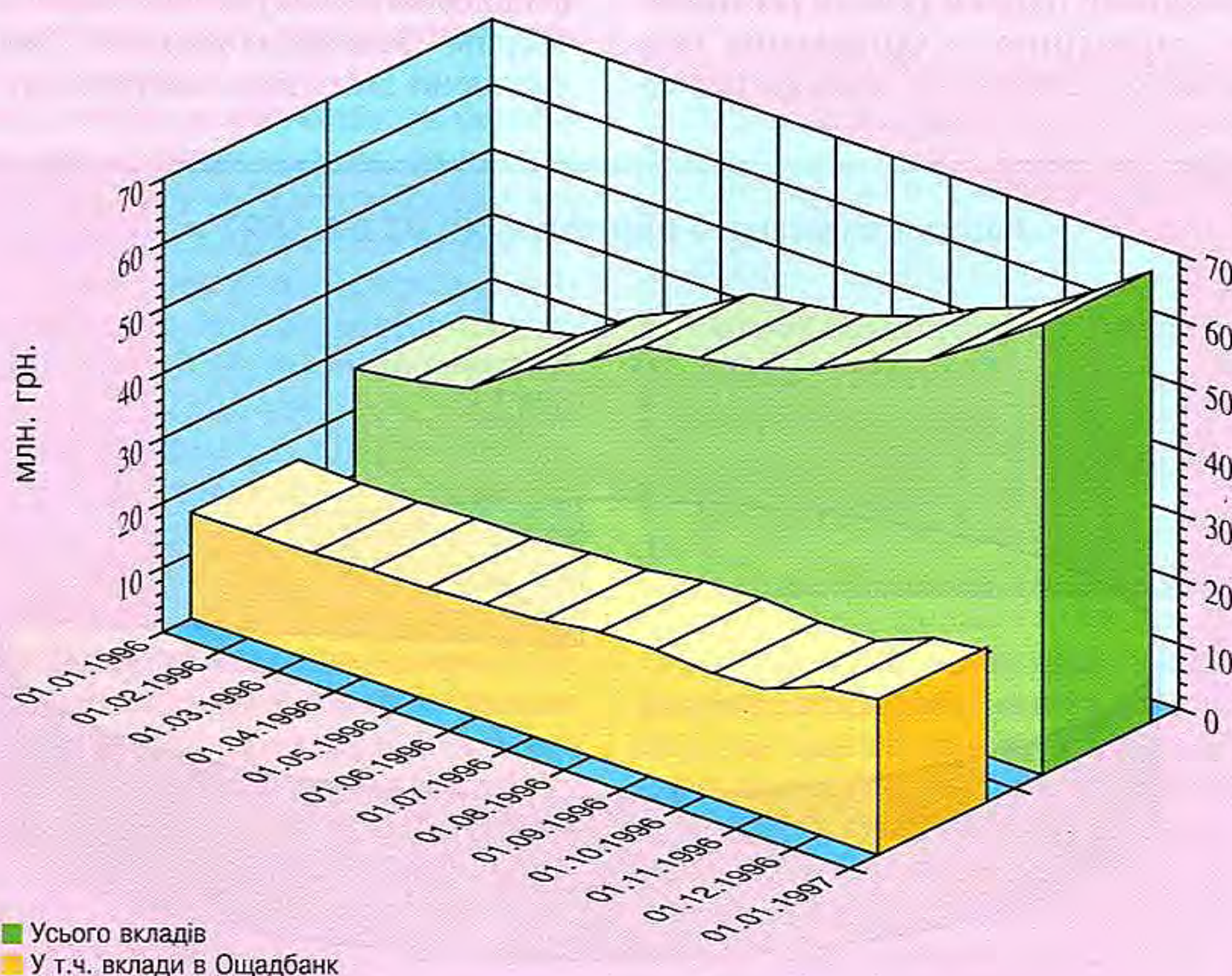

Олександр Толстой,
начальник Запорізького
обласного управління НБУ.
Заслужений економіст України.

Народився в 1950 році. Трудову діяльність розпочав у 1971-му, після закінчення Київського інституту народного господарства, кредитним інспектором відділення Держбанку на Буковині. Працював економістом, заступником начальника відділу, керуючим відділенням, начальником міського управління, заступником керівника Черкаської обласної контори Держбанку СРСР.

Протягом останніх десяти років очолює Запорізьке облуправління НБУ.

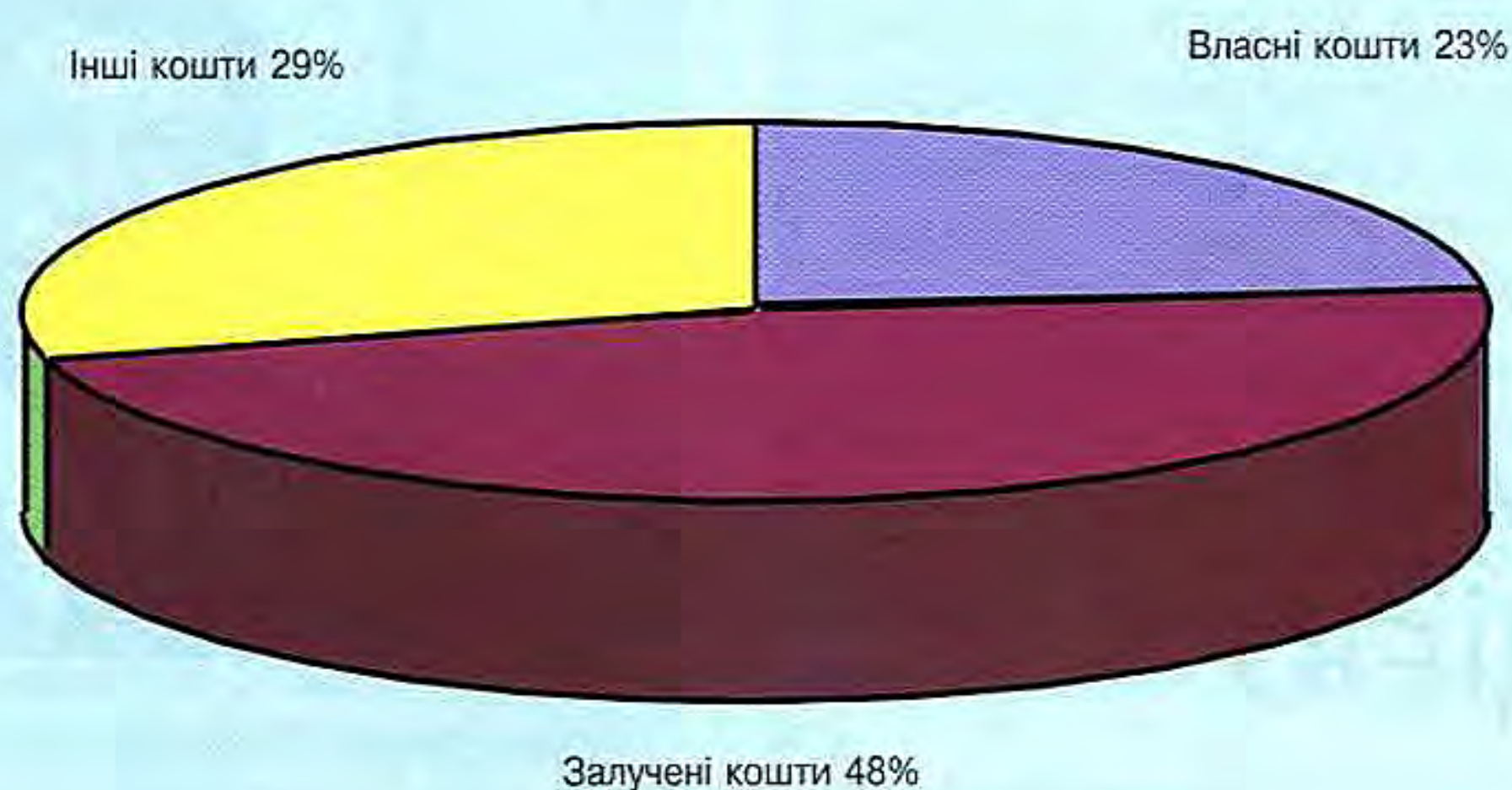
Вклади населення в банківські установи Запорізької області

пи зростання видачі готівки із кас банків минулого року перевищували темпи зростання надходжень лише на 2.2 відсоткового пункту проти 45.6 відсоткового пункту в 1995 році. Починаючи з другого півріччя, банківські установи утримували позитивну ставку за депозитами і вкладами. Вона була дещо вищою від рівня інфляції та облікової ставки Національного банку України. Різниця процентних ставок за депозитами щодо процентних ставок за кредитами в банках області майже така ж, як у цілому по Україні. Наприкінці року зменшилися залишки коштів на розрахункових рахунках суб'єктів підприємницької діяльності. Їхня частка в загальній сумі мобілізованих кредитних ресурсів банківських установ за станом на 01.01.1997 р. дорівнює 11% проти 30% на 01.01.1996 р. Водночас протягом останніх місяців із підвищеною активністю залучаються та розміщуються кошти юридичних осіб за довірчими операціями та на депозитні рахунки. Щоб задовольнити попит на кредитні кошти, установи банків уже цього року додатково залучили на фінансовий ринок області кредитні ресурси з інших регіонів на суму близько 70 мільйонів гривень.

Такі комерційні банки, як "Слов'ян-

Склад пасивів банківських установ області на 01.01.1997 р.

ський”, “Металург”, “Еліта”, дирекція “Приватбанку” зосередилися на впровадженні систем безготівкових електронних платежів. І обласне управління планує включитися у відпрацювання деяких суттєвих моментів цієї справи.

Як позитивне хочу відзначити й те, що обсяг кредитних вкладень за минулий рік збільшився на 36%. Порівняно з іншими регіонами України за темпами зростання наданих кредитів Запорізька область вийшла на четверте місце. Питом вага прострочених платежів та пролонгованої заборгованості у загальній сумі кредитного портфеля банків і банківських установ за рік зменшилася з 36% до 22%.

За темпами зростання наданих кредитів Запорізька область посідає четверте місце в Україні

Короткострокові кредити трансформуються за своїм спрямуванням. Із вересня минулого року питома вага наданих промисловим підприємствам позичок у загальному обсязі кредитних вкладень зросла з 28% до 32%, а отриманих комерційними структурами — зменшилася з 37% до 31%. Ця тенденція супроводжувалась якісною зміною в оцінці ризиків. Але обсяг довгострокових кредитів за рік майже не змінився, і їх частка становить близько 10% кредитного портфеля банківських установ. Цей показник дорівнює загальнодержавному показникові. У цій ситуації особливого значення набуває менеджмент, який повинен дати відповідь на запитання, як уникнути ризиків при довгостроковому кредитуванні. Один зі шляхів — інвесту-

вання підприємств регіону (як це робить філія Першого українського міжнародного банку), використання лізингових операцій.

В області набули розвитку також операції банків із цінними паперами, обсяги яких за минулий рік потроїлися. В основному участь у фондовому ринку беруть комерційні банки — юридичні особи. Характерно й те, що до 50% від загальних вкладень установ банків у державні боргові зобов'язання припадає на вкладення в облігації муніципальної позики. Одним із перших підтримав муніципальну позику банк “Слов'янський”. До речі, позики товаровиробникам більш прибуткові для банків, ніж розміщення коштів у державні цінні папери. Тут береться до уваги межа ризику, бізнес-пропозиції та рівень менеджменту.

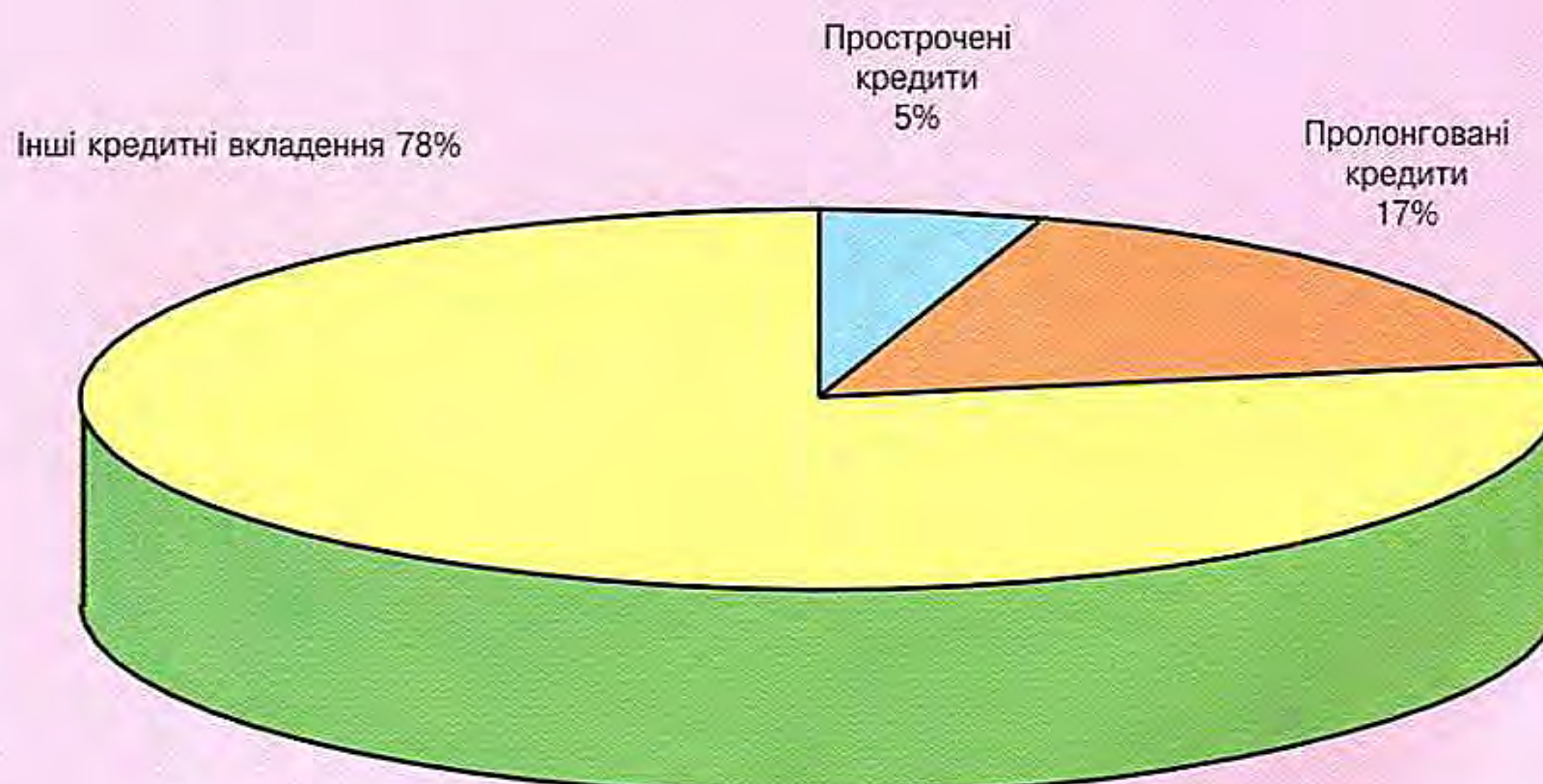
Важливий напрям роботи регіонального управління — організація банківського нагляду за діяльністю ко-

мерційних банків та установ, встановлення системи оперативного контролю, застосування різних заходів щодо проблемних банків. Зауважу, що в Запорізькій області діють сім комерційних банків, шість дирекцій та більше ста установ комерційних банків. Результати діяльності комерційних банків регіону за 1996 рік свідчать, що сумарний показник фактично сплачених статутних фондів збільшився порівняно з попереднім роком удвічі і за станом на 01.01.1997 року становить 32 мільйони гривень. Середній розмір сплаченого статутного фонду на один банк становить понад 4.57 мільйона гривень (порівняно з 2.7 мільйона гривень на 01.01.1996 р.). Серед інших регіонів комерційні банки Запорізької області за цим показником посідають четверте місце (після банків Харківського, Київського, Дніпропетровського регіонів). Це суттєвий крок у розвитку банківської системи регіону. Три банки — юридичні особи стабільно мають високий рейтинг.

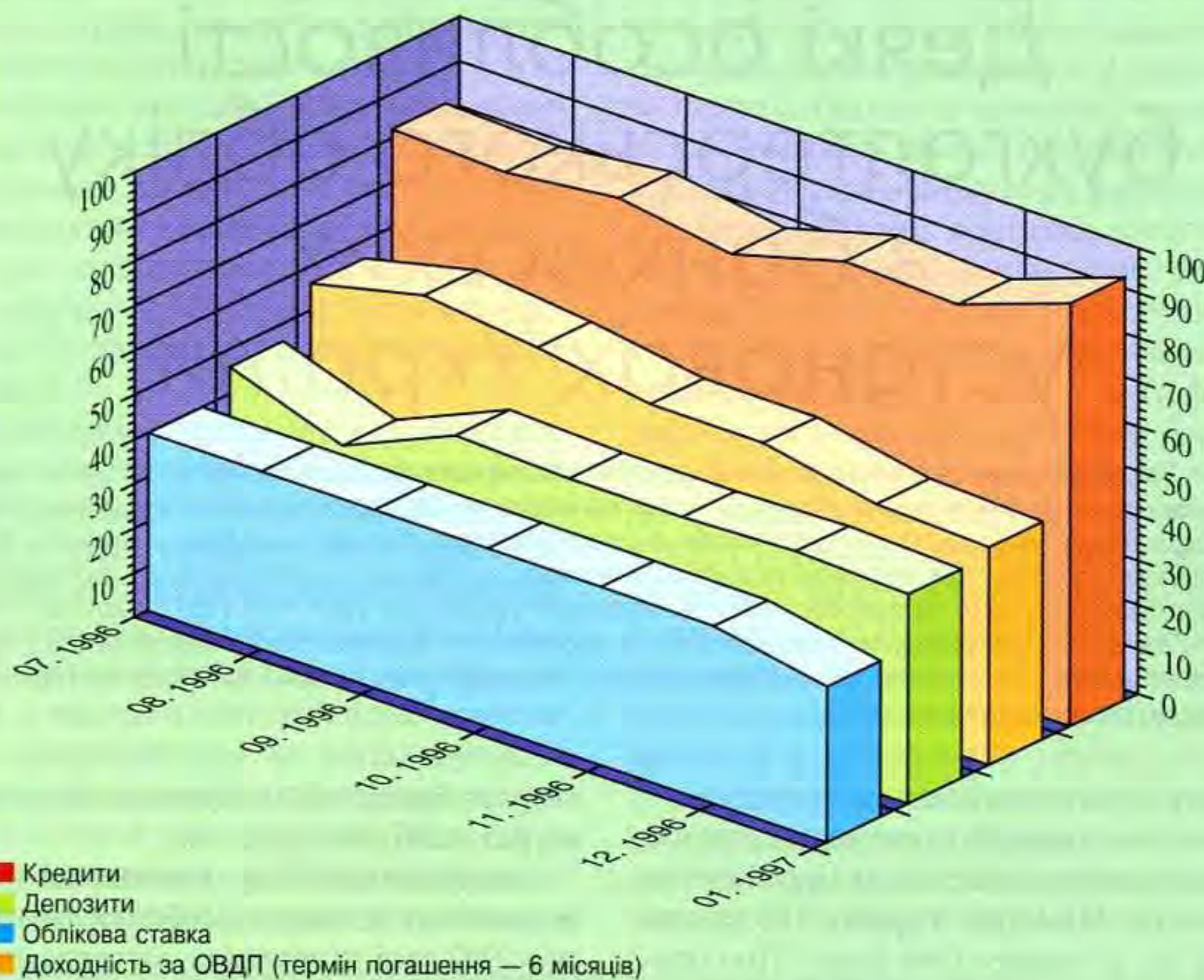
В області сповільнився процес створення нових кредитних установ. “Нездорові” банки почали зникати з фінансового ринку. Зокрема, зупинено діяльність шести з них

Минулого року процес створення нових кредитних установ сповільнився, з фінансового ринку почали зникати “нездорові” банківські установи. Зокрема, зупинено діяльність шести з них: Бер-

Якість кредитного портфеля на 01.01.1997 р.

Динаміка середніх процентних ставок по Запорізькій області

дзянської і Мелітопольської філій банку "Інко", які перетворені в установи акціонерного поштово-пенсійного банку "Аваль"; Запорізьких філій банків "Інко", "Геосантрис", "Юніверс", Градобанку. При цьому вчасно вжиті спільні заходи дали змогу розрахуватися з вкладниками — фізичними особами. Досить проблемним залишається стан справ у банку "Моноліт", який практично зупинив свою діяльність. Але загроза вкладам фізичних осіб, окрім акціонерів, вчасно усунена.

Щоб уникнути збиткових чи безперспективних кредитних угод, за нашою ініціативою на початку року була створена регіональна автоматизована база даних щодо заставленого під кредит майна підприємств усіх форм власності та фізичних осіб. Відкритість (при повній конфіденційності) — це в банківському бізнесі запорука успіху. Створення єдиної бази даних схвально сприйняли усі банківські установи області. Обласне управління НБУ гарантує конфіденційність єдиної інформаційної бази регіону. Водночас установи комерційних банків віднині мають змогу отримати інформацію щодо конкретного клієнта згідно з його ідентифікаційним кодом у вигляді переліку заставленого даним клієнтом майна в усіх банківських установах регіону без найменування банку, в якому заставлене майно. Вся інформація, яка передається електронною поштою, кодується. Ключі для кодування

інформації формуються та видаються кожній банківській установі області сектором забезпечення безпеки банківської інформації облуправління НБУ. База даних в управлінні зберігається в закодованому вигляді з обмеженням доступу до неї. На наш погляд, було б доцільним, аби Правління Національного банку України поставило вимогу обов'язково поповнювати таку базу даних.

Обмін балансами іноді стає окремою статтею "бізнесу". Тому найбільш впливові банківські установи вирішили обмінюватися балансами двічі на місяць, запросивши до співучасті і обласне управління НБУ

Зроблено ще один крок у напрямі формування цивілізованих взаємовідносин, пов'язаних із обміном інформацією. Адже не секрет, що різними шляхами і небезкорисливо відбувається обмін балансами. Це навіть стає окремою статтею "бізнесу". Тому комерційні банки області та найвпливовіші банківські установи (крім дирекцій так званих великих банків) домовилися про обмін двічі

на місяць своїми балансами.

Стосовно аудиту. На мою думку, доцільно запровадити в практику укладення тристоронніх угод про взаємну постійну співпрацю на рівні регіону між управлінням НБУ, комерційним банком — юридичною особою та аудиторською фірмою. Це сприяло б вивченню потенційних збитків у процесі оцінки ризиків. Але місто Запоріжжя не має такої можливості, а банки, побоюючись несанкціонованого використання конфіденційної в конкурентному полі інформації, надають перевагу фірмам, де інформація різних банків не перехрещується.

Нині наше облуправління взялося за накопичення статистичних показників у динаміці. Це дасть змогу забезпечувати банківську систему області якісним аналізом, який міститиме елементи прогнозування розвитку регіону. У центрі уваги наших спостережень — фінансовий стан підприємств, аналіз рентабельності окремих видів продукції, відстеження стану обігових коштів ряду підприємств промисловості, динаміки взаємного комерційного кредиту, аналіз динаміки процентних ставок на кредитному ринку, процес трансформації залишків коштів на розрахункових рахунках у розрізі галузей народного господарства. Такий підхід дає змогу оцінити взаємозв'язок розвитку реального і фінансового секторів економіки регіону.

Уже на початку року зведений аналіз стану розвитку грошово-кредитних відносин області переданий до обласної державної адміністрації. Одночасно ми внесли пропозиції щодо:

- розширення практики муніципальної позики для фізичних осіб. Це стане особливо актуальним, якщо парламент прийме рішення про звільнення від оподаткування доходів із муніципальної позики;

- проведення заліків взаємної заборгованості між суб'єктами господарювання на регіональному рівні з метою подолання платіжної кризи;

- персональної відповідальності винних у заподіяних збитках, що спричинилися незадовільним оформленням зовнішньоекономічних контрактів. Контроль за виконанням таких контрактів має бути покладений на Державну адміністрацію і керівників підприємств.

Підсумовуючи хочу підкреслити, що один із найважливіших аспектів успішної діяльності регіонального управління — це створення динамічної бази аналітичних економічних показників, це володіння інформацією. Думаю, над цим необхідно працювати і Національному банку України.

КОМЕНТАР СПЕЦІАЛІСТА

Ганна Жигайло,
начальник управління методології
та реформування бухгалтерського
обліку і звітності департаменту
бухгалтерського обліку НБУ.

Деякі особливості бухгалтерського обліку в банківських установах України

Як формуються власні основні засоби та нематеріальні активи, за яких умов здійснюється їхня попередня оплата, у чому полягають особливості оновлення матеріальної бази банку? Відповіді на ці та багато інших запитань фахівці знайдуть у Порядку бухгалтерського обліку капітальних вкладень, основних засобів та нематеріальних активів установ банків України, затвердженому постановою Правління НБУ №354 від 31 грудня 1996 року. Повністю цей документ опубліковано в додатку до "Вісника НБУ" "Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності" (випуск 3 за 1997 рік), а зараз пропонуємо увазі читачів коментар спеціаліста.

Одразу зауважимо, що Порядок бухгалтерського обліку капітальних вкладень, основних засобів та нематеріальних активів установ банків України погоджено із Державною податковою адміністрацією, оскільки ряд операцій щодо придбання та реалізації основних засобів стосується питань оподаткування. Даний документ поширюється на всі банківські установи, які у своїй роботі керуються Планом рахунків бухгалтерського обліку в банках України.

Особливістю бухгалтерського обліку основних засобів та нематеріальних активів є те, що вони повинні формуватися тільки за рахунок відповідних джерел (амортизаційного фонду, фонду економічного стимулювання та інших, передбачених положеннями). Попередню оплату основних засобів та нематеріальних активів можна здійснювати лише за наявності сформованого джерела їх фінансування, облік якого ведеться на окремому балансовому рахунку.

Придбання основних засобів та нематеріальних активів за рахунок залучених коштів та статутного капіталу заборонено. Це можуть собі дозволити лише новостворені комерційні банки. Протягом першого року функціонування вони мають право використовувати на ці потреби частину статутного капіталу (не більше 15 відсотків). Капітальні затрати на придбання основних засобів у рахунок статутного капіталу враховуються на окремих субрахунках обліку дебіторської заборгованості за капітальними вкладеннями.

Основні засоби обліковуються за балансовою (первісною) вартістю. Вона може змінюватись лише у разі індексації, добудови, реконструкції, дообладнання та капітального ремонту. Якщо придбано частково зношені основні засоби, то в обліку необхідно відобразити їхню первісну

вартість і суму нарахованого зношення.

У зв'язку з відсутністю амортизаційних норм на капітальний ремонт і прийняттям Кабінетом Міністрів України Постанови №523 від 16 травня 1996 року "Про проведення індексації балансової вартості основних фондів та визначення розмірів амортизаційних відрахувань на повне їх відновлення у 1996—1997 роках" затрати, пов'язані із закінченим капітальним ремонтом основних засобів, відносяться (починаючи з 1996 року) на збільшення балансової вартості відповідних основних засобів із подальшою їх амортизацією за встановленими нормами на повне їх відновлення.

При переході на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку загальні принципи методології бухобліку основних засобів передбачається залишити без змін

Треба мати на увазі, що затрати на капітальний ремонт основних засобів до повного його завершення і до віднесення їх на збільшення балансової вартості враховуються як затрати за капітальними вкладеннями основних засобів (крім затрат на капітальний ремонт орендованих приміщень нежитлового призначення).

Згідно з підпунктом 9. 4. 4 пункту 9. 4 статті 9 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 28 грудня 1994 року капітальний ремонт орендованих будівель (приміщень) нежитлового призначення відноситься на витрати банку рівними частками протягом строку дії договору оренди. Дані затрати (до віднесення на

витрати банку) обліковуються на рахунок витрат майбутніх періодів.

Амортизаційні відрахування на повне відновлення основних засобів нараховуються в 1997 році за нормами, затвердженими постановою Ради Міністрів СРСР №1072 від 22 жовтня 1990 року із застосуванням знижуючого коефіцієнта (0.50) на рівні останнього кварталу 1996 року, визначеного пунктом 3 постанови Кабінету Міністрів України №523 від 16 травня 1996 року. Знижуючий коефіцієнт застосовується при нарахуванні амортизаційних відрахувань на повне відновлення всіх основних засобів незалежно від періоду їх придбання.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №1568 від 28 грудня 1996 року "Про зупинення дії Постанови Кабінету Міністрів України №1075 від 6 вересня 1996 року "Про затвердження Положення про порядок визначення амортизації та віднесення амортизаційних відрахувань на витрати виробництва (обігу)" індексація балансової вартості основних засобів (пункт 5 постанови Кабінету Міністрів України №523 від 16 травня 1996 року) не здійснюється.

Індексація основних засобів у кожному окремому випадку проводиться на підставі постанови Кабінету Міністрів України та затвердженого Порядку проведення індексації.

Одним зі спірних питань, які виникають між банками і податковими службами, є віднесення основних засобів банківських установ до виробничих чи невиробничих. На сьогодні немає нормативного акта, який би чітко регламентував дане питання. Державна податкова адміністрація України рекомендує керуватися Інструкцією "Про порядок заповнення форм річного бухгалтерського звіту підприємств", затвердженою наказом Міністерства фінансів України №139 від 18 серпня 1995 року. За

цим документом до основних засобів виробничого призначення належать ті, які використовуються для виробництва і збуту продукції (робіт, послуг), що є предметом діяльності цього підприємства.

Оскільки банківські установи не віднесені до невиробничої сфери, а основною банківською діяльністю є операції щодо розрахунково-касового обслуговування клієнтів, виробничими основними засобами необхідно вважати всі ті, що використовуються і сприяють виконанню банківських операцій.

В одному із розділів порядку, який розглядається, передбачений облік операцій щодо реалізації основних засобів. Особливістю таких операцій є облік отриманої за це виручки. Оскільки джерелом придбання основних засобів є відповідні фонди, виручка, отримана від реалізації основних засобів, у частині недонарахованої амортизації направляється на відшкодування фондів економічного стимулювання.

Оновлення матеріальної бази і модифікація основних засобів проводиться також за допомогою лізингових операцій, пе-

редбачених чинним законодавством України. Відповідно до пункту 1.15 статті 1 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" банки можуть здійснювати операції з оперативного та фінансового лізингу. Одним із основних критеріїв визначення виду лізингу є термін контракту. Для оперативного лізингу характерний короткотерміновий контракт, після чого об'єкт повертається орендодавцю. Фінансовому лізингу притаманний великий термін контракту, після закінчення якого цей своєрідний кредит у натуральній формі переходить у власність орендаря. Як при оперативному, так і при фінансовому лізингу протягом дії договору оренди згадане майно є власністю орендодавця. У першому випадку об'єкт залишається на балансі орендодавця і обліковується на окремих субрахунках балансових рахунків обліку основних засобів. У балансі орендаря отриманий в оперативну оренду об'єкт обліковується на позабалансовому рахунку. У другому випадку (фінансовий лізинг) дане майно обліковується орендодавцем на окремих балансових рахунках обліку основ-

них засобів, зданих у фінансову оренду, а в балансі орендаря — на балансових рахунках обліку основних засобів, отриманих у фінансову оренду.

При оперативному лізингу амортизаційні відрахування на повне відновлення основних засобів нараховує орендодавець, а при фінансовому лізингу — орендар. Нараховані орендарем амортизаційні відрахування перераховуються орендодавцю в складі орендних платежів.

Здійснюючи лізингові операції, особливо важливо правильно укладати відповідні угоди і дотримуватися правил оформлення та виконання таких операцій, визначених законом. Інакше подібні операції не визнаватимуться лізинговими, що призведе до небажаних наслідків.

При переході на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку можливі зміни в організації обліку основних засобів та джерел їх формування. Однак загальні принципи методології бухгалтерського обліку основних засобів передбачається залишити без змін.

ПЕРЕХОДИМО НА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Працюємо за принципами, визнаними світом

Процеси інтеграції, які відбуваються сьогодні у світовій економіці, вимагають всесторонньої участі української держави. Для налагодження нормального співробітництва з міжнародними діловими колами українські банки повинні оперувати поняттями та працювати з документами, загальноприйнятими у світовій практиці. Нині на часі перехід вітчизняних банків до визнаних у світі принципів ведення господарських операцій та бухгалтерського обліку, а також розробка та впровадження управлінської структури на основі нових підходів до оцінки фінансового становища банку.

Перший український міжнародний банк був одним із піонерів на цьому шляху і, як нам здається, набув того досвіду, скористатися яким було б цікаво й корисно при переході всієї банківської системи України до використання міжнародних принципів ведення бухгалтерського обліку та складання звітності.

З моменту заснування в 1991 році Пер-

ший український міжнародний банк орієнтувався на здійснення операцій на міжнародних фінансово-кредитних ринках. І цілком закономірно, що зарубіжні партнери хотіли мати зрозумілу для них інформацію про його фінансове становище. Тому з початку здійснення банківських операцій контроль фінансової звітності ПУМБу проводила аудиторська фірма KPMG Accountants N.V. Для всіх річних фінансових звітів банку інформація готувалася згідно з міжнародними принципами бухгалтерського обліку (IAS). Трансформація фінансової звітності проводилася раз на рік на звітну дату, однак при необхідності отримання додаткових даних виникали ускладнення з оперативним наданням інформації, оскільки протягом року операції обліковувалися за правилами Національного банку України.

Збільшення переліку виконуваних операцій, розширення мережі філіалів, необхідність отримання фінансової звітності для зарубіжних партнерів із підтвердженням

Ігор Юшко,
голова Правління Першого
українського міжнародного банку.

Народився 1961 року. Навчався у Ждановському металургійному інституті, вісім років працював за фахом на "Азовсталі". У 1987 році закінчив Харківський інженерно-економічний інститут, прослухав курс в Michel Institute (ФРН) за спеціальністю "консультант із західноєвропейського ринку (соціально-ринкова економіка ФРН)". 1992 року призначений головою Правління Першого українського міжнародного банку.

міжнародного аудиту спонукали наш банк прийняти рішення про запровадження первинного бухгалтерського обліку на основі міжнародних стандартів, а також про придбання програмного продукту, завдяки якому можна було б організувати цей облік у

Перейти на бухгалтерський облік на основі світових стандартів Перший український міжнародний банк спонукало збільшення переліку виконуваних операцій, розширення мережі філіалів, співпраця із зарубіжними партнерами

режимі реального часу. Після ознайомлення з рядом банківських програм вибір було зроблено на користь системи Midas ABS відомої англійської фірми "МКІ". Нове програмне забезпечення давало змогу контролювати виконання банківських операцій у режимі реального часу та досконаліше управляти фінансовими ризиками.

Увесь процес переходу до використання нової системи було розбито на такі етапи:

- підготовчий (березень—вересень 1995 р.);
- період тестування (жовтень 1995 р.);
- введення системи в експлуатацію та вихід на робочий режим (листопад—грудень 1995 р.).

Варто наголосити на трьох основних аспектах першого періоду: організаційному, обліковому і технічному. Для більш кваліфікованої підготовки та супроводження процесу впровадження, технічної підтримки системи ми запросили незалежних консультантів. Була сформована робоча група, до складу якої увійшли представники усіх відділів та управлінь банку. Деякі члени цієї групи навчалися і стажувалися за кордоном, решта прослухала відповідні курси лекцій. Рішення про створення цієї групи тільки при головному офісі було прийняте з ряду причин. За час, який відводився для підготовчого періоду, ми не встигали однаково якісно підготувати усіх спеціалістів. Крім того, комп'ютерне управління банку з його досвідченим персоналом та основне технічне обладнання знаходилися у головному офісі. Тому ми планували введення системи та вихід її на робочий режим здійснити централізовано, паралельно навчаючи людей у філіалах. Останні поступово мали переходити на самостійну роботу по-новому.

Підготовчий етап можна вважати найважливішим, оскільки те, як він пройде, позначається потім на всьому процесі. За цей час необхідно було не тільки розібратися з технічними, обліковими та організаційними аспектами нової системи, але й повністю переглянути підхід до здійснення банківського процесу. Банк був поставлений у жорсткі часові рамки, адже до закінчення фінансового року ми мусили вивести систему на робочий режим і підготувати річний звіт для НБУ та інформацію для незалежних аудиторів.

Плануючи підготовчий період, ми вра-

ховували той факт, що перехід від старої системи до нової відбуватиметься в процесі роботи, а отже, необхідні зміни не повинні позначитися на виконанні основних функцій і не вплинути негативно на загальний фінансовий стан банку чи його клієнтів.

До прийняття рішення про перехід на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку наші співробітники вже мали уявлення про вимоги до звітності з боку зарубіжних партнерів, аудиту, НБУ та менеджменту, а також про міжнародні принципи і стандарти обліку та звітності. Тому найважливішим моментом у період підготовки було створення баз даних, які задовольняли б усі вимоги, і розробка структури аналітичного рахунка, зіста-

Перехід від старої системи бухобліку до нової відбувався у процесі роботи. Було зроблено все для того, щоб ця перебудова не вплинула на виконання основних функцій і не погіршила загального фінансового стану банку та його клієнтів

влення його із можливостями системи, кодування його та складових. Згідно із новим планом рахунків і перерозподілом функціональних та службових обов'язків розроблялись інструкції щодо виконання банківських операцій із докладною схемою бухгалтерських проводок. При роботі з тестовою системою були сформовані усі можливі форми звітності, на підставі яких ми отримали повне уявлення про можливості системи, а також зіставили їх із вимогами банку. Під час тестування вивчалася можливість здійснення контролю за станом балансу та рахунка прибутків і збитків, а також правильністю відображення всіх операцій у Головній книзі. У період тестування в системі були відкриті всі необхідні рахунки.

Оскільки є відмінності між національною та міжнародною системами обліку, виникла потреба трансформувати дані бухгалтерського балансу НБУ для відображення деяких видів операцій (облік власних коштів і фондів банку, облік основних засобів, облік кредитних і депозитних операцій та облік нарахованих відсотків). Ці зміни потребували відновлення інформації за всі попередні чотири роки діяльності банку стосовно обліку згаданих операцій та відображення їх відповідно до міжнародних принципів бухгалтерського обліку. Як відомо, тоді Україна перебувала у вкрай важкому економічному становищі, гіперінфляція додатково ускладнювала оцінку курсових різниць.

Для рахунків, режим роботи яких прямо відповідав національній та міжнародній системам обліку, наші спеціалісти розробили

таблиці відповідності. За їх допомогою в період введення системи в експлуатацію з національної системи обліку автоматично переносилися залишки за такими видами рахунків: коррахунки, клієнтські, внутрібанківські, рахунки доходів і витрат. Решта інформації вводилася в систему в ручному режимі.

Після завершення підготовки систему ввели в дію. Далі розпочався період паралельної роботи у старій та новій банківській системах. Опрацювавши інформацію за операційний день банку, співробітники філіалів передавали її у головний офіс для відображення в системі Midas ABS. Рішення про ведення паралельного обліку було прийняте з метою запобігання втратам інформації у разі виникнення технічних проблем у системі Midas ABS та для того, щоб була можливість навчати кадри філіалів. На самостійну роботу філіали перейшли поступово, протягом тижня. Тоді й завершився період паралельної роботи.

Через стислі строки ми не мали змоги достатньо підготуватися до надання інформації за різними системами обліку, тому банк був вимушений звернутися до НБУ з проханням звільнити нас від надання поточної звітності строком на місяць із моменту переходу. За цей час фахівці банку створили можливості для отримання на вимогу Національного банку України звітів із існуючих у системі. Нині Перший український міжнародний банк як юридична особа надає всю звітність централізовано у консолідованому вигляді.

Під час переходу Першого українського міжнародного банку на бухгалтерський облік за світовими стандартами НБУ на місяць звільнив його від надання поточної звітності

Завдяки запровадженню первинного обліку за міжнародними стандартами менеджмент банку щодня отримує звітність, необхідну для ефективнішого управління організацією. У той же час нова система дала змогу організувати щоденний контроль за діяльністю філіалів. Ми отримали можливість надалі розширювати мережу філіалів, не ризикуючи не впоратися з управлінням банком як фінансовою системою.

Сьогодні вже можна дати реальну оцінку позитивним і негативним моментам процесу переходу на міжнародні стандарти обліку ПУМБ. Сподіваємося, що наш досвід підкаже українським банкам, як доцільніше розв'язати питання, що виникають при підготовці до реорганізації банківської справи в Україні.

Олена Шульга,
голова правління акціонерного
банку "Чернігівбанк".

У банківській сфері — з 1978 року. Закінчила Київський інститут народного господарства за спеціальністю "фінанси і кредит". Працювала в системі Держбанку СРСР, Промбудбанку.

Із 1991 року — голова правління АБ "Чернігівбанк", першого комерційного банку на Чернігівщині, який із невеликої кооперативної фінансово-кредитної установи перетворився на одну із провідних у регіоні.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ПОСЛУГ

"Чернігівбанк" на фондовому ринку України

Сучасні перетворення в економіці нашої держави схожі на реформи другої половини минулого століття, коли суспільство йшло шляхом інтегрування в міжнародний ринок через побудову розвинутих ринкових структур: акціонерних товариств, комерційних та іпотечних банків, страхових компаній та бірж. Значна частина цих інститутів нині ніби повертається з минулого. Роздержавлення та приватизація, акціонування і стрімкий біржовий рух відроджують в Україні епоху акцій, векселів, облігацій — цих важливих інструментів фондового ринку, завдяки яким процвітала раніше вітчизняна комерція.

Саме сьогодні, коли банківська діяльність пов'язана із підвищеним рівнем ризику, не зашкодить згадати ці давні класичні операції, які на новому витку розвитку фондового ринку можуть забезпечити прибутковий та стабільний стан будь-якого фінансового інституту. Тому в інвестиційному портфелі АБ "Чернігівбанк" значну частину становлять державні цінні папери — надійний і високоліквідний інструмент фондового ринку з гарантованим державою доходом. Вже з п'ятого аукціону в 1995 році АБ "Чернігівбанк" почав брати участь у первинному розміщенні облігацій внутрішньої державної позики і з того часу

є постійним учасником аукціонів. Одним із перших банк вступив до фондової секції УМВБ і є активним діячем позабіржового ринку. Нині можна з упевненістю сказати, що "Чернігівбанк" знайшов своїх клієнтів та партнерів на ринку державних цінних паперів.

АБ "Чернігівбанк" є постійним учасником аукціонів із розміщення ОВДП, виконує операції із акціями приватизованих підприємств, векселями, залучає і розміщує приватизаційні та компенсаційні сертифікати

Взагалі, фондовий ринок у державі, яка переживає процес реформування власності, — це необмежене коло нових операцій та послуг. Банк отримав необхідні ліцензії для їх здійснення та виконує операції, пов'язані із залученням та вкладенням приватизаційних і компенсаційних сертифікатів, за власні кошти або за кошти клієнтів здійснює операції з акціями приватизованих підприємств.

На жаль, фінансові труднощі, криза в розрахунках, неплатоспроможність спіткали більшість підприємств. Як наслідок — їхні акції малоприбуткові, а тому не дуже привабливі для потенційних покупців.

Але фондовий ринок все ж розвивається, формуються його інститути, впроваджується механізм обліку прав власності на цінні папери. АБ "Чернігівбанк" упевнено займає своє місце і в цьому процесі: отримав дозвіл Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку і розпочав діяльність як незалежний реєстратор прав власності на іменні цінні папери, виступив ініціатором відкриття фондового майданчика в місті Чернігові. До речі, цей майданчик працює щотижнево в приміщенні банку. У його роботі беруть участь як торговці, так і власники цінних паперів. Мета створення майданчика — сприяння обігу цінних паперів та формування їхньої ринкової вартості на основі співвідношення попиту і пропозиції, що є сутністю фондового ринку.

Сьогодні, в умовах зростаючої конкуренції банків та збільшення їхньої кількості, одним із важливих моментів є якісне обслуговування клієнтів із наданням широкого спектра послуг. Діяльність банку як незалежного реєстратора є додатковою можливістю привабити клієнта. АБ "Чернігівбанк" надає послуги щодо ведення реєстрів акціонерним товариствам із будь-якою кількістю акціонерів, пропонує гнучку систему оплати цих послуг, має змогу кваліфіковано допомогти в разі виникнення деяких інших проблем, що постають перед акціонерними товариствами у постприватизаційний період.

Ще один із нових напрямів у діяльності банку — операції з векселями. Такі операції — вимога часу. За наявності величезної заборгованості підприємств та держави одне перед одним, підприємствам важко "полегшити" свою дебіторську та кредиторську заборгованість звичайним шляхом через розрахункові рахунки. Застосування векселів значно спрощує здійснення розрахунків у цих умовах, до того ж дисконтні операції з векселями є прибутковими.

У процесі впровадження банком нових операцій виникало чимало питань та проблем методичного характеру. Ми вдячні фахівцям Чернігівського обласного управління НБУ за доброзичливе ставлення, підтримку і надання професійної допомоги з питань, які потребували роз'яснень.

Маємо всі підстави сподіватися, що АБ "Чернігівбанк" буде й надалі відчувати пульс часу, рухатися курсом пошуку та впровадження нового, впевнено займати позиції на фінансовому та фондовому ринках України.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Державний борг України в системі економічної безпеки

Олександр Барановський,
державний експерт
апарату Ради на-
ціональної безпеки
і оборони України.
Кандидат еко-
номічних наук.

ЩО ВИНЕН — ОДДАТИ ПОВИНЕН

Борги, борги... Вони бувають різними: великими і малими, колишніми і майбутніми, забезпеченими та незабезпеченими, поверненими й простроченими. Часом ми винні сусідам, колегам, родичам або підприємствам, організаціям і установам, навіть державі. А часто трапляється і навпаки. Цей перелік можна було б продовжувати й далі. Та усі перелічені заборгованості, незважаючи на певні відмінності, мають одну загальну рису: їх треба погашати. "Що винен — оддати повинен". Цей мудрий вислів не викликає сумнівів. Тим більше, якщо йдеться про державний борг.

Державний борг України — це заборгованість держави за кредитними операціями. Він поділяється на внутрішній і зовнішній, капітальний і поточний. Управління державним боргом передбачає вжиття цілого ряду фінансових заходів, пов'язаних із погашенням позик, організацією виплат доходів за ними, проведенням конверсії та консолідації позик.

Розмір державного боргу залежить від безлічі факторів, що впливають на нього далеко нерівнозначно. Приміром, випуск державних боргових зобов'язань як у вартісній, так і товарній формах, відновлення і захист заощаджень громадян однозначно збільшують державний борг. А конкурентоспроможність національних сировинних ресурсів, товарів і послуг, що дає змогу заробляти ВКВ, навпаки, сприяє зменшенню заборгованості. У цьому зв'язку слід враховувати також небезпеку збільшення державного зовнішнього боргу за рахунок невиконання зобов'язань щодо валютних кредитів національними об'єднаннями і асоціаціями.

Звичайно, управління такою складною і неоднозначною категорією, як державний борг, потребує повноцінного правового забезпечення, наявності відповідних

структур, покликаних його обслуговувати, і дієвого механізму погашення заборгованості. Що стосується юридичного боку справи, то Верховна Рада України періодично затверджує структуру і граничний розмір державного боргу країни.

За станом на початок 1997 року загальна сума внутрішнього державного боргу України перевищила 8.7 млрд. грн. Він

**Державний борг — складна
категорія, яка потребує
правового забезпечення і
дієвого механізму погашення**

складається з боргових зобов'язань уряду України та уряду колишнього СРСР (заборгованість перед юридичними особами, в тому числі за облігаціями внутрішньої державної позики 1995 року, із республіканської десятипроцентної позики 1990 року, із державної внутрішньої п'ятипроцентної позики 1990 року), заборгованості перед банківськими установами тощо. Витрати на обслуговування внутрішнього державного боргу, приміром, за підсумками 9 місяців 1996 року становили 1.71% консолідованого бюджету України.

17 січня 1997 року Верховна Рада України, хоча й подолати вето Президента України на закон щодо компенсації заощаджень громадян, усе ж таки вирішила не відносити її розмір на внутрішній державний борг. А якби таке сталося, то внутрішній борг країни зріс би до величини, погашення якої в доступній для огляду перспективі було б нереальним.

Розглядаючи проблему зовнішнього боргу, передусім слід зазначити два аспекти його взаємозв'язку із системою економічної безпеки держави. По-перше, з точки зору позитивного впливу міжнарод-

ної фінансової допомоги (за відсутності власних коштів) на вирішення нагальних потреб України, а відтак — відносного поліпшення її економічної безпеки. Виходячи з того, що показники зовнішньої фінансової допомоги закладено у бюджет 1997 року, її неотримання, несвоєчасне отримання чи надходження в менших розмірах означатиме загрозу бюджетній (а відтак і економічній) безпеці України, загальмує виконання цілого ряду програм, погіршить і без того не ідеальний платіжний баланс. Це, в свою чергу, поставить під сумнів успішність проекту випуску українських єврооблігацій, позначиться на процесі іноземного інвестування в нашу країну тощо. По-друге, з точки зору досягнення надмірних (стосовно узагальнюючих об'ємних економічних показників) розмірів зовнішнього боргу та коштів на його обслуговування, а відтак — погіршення стану економічної безпеки держави. Тобто за інших рівнозначних умов виникає потреба у пошуку так званої золотієї середини, коли б існуючі по-

**Оскільки показники зовніш-
ньої фінансової допомоги за-
кладено до бюджету 1997
року, невчасне чи неповне її
надходження означатиме
загрозу економічній безпеці
України**

треби держави задовольнялися без шкоди для її подальшого поступального соціально-економічного розвитку. Контроль же за дотриманням такого співвідношення можливий за умови впровадження відповідних індикаторів цього аспекту економічної безпеки.

БОРГ УКРАЇНИ ІНШИМ ДЕРЖАВАМ І МІЖНАРОДНИМ ФІНАНСОВИМ ОРГАНІЗАЦІЯМ

Зовнішній державний борг (Public debt [external public debt]) — це заборгованість держави за непогашеними зовнішніми позиками і невиплченими за ними відсотками на певну дату. Він складається із заборгованості міжнародним і регіональним банкам, урядам, приватним іноземним банкам, корпораціям і міжнародним фінансовим організаціям. До зовнішнього державного боргу звичайно відносять борги, платежі за якими проводяться в іноземній валюті або в товарах і послугах і впливають на платіжний баланс. Державний зовнішній борг країнам СНД

У результаті реструктуризації боргів попередніх років та надходження нових кредитів протягом 1995—1996 років зовнішній державний борг України зріс удвоє і сягнув на 10 січня 1997 року 8 мільярдів 735 мільйонів доларів США

фіксується відповідними міжурядовими угодами.

Якщо на початок 1995 року зовнішній державний борг України становив 4.8 млрд. дол. США, то реструктуризація боргів попередніх років та надходження протягом року в Україну значних коштів у формі кредитів інших держав і міжнародних фінансових організацій призвели до зростання зовнішньої заборгованості на 1 січня 1996 року до 8.036 млрд. дол. Із цих коштів 4.6 млрд. дол., або 57.2% (у 1992 році заборгованість України країнам колишнього СРСР становила 88% всього зовнішнього боргу) був борг країнам СНД (Росії, Туркменістану, Молдові).

Заборгованість України за поставлений із Туркменістану 1993 року природний газ реструктуризована і оформлена міжурядовою угодою від 05.11.1994 р. про реструктуризацію державного боргу України Туркменістану за 1993 рік. Загальна сума за угодою — 723.44 млн. дол. США. Залишок заборгованості на кінець 1996 року — 704.3 млн. дол. Із нинішнього року відповідно до умов зазначеної міжурядової угоди починається погашення основної суми боргу.

Заборгованість України за поставлений із Російської Федерації у 1994 році при-

родний газ реструктуризована і оформлена Угодою між урядом України та РАО "Газпром" про принципи врегулювання заборгованості України за поставки російського газу в 1994 році та забезпечення поточних платежів за поставку природного газу в 1995 році. Загальна сума за угодою — 1.4 млрд. дол. На всю суму в 1.4 млрд. дол. у 1995 році (як і було передбачено Указом Президента України №912 від 05.10.1995р. "Про випуск облігацій державної зовнішньої позики України 1995 року") випущено облігації. Залишок заборгованості на 01.12.1996р. становив 1.1 млрд. дол.

Борг України міжнародним фінансовим організаціям на початок 1996 року дорівнював 2.113 млрд. дол., із яких 1.063 млрд. було гарантовано урядом.

Із жовтня 1994 року, коли Україна отримала перший транш кредиту Міжнародного валютного фонду, по жовтень 1996 року до Національного банку України надійшло кредитів на загальну суму 2.74 млрд. дол. США. Зокрема, Міжнародний валютний фонд надав позику STF та кредит Stand-by. Упродовж 1994—1995 років повністю отримані кошти кредиту STF (751 млн. дол.). У 1995 році Україна отримала три транші резервного кредиту (822 млн. дол.). У зв'язку з відхиленням, на думку МВФ, у другій половині 1995 року від виконання умов резервного кредиту четвертий транш своєчасно отриманий так і не був.

Із цих коштів на депозитах Національного банку знаходилося 20.8%, кредити Мінфіну — 6.2%, цінні папери — 8.6%, плата за кредити — 5.2%, залишки на коррахунку — 3.5%.

Плата за кредитні рахунки МВФ упродовж двох років становила 107 млн. дол.

За даними Кабінету Міністрів України за 1996 рік від МВФ надійшло 867 млн. дол., а не очікувані 960 млн. дол. І лише 16 грудня Рада директорів МВФ схвалила виділення Україні останнього траншу кредиту Stand-by.

Допомога від Міжнародного валютного фонду спрямована на стабілізацію функціонування грошово-кредитної системи. Всі кошти, одержані від реабілітаційної позики, використано на обслуговування державного зовнішнього боргу, покриття планового дефіциту бюджету, виплати за простроченими платежа-

Фінансова допомога Україні від МВФ спрямована виключно на стабілізацію функціонування грошово-кредитної системи

ми на придбання енергоносіїв. При цьому слід зазначити, що кредити МВФ порівняно з кредитами інших донорів найдешевші і найвигідніші для України. Окрім того, сам факт підтримки МВФ, як вважають фахівці, є індикатором для іноземних інвесторів. Значною мірою завдяки співробітництву з МВФ наша країна спромоглася залучити значні кредитні ресурси Світового банку для фінансування агропромислового комплексу.

Кошти від Світового банку спрямовуються на підтримку бюджету, а також структурну перебудову економіки, фінансування програм підйому окремих її секторів. Узагалі Світовий банк у 1994—1995 рр. надав Україні кошти реабілітаційної позики в повному обсязі (близько 500 млн. дол.), які були спрямовані на фінансування підтримки бюджету, зокрема на покриття дефіциту бюджету, платежі за зовнішнім боргом та критичним імпортом. Розмір інституційної позики, наданої Світовим банком, становить 27 млн. дол.

У 1996 році передбачалося отримати від Світового банку близько 600 млн. дол., у тому числі позику на структурну перебудову окремих секторів економіки (позика на розвиток підприємств) — 200 млн. дол., на структурну перебудову сільського господарства — 150 млн. дол., на структурну перебудову вугільного сектора — 150 млн.

Світовий банк надає кошти на підтримку бюджету та структурну перебудову економіки, піднесення окремих галузей промисловості

дол. Проте на 1 січня 1997 року було отримано лише 450.4 млн. дол. Перший транш кредиту Світового банку на реструктуризацію вугільної промисловості (150 млн. дол.) став своєрідним новорічним подарунком, оскільки надійшов напередодні Нового року — 26 грудня.

На різних стадіях підготовки перебуває майже три десятки інвестиційних проєктів, участь у фінансуванні яких бере Світовий банк. Практично кожний проєкт супроводжується грантом. Верховна Рада України ратифікувала угоди про надання позики (114 млн. дол.) під проєкт реабілітації ГЕС та управління у системі електроенергетики, щодо проєкту із насінництва (32 млн. дол.), щодо експериментального проєкту у вугільній промисловості (15.8 млн. дол.), на закупівлю палива, придбання запчастин, приладів вимірювання та зв'язку для ТЕС (317 млн. дол.), на реструктуризацію вугільної галузі (300 млн. дол.). Остання позика має бути

ЗРОСТАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ У СВІТІ

надана двома траншами по 150 млн. дол. із поверненням протягом 17 років із відстрочкою початку виплат на 5 років. Розглядається можливість виділення коштів для реалізації проектів розвитку житлового господарства, міського громадського транспорту, розвитку ринку електроенергії тощо.

Від Європейського банку реконструкції і розвитку, кошти якого в основному призначаються комерційним структурам, у 1995 році надійшло 34.7 млн. дол. Протягом 1993—1995 років ЄБРР ухвалено близько 20 інвестиційних проектів загальною вартістю 623.5 млн. ЕКЮ. Частка банку в їх фінансуванні становить 304 млн. ЕКЮ, або майже 50%. У 1996 році передбачалось отримати 60 млн., проте на початок 1997 року із цієї суми в Україну надійшло лише 3/4.

Фактично на початок 1997 року в повному обсязі отримана лише фінансова допомога від Японії (150 млн. дол.), надходження від ЄС становили 1/4 прогнозу, а за міждержавними кредитними лініями було отримано 208.8 млн. дол., або 2/5 від передбачуваної суми.

Із прогнозованих МВФ 2384.9 млн. дол. фінансової допомоги Україні від усіх позичальників у 1996 році фактично надійшло лише 1592.4 млн. дол., або 66.8%. Такий розвиток подій спричинив значне недовиконання надходжень до Держбюджету із зовнішніх джерел. Цей факт поряд із недоотриманням податкових та інших обов'язкових платежів не міг не позначитися на видатковій частині Державного бюджету, а отже — на бюджетній безпеці нашої держави. При цьому слід зазначити, що затримки кредитів нашої країні зазвичай пов'язані з порушеннями окремих положень меморандумів, підписаних урядом України та позичальниками.

За існуючими оцінками, на початок 1997 року загальна сума зовнішнього боргу України (включаючи відсотки за кредитами) становить понад 8.7 млрд. дол. Причому більша частина цих боргів — за 1992—1994 роки. Україна заборгувала Росії та Туркменистану за паливно-енергетичні ресурси близько 5 млрд. дол., а МВФ, Світовому банку, а також за кредитами урядів США, Японії та Німеччини — 3 млрд. дол.

Якщо, на початок 1996 року обсяг зовнішньої заборгованості України становив 30.4% від обсягу валового внутрішнього продукту (ВВП), то у 1997 році, за окремими оцінками (які автор не поділяє), Україна може підійти до небезпечної зони, коли її рівень наблизиться до 80% ВВП. Зовнішня заборгованість України, за оцінками Світового банку, до 2000 року сягне 15 млрд. дол., а за оцінками Мінфіну України — 20—22 млрд. дол.

Водночас, за оцінкою Голови Національного агентства України з реконструкції та розвитку Р.Шпека, за розміром зовнішньої заборгованості сьогодні Україна належить до країн із нижчим від середнього рівнем заборгованості на душу населення. Даний показник, за підрахунками автора, становить приблизно 160 доларів. У цьому зв'язку цікавий порівняльний аналіз статусу-кво у названій сфері життєдіяльності країн світу.

За різними оцінками, до 2000 року зовнішня заборгованість України сягне 15—22 мільярдів доларів США

На початку минулого року експертами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) була опублікована чергова доповідь про зростання зовнішньої заборгованості в світі. В ній, зокрема, зазначалось, що найбільший зовнішній борг (125 млрд. дол.) — у Мек-

становить 33 млрд. дол. При цьому слід підкреслити: азіатський континент акумулює близько половини приросту світової зовнішньої заборгованості країн, що розвиваються, яка становила на початок 1995 року 1.7 млрд. дол. (це на 10% більше, ніж у 1993 році). Експерти ОЕСР відзначають, що це рекордний приріст зовнішнього боргу за всю сучасну історію. За деякими оцінками, зовнішній борг, наприклад, Індонезії наблизився до 90 млрд. дол.

Водночас “збавили оберти” у нарощуванні зовнішнього боргу латиноамериканські держави (3%). Однак це не завадило їм залишити за собою пальму першості за розміром зовнішнього боргу на душу населення (1000 дол. проти 250 дол. в Азії). А, скажімо, в Бразилії зовнішній борг становив у 1994 році 121.1 млрд. дол.

Загальний зовнішній борг Угорщини становить близько 17 млрд., або 67% ВВП. А сума зовнішнього боргу Росії (з урахуванням боргів колишнього СРСР) окремими експертами оцінюється в 130 млрд. дол. США. При цьому сума боргу країн, що розвиваються, перед Російською Федерацією становить 147 млрд. дол.

Фахівці висловлюють думку, що статус-кво із зовнішніми боргами України склався з огляду на те, що своєчасно не були вирішені питання з розподілом частки

нашої країни як у фінансових зобов'язаннях СРСР, так і в його активах. Між тим не можна скидати з рахунків і той факт, що на величину зовнішнього боргу впливає і величезний внутрішній борг за енергоносіями. Водночас відмова правонаступників від виконуваних замовлень міністерств і відомств колишнього СРСР також збільшувала борг України.

Під час минулорічної зустрічі Консультативної групи фінансових донорів України у Вашингтоні, в якій узяли участь представники МВФ, Світового банку, ЄБРР, Європейської комісії

та 14 країн-донорів, була досягнута домовленість про відкриття лінії фінансування (незв'язані, експортні кредити, інвестиційні позики СБ і ЄБРР, кошти МВФ, спрямовані на поповнення валютних резервів) для нашої країни на суму близько 3.5 млрд. дол.

Таблиця 1

Дані щодо обсягів надання кредитів організаціями та окремими країнами за підсумками минулорічної зустрічі Консультативної групи фінансових донорів України у Вашингтоні (у млн. дол.)

Кредитори	Сума кредитів	У тому числі на покриття дефіциту Держбюджету
МВФ	1075	136
Світовий банк	1000	800
ЄБРР	300	—
Європейський Союз	125	125
Японія	80	35
США	554	100
Нідерланди	5	5
Німеччина	220	—
Італія	50	—
Канада	15	—
Усього	3424	1201

сики, за нею йде Китай (111 млрд. дол.). Причому лише за 1994 рік зовнішній борг Китаю зріс майже на чверть. Швидко збільшується зовнішня заборгованість і таких азіатських країн, як Таїланд, Корея, Індонезія, Індія, Філіппіни. Загальна заборгованість Ірану зарубіжним країнам

При цьому МВФ було прийнято попереднє рішення про збільшення доступу України до квоти механізму розширеного фінансування (Extended Fund Facility (EFF) із 65% до 75%, тобто на 140 млн. дол. (квота України — 997.3 млн. SDR, тобто близько 1.5 млрд. дол.), що вже є винятковим випадком порівняно з подібними програмами для інших країн. Принагідно слід зазначити, що за словами представника МВФ в Україні пана Сундакова, середній у світі показник доступу до кредиту EFF відповідає приблизно 45% від квоти країни в МВФ за рік.

Умовою надання зазначених коштів є прийняття Верховною Радою блоку законопроектів із податкової реформи і бюджету на 1997 рік. Визначено також, що всі кредити Україні надаватимуться за умови успішного виконання програми EFF. Окрім того, береться до уваги дотримання нашої країною бюджетної дисципліни та ненакопичення заборгованості. Висловлюються побажання щодо поліпшення інвестиційного клімату, зменшення корупції.

На думку автора, при визначенні загального обсягу зовнішнього боргу України до вже зазначених (традиційних для міжнародної практики) джерел його формування слід додати ще й придбання нерезидентами на вітчизняному ринку ОВДП, оскільки доходи від них можуть бути вивезені за межі країни. Достатньо сказати, що за даними НБУ, на середину грудня 1996 року нерезидентами було придбано ОВДП на суму близько 600 млн. грн., або 36% ринку на той час.

ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВОЮ СВОЇХ БОРГОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Особливої уваги в контексті дотримання економічної безпеки країни потребує питання обслуговування зовнішнього боргу, оскільки одним із найважливіших показників платоспроможності держави є характеристика виконання нею своїх боргових зобов'язань.

Один із найважливіших показників платоспроможності держави — характеристика виконання нею своїх боргових зобов'язань

Погашення зовнішньої заборгованості упродовж останніх років відбувалось нерівномірно. Так, протягом 1994 року було погашено борги на суму 1.1 млрд. дол.,

причому пік таких виплат припав на третій квартал. На початок 1995 року заборгованість за кредитами міжнародних фінансових організацій становила 0.5 млрд. дол., за іноземними кредитними лініями (США, ФРН, Франції, Італії, ЄС), наданими під гарантії уряду України, — 0.9 млрд. дол.

Відповідно до міжурядових угод, підписаних 20 березня 1995 року, Україна отримала відстрочку на здійснення прострочених у 1994 році платежів у рахунок погашення сплати відсотків за державними кредитами, а також планових платежів у 1995 році в рахунок погашення цих кредитів. У цілому відстрочені платежі перевищують 1140 млн. дол. Вони повинні бути повернуті протягом 13 років з урахуванням трирічного пільгового періоду, упродовж якого необхідно сплачувати тільки відсотки.

Після укладення угоди між урядом України та РАТ "Газпром" 1400 млн. дол. (із загальної суми простроченої заборгованості у 1994 році, яка становить 1500 млн. дол.) перейшли у розряд державного боргу. Даною угодою при цьому передбачалося погашення 200 млн. дол. у 1995 році зі сплатою решти протягом 12 років з урахуванням дворічного пільгового періоду.

Слід зазначити, що саме в 1995 році Україна вперше з часу здобуття незалежності виконала зовнішні платіжні зобов'язання. Такий перебіг подій привів до того, що за станом на 1 січня 1996 року наша держава не мала простроченої заборгованості за іноземними кредитними лініями та за розрахунками з країнами СНД (крім Молдови).

Витрати з обслуговування зовнішнього боргу в Державному бюджеті України на 1995 рік були визначені в розмірі 2.732 млрд. грн. — 16.6% його видаткової частини. Ця сума в Держбюджеті поступалася лише витратам Пенсійного фонду, перевищуючи всі інші статті. На обслуговування зовнішнього боргу було відпущено коштів у 1.3 раза більше, ніж на фінансування народного господарства. Фактично протягом 1995 року на обслуговування зовнішнього державного боргу було перераховано із Державного бюджету 2.264 млрд. грн. (еквівалент 1415.3 млн. дол.), або 82.9% призначень.

Із передбачених на ці заходи на 1996 рік 1226.1 млн. дол. левова частка — 1005.6 млн. дол. — припадала на витрати з погашення боргів країнам СНД. Ще 105.8 млн. дол. Україна мала сплатити за кредитні угоди зі США, Німеччиною, Францією. Майже в однаковій пропорції — 57.9 млн. дол. і 56.7 млн. дол. — були визначені відповідно витрати на оплату відсотків і на забезпечення гарантійних зобов'язань уряду.

За підсумками 1996 року витрати на обслуговування зовнішнього боргу становили 6.16% сукупних витрат консолідованого бюджету України. Які суми становили фактичні платежі з обслуговування зовнішнього державного боргу України за станом на 1 січня 1997 року, видно з таблиці 2.

Таблиця 2

Фактичні платежі з обслуговування зовнішнього державного боргу України (за станом на 01.01.1997 р.)

Позичальники	Сума перерахованих коштів	
	млн. дол.	тис. грн.
Росія	845.43	1549760.01
Туркменистан	83.45	153780.87
Молдова	19.90	36 563.87
Мінсільгосп США	9.66	17 120.34
ФРН	132.85	243694.45
Франція	5.24	9462.16
Японія	0.39	677.33
Світовий банк	31.86	57548.37
ЄС	5.19	9548.52
Усього:	1134.07	2078420.45

Державним бюджетом України на 1996 рік були передбачені витрати на погашення боргу перед РАТ "Газпром" у сумі 243.2 млн. дол., у тому числі: сплата відсотків — 93.2 млн. дол., викуп облігацій — 150 млн. Фактичні витрати із обслуговування зазначеного боргу на кінець 1996 року становили 157.6 млн. дол., у тому числі: сплата відсотків — 77.6 млн. дол., викуп облігацій — 80 млн. дол. Простроченої заборгованості не було.

Завдяки надходженню першого траншу кредиту Світового банку на реструктуризацію вугільної промисловості та коштам від облігацій внутрішньої позики, реалізованим у грудні минулого року іноземним компаніям, уряд отримав можливість здійснити необхідні виплати із обслуговування державного зовнішнього боргу. За станом на 10 січня 1997 року прострочених платежів не було.

Показники обслуговування зовнішнього боргу протягом останніх років піддають-

ся змінам. Так, якщо в 1994 році обсяги обслуговування боргу становили 24.9% від його обсягу, то в 1995 році, за оцінками Мінфіну і МВФ, — 17.3%, а в 1996 році — приблизно 18%. При цьому зміни відбулися і в структурі цих виплат. Якщо в 1994 році амортизаційні виплати (погашення основного боргу) і відсоткові платежі були зафіксовані на рівні відповідно 84.9% і 15.1% щодо загальної суми обслуговування, то в 1995 році — 64.4% і 35.6%, а в 1996 році — 54.5% і 45.5%¹.

За оцінками фахівців, для обслуговування зовнішнього боргу України в 1997 році необхідно 1.4 млрд. дол., у тому числі платежі за кредитними угодами — 87 млн. дол., витрати на забезпечення гарантійних зобов'язань уряду — 51 млн. дол., витрати на погашення боргу країнам СНД за енергоносії — 1.133 млрд. дол. (Росії — 0.7 млрд. дол., РАТ "Газпром" — 239 млн. дол., Туркменистану — 194 млн. дол.), Світовому банку — 120 млн. дол.

Погашення зовнішнього боргу сьогодні здійснюється за допомогою спеціально створеного структурного підрозділу Міністерства фінансів України — Головного управління обслуговування зовнішнього боргу України. Для порівняння скажемо, що контроль за погашенням зовнішнього боргу в Росії покладений на урядову комісію із зовнішнього боргу і фінансових активів РФ. А ось у Литві програма заборгованості держави на поточний рік, визначення пріоритетів і цілей зарубіжних кредитів розглядаються на спеціальних засіданнях Кабінету Міністрів.

Існує доволі широкий арсенал способів погашення боргових зобов'язань. Це поставки різних товарів і надання пев-

Людство виробило широкий арсенал способів погашення боргових зобов'язань

них послуг, виплати у ВКВ і конверсія частини боргу в національну валюту для обслуговування потреб кредиторів, випуск облігацій зовнішньої державної позики й інвестування в економіку країни-боржника, спільне володіння приватизованими підприємствами і переуступка боргу вітчизняним та зарубіжним юридичним особам, викуп заборгованості самими країнами-боржниками і комбінований спосіб погашення боргів з урахуванням загальноновизнаних норм і правил, прийнятих у сфері міжнародного боргового регулювання.

¹ Волков А. Внешний долг Украины растет. И будет расти // Финансовая Украина. — 1996. — №5. — С. 33, 35.

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ І ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Та взагалі постійна нестача достатньої кількості вільних коштів для обслуговування зовнішнього боргу є обтяжливою для платіжного балансу України, містить у собі потенційну загрозу економічній безпеці держави.

Враховуючи значущість ефективного контролю за формуванням зовнішнього боргу України для гарантування економічної безпеки держави, необхідно вдосконалювати цю діяльність. На сьогодні в державі у цій сфері відсутній єдиний контролюючий орган. Так, кредити МВФ знаходяться під контролем Національного банку України; фінансова допомога Світового банку і кредитні лінії Японії та ЄС — Міністерства фінансів України; міждержавні кредитні лінії — Укресімбанку. А відтак слід концентрувати дані контролюючі функції.

Дуже важливо розробити комплексну систему індикаторів щодо стану зовнішнього боргу України в цілому, і державного зовнішнього боргу зокрема. І не менш важливо провадити згідно з нею постійний моніторинг та вживати необхідних заходів щодо усунення виявлених недоліків.

Узагалі ж, як вважають фахівці, економічно безпечним для держави є обсяг іноземних кредитів, що не перевищує 70% обсягу її річного експорту. Поки що Україна вкладається в ці межі.

У світовій практиці безпечним вважається такий рівень зовнішнього боргу, коли сума на його обслуговування не перевищує 25% загальних валютних надходжень країни², або приблизно 20% вартості експорту товарів (для країн, що мають позитивне сальдо щодо торгівлі послугами, припустимий більший розмір платежів)³. Протягом 1996 року на обслуговування зовнішнього державного боргу передбачалося перерахувати з Державного бюджету 1226.1 млн. дол. А за минулий рік (дані — Міністерства статистики) до України на рахунки підприємств та організацій надійшло 21425.6 млн. дол. Таким чином, перше співвідношення становило 5.7% (а це більш як у чотири рази нижче небезпечної межі), а друге (навіть відносно вартості експорту товарів на 1 січня 1997 року) — 8.7% (що більш як удвоє менше загальноновизнаних граничних меж). Зауважимо, що експорт послуг з

² Фаминский И. Открытая экономика и внешнеэкономическая безопасность // Вопросы экономики. — 1994. — №12. — С.65—78.

³ Портной М. Стратегия взаимодействия России с мировым хозяйством // Вопросы экономики. — 1994. — №12. — С.79—89.

України лише за 1996 рік становив 5534.18 млн. дол.).

Про наростаючу кризу зовнішнього боргу будь-якої держави свідчить зростання його співвідношень із ВВП, обсягом експорту, співвідношень імпорту до чистих золотовалютних резервів. Якщо співвіднести нинішній обсяг зовнішньої заборгованості щодо ВВП, то Україна знаходиться в зоні країн, які мають сприятливі умови для кредитування.

Особливо слід підкреслити, що проблема зовнішнього боргу загострюється й існуванням проблеми внутрішнього боргу, в першу чергу з обслуговування ринку державних цінних паперів.

У 1996 році для забезпечення необхідного рівня міжнародної ліквідності на загаль-

Зростання співвідношень зовнішнього боргу із ВВП, обсягом експорту, співвідношень імпорту до чистих золотовалютних резервів — свідчення потенційної загрози економічній безпеці будь-якої держави

нодержавному рівні був передбачений механізм контролю за лімітом зовнішнього боргу шляхом ліцензування валютних кредитів від нерезидентів. Кабінет Міністрів України у вересні 1996 року своєю постановою визначив порядок оформлення рішень про надання державних гарантій за іноземними кредитами. Згідно з нею таке рішення оформляється постановою Кабінету Міністрів за поданням Валютно-кредитної ради уряду. Дана постанова націлена на вдосконалення механізму залучення, використання і погашення іноземних кредитів, наданих під державні гарантії.

Та до ідеалу ще далеко. Ось чому слід активно шукати шляхи, що ведуть до зменшення державного зовнішнього боргу. Багато в чому результативність таких пошуків залежатиме від ступеня сприятливості інвестиційного клімату в Україні, яким визначатимуться масштаби іноземних інвестицій. І хоча західні країни обіцяють усіляко допомагати Україні в погашенні її зовнішнього боргу, кінцевий успіх залежить в основному від наших власних практичних кроків.

Усе викладене вище дає привід говорити про необхідність комплексного продуманого вирішення проблеми внутрішнього і зовнішнього боргу для запобігання можливим загрозам економічній безпеці України.

Ринок золота в Україні

Андрій Папуша,
"Вісник НБУ"

У Національному банку України відбулася науково-практична конференція "Проблеми розвитку ринку золота в Україні". У ній взяли участь керівники ряду департаментів НБУ, Інституту Банку (з його ініціативи проводилася конференція), представники Міністерства фінансів, Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі України, Державної скарбниці НБУ, Комісії з питань економічної політики та управління народним господарством Верховної Ради України, Української міжбанківської валютної біржі, Асоціації українських банків, керівники ряду комерційних банків.

Відкрив конференцію перший заступник Голови Національного банку України **Володимир Бондар**. З основною доповіддю виступив учений секретар Інституту Банку доктор економічних наук **Олександр Шаров**. Він зробив ґрунтовний аналіз домінуючих тенденцій на світовому ринку золота, приділивши особливу увагу неухильному процесові його демонетизації. Доповідач детально зупинився на концепції розвитку ринку золота в Україні, розробленій спеціалістами Інституту Банку. Дозволимо собі не переповідати цей виступ, оскільки головні його тези уже опубліко-

вані у "Віснику НБУ" (читайте статтю "Про значення золота тепер і після повної перемоги капіталізму" у №1 за 1996 рік і статтю "Організаційні аспекти розвитку ринку дорогоцінних металів" у №3 за 1997 рік).

Нагадаємо, що квінтесенція концепції полягає у демонополізації добування і купівлі-продажу дорогоцінних металів, насамперед золота.

На думку доповідача, золото чи платина — такий же товар, як і залізні або пластмасові вироби. Так само як нафту і газ або зерно золото можна і треба продавати або купувати на біржі. Приватна особа може і повинна бути повноправним учасником цього ринку.

Тим часом проект Закону "Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними", перше читання якого уже відбулося у Верховній Раді, фактично закріплює і надалі у цій сфері державну монополію, що не узгоджується із ринковою ідеологією.

Власне, занепокоєність остаточною редакцією законопроекту і стала поштовхом до проведення цієї конференції.

Позицію доповідача підтримали пред-

ставники комерційних банків, що взяли участь у обговоренні запропонованої концепції. Характерним був виступ заступника голови правління Всеукраїнського акціонерного банку "ВАБанк" **Зіновія Москалика**, який розповів, що уже нині до цієї фінансової установи часто звертаються люди, які пропонують купити у них золоті монети. Банкові пропонувалося придбати навіть кілька кілограмів золота як заставу під потрібний підприємству кредит. Це ніби і не заборонено законом, але ліцензію на такий вид діяльності ніхто видати не може, бо вона не передбачена статутком комерційного банку. І не може бути передбачена, поки держава залишається у цій сфері монополістом.

Оскільки ринок золота в Україні не діє, дорогоцінний метал правдами і неправдами перетікає через прозорий кордон...

— Не справа банків скуповувати каблучки і золотий брукхт, — зауважив директор департаменту валютного регулювання НБУ **Сергій Яременко**. — Для цього існують ломбарди, Укрспоживспілка, ювелірні магазини і навіть скупка... До речі, є таке поняття, як банківська група, — нагадав учасник дискусії. — Вона може включати у себе підрозділи на зразок ломбарду. Проблема не в цьому: нині важливо чітко визначити мету такого ринку і відповідно конкретизувати його сегменти. Щоб не вийшло так, що ми створюємо ринок заради ринку...

Компромісними можна назвати міркування про роль і місце комерційних банків на внутрішньому ринку золота заступника директора Державної скарбниці НБУ **Анатолія Погрібного**. З огляду на це пропонуємо вашій увазі виклад його виступу окремою публікацією.

Під час дискусії за круглим столом учасники конференції дійшли згоди з багатьох нез'ясованих раніше питань.

На пропозицію директора економічного департаменту НБУ **Лідії Воронової** українські фінансисти з-поміж кількох трактувань поняття банківського золота надали перевагу формулюванню Міжнародного валютного фонду: монетарне золото — це золото у вигляді монет, брусків або злитків, не нижче 995 проби. Проте неоднозначним виявилось ставлення до другої частини формулювання, у якій зазначається, що це золото, яке є власністю держави або уряду. На думку представників комерційних банків, ця частина визначення консервує архаїчне уявлення про золото, як про "божественний метал", до якого не всі можуть доторкнутися.

На жаль, чимало запитань, які, зокрема, поставила, проаналізувавши згаданий вище законопроект, секретар

Найбільші у світі ринки торгівлі дорогоцінними металами: Локо Лондон, Локо Цюрих, Локо Токіо, Локо Нью-Йорк.

Лише одна золотодобувна країна володіє також ринком золота. Це — США.

Найбільшим у світі центром торгівлі дорогоцінним металом є Лондон.

Починаючи з 1996 року, Національний банк України розпочав проводити операції Локо Цюрих і Локо Лондон.

Комісії з питань економічної політики та управління народним господарством Верховної Ради України **Людмила Ночвай**, залишилися без відповіді. Наприклад, чи може вважатися приватна компанія власником золота в разі монополізації його видобування? Адже це не узгоджується з цілою низкою інших законів, зокрема про надра.

Здивування учасників конференції викликало положення законопроекту про те, що ціну на дорогоцінні метали в Україні має затверджувати уряд. Яким чином, якщо врахувати, що ціна на ринку золота часом змінюється по кілька разів на день?

Ці та інші запитання підсилили впевненість більшості учасників конференції у необхідності якнайшвидшого розвитку ринку дорогоцінних металів в Україні.

— Ціну на золото повинен визначати ринок, і тільки він, — переконував присутніх доповідач. До речі, він звернув увагу учасників конференції на особливо сприятливу для України обставину: географічно вона розташована так, що може працювати у реальному часі практично на всіх ринках світу. “Сам Бог велів” розмістити центр східноєвропейського ринку золота у Києві. Якщо Україна буде зволікати, вона може не скористатися своєю природною перевагою. Врешті-решт, лідерство перехопить та ж Москва.

— Якщо не дати комерційним банкам якимось чином працювати на ринку золота, навряд чи нам вдасться його розвинути взагалі, — поділився своїми міркуваннями начальник управління валютних операцій НБУ **Микола Мельничук**. Він розповів про досвід швейцарських фінансових установ на ринку дорогоцінних металів. Як відомо, Швейцарський банк зберігає золото кількох країн, у тому числі — США. Із дорогоцінним металом активно працюють також комерційні банки цієї країни. Кожен громадянин може придбати у них стільки золота (у злитках), скільки захоче. Це для банків досить цікавий актив, хоч і небезпечний. Наприклад, на початку 1996 року золото у Швейцарії коштувало 420 американських доларів за одну унцію, наприкінці 1996 року — 360, а зараз — 340 доларів за одну унцію. Проте цей ринок все одно дуже жвавий. Варто і в Україні дати змогу комерційним банкам застосовувати ті операції із золотом, які уже добре апробовані в інших країнах, — вважає М.Мельничук.

Учасники конференції дійшли висновку, що комерційним банкам справді недоцільно, принаймні — ризиковано мати справу із золотими виробами (наприклад — золотим дротом чи піском). Це припустимо лише за умови гарантованих замовлень (скажімо, з боку ювелірної фабрики або іншого підпри-

ємства, яке використовує дорогоцінний метал). Проте цілком безпечно і вигідно накопичувати монетарне золото, яке при першій потребі можна збути клієнтові (тому ж підприємству для виготовлення золотого дроту).

— Згадаймо 1992 рік, — вступив у розмову заступник голови правління Першого українського міжнародного банку **Борис Тімонькін**. — Тоді здавалася крамольною сама думка про вільний продаж валюти на біржі. Дехто вважав, що небо обвалиться. Але нічого такого не сталося. Зараз валютні біржові торги увійшли у наше життя як норма цивілізованого ринку.

Нормально налагоджений ринок автоматично знімає безліч проблем, які до цього здавалися непосильними. Я впевнений, — зробив висновок банкір, — у цьому плані не буде винятком і ринок золота в Україні.

Завершуючи дебати, президент Інституту Банку **Валерій Огієнко**, який вів конференцію, заручився згодою усіх її учасників констатувати назрілу необхідність впровадження в Україні ринку золота. Висновки конференції доведено до відома центральних органів державної влади. Вирішено найближчим часом провести подібний науково-практичний захід за участю ширшого кола зацікавлених сторін.

Анатолій Погрібний,
заступник директора
Державної скарбниці НБУ.

1950 року народження. Закінчив Київський інститут народного господарства. Здобув фах економіста. Працював на керівних посадах у Державному комітеті цін, Міністерстві економіки, Антимонопольному комітеті України. У системі Національного банку України — з 1993 року.

Перші кроки до українського ринку дорогоцінних металів

До 1991 року всі операції з дорогоцінними металами і камінням виконувало Державне сховище (м. Москва) і Зовнішекономібанк СРСР. Україна практично не мала своїх золотовалютних резервів. Вона отримувала лише ювелірні вироби та промислові дорогоцінні метали. Усі відходи і брухт із вмістом дорогоцінних металів вивозилися у Росію.

Із набуттям Україною державної незалежності виникла невідкладна потреба у створенні власного золотовалютного резерву. Це складне і почесне завдання було покладено на Національний банк.

Державна скарбниця НБУ — поки що єдина в Україні установа, яка накопичує дорогоцінні метали. Перші його грами ми почали отримувати у квітні 1992 року. Сьогодні резерв дорогоцінних металів становить десятки тонн.

Національний банк має змогу задовольнити потреби вітчизняної промисловості за рахунок своїх резервів і закупівлі. Він працює із 400 підприємствами України, деякими зарубіжними фірмами та банками.

Джерела надходжень дорогоцінних металів у Державну скарбницю такі:

■ прями закупівлі за кордоном;

До 1980 року 80 відсотків золота, видобутого в усьому світі, належали СРСР і Південно-Африканській Республіці. Нині частка Росії і ПАР зменшилася до 38 відсотків.

Зростають темпи видобутку золота у США, Австралії і Канаді.

На сьогодні річний видобуток золота (в тоннах) приблизно розподіляється так:

ПАР — 600
США — 330
Австралія — 250
Канада — 150
Росія — 130
Китай — 130
Бразилія — 70
Узбекистан — 65

■ переробка брухту і відходів із вмістом дорогоцінних металів;

■ скупки, ломбарди тощо.

З метою інтенсивнішого накопичення дорогоцінних металів НБУ передбачає надати комерційним банкам право на закупівлю у населення дорогоцінних металів. Цією діяльністю вони зможуть займатися на підставі угод із Державною скарбницею.

Сьогодні від закупівельних пунктів щорічно надходить близько 400 кг золота та 1 тонна срібла.

Національним банком України у 1996 році відкриті "металеві рахунки" у банках Швейцарії, Англії, що дало можливість отримувати додаткові валютні надходження.

Дещо стримує формування золотого резерву держави недосконалість чинного законодавства, особливо — нерозподіленість відповідних функцій між Кабінетом Міністрів та НБУ.

Ринок дорогоцінних металів в Україні на сьогодні ще не створений, хоча

є всі об'єктивні передумови для його розвитку.

Що потрібно для цього насамперед?

Перш за все — повчитися на досвіді сусідів, які уже почали цю справу, і не повторювати їхніх помилок. А саме:

■ не застосовувати практику "затикання дірок" у бюджеті за рахунок продажу золота, практику жорсткого регулювання (встановлення цін, розподіл, видача ліцензій тощо);

■ не оподатковувати операції з дорогоцінними металами, так само як операції з валютою;

■ не зволікати із відкриттям біржі дорогоцінних металів.

На превеликий жаль, нині Україна повністю повторює шлях Росії. Ознаки цього — і жорсткий централізований розподіл дорогоцінних металів, і введення нових податків на операції із дорогоцінними металами, і, на мою думку, хибна переконаність, що НБУ і комерційні банки повинні займатися лише монетарними металами, а не дорогоцінними металами. (Цю позицію особливо ревно відстоює Міністерство фінансів).

На підтвердження можна навести такий приклад: Пробірна палата Міністерства фінансів надала право проводити операції з дорогоцінними металами кожному завгодно, але тільки не комерційним банкам, які за законами України, до речі, мають право займатися такими операціями. Тим часом дозвіл Міністерства фінансів на операції з дорогоцінними металами отримали підприємства з благоустрою міст, організації Укоопспілки, спортивні товариства тощо.

Далі. В жодній країні світу немає такої жорсткої процедури отримання ліцензій, як у нас. Щоб отримати право на здійснення одних і тих же операцій з дорогоцінними металами, необхідно отримати у Міністерстві фінансів два дозволи — реєстраційне посвідчення, яке видає Пробірна палата, і посвідчення, яке видає головне управління доро-

До 1990 року в Україну із централізованого фонду СРСР щороку надходило:

■ золота, платини та металів платинової групи — 20 тонн;

■ срібла — 500 тонн;

■ діамантів — 300 тис. каратів.

Переважна більшість цього металу і діамантів після обробки вивозилася за межі України.

гоцінних металів.

Для створення повноцінного ринку дорогоцінних металів в Україні доцільно було б у першу чергу позитивно вирішити такі проблеми:

■ залучити комерційні банки до проведення операцій із дорогоцінними металами;

■ проводити біржові операції з купівлі-продажу дорогоцінних металів на валютній біржі;

■ відмінити всі види податків і зборів при проведенні операцій із дорогоцінними металами (НБУ вніс відповідні пропозиції на розгляд у Верховну Раду);

■ створити конкурентне середовище (на ринку повинні працювати і Міністерство фінансів, і НБУ, і комерційні банки та фінансово-промислові компанії);

■ відкрити "металеві рахунки" в НБУ як для фізичних, так і для юридичних осіб;

■ активніше купувати через НБУ дорогоцінні метали за кордоном;

■ Національний банк України мав би реалізовувати фізичним і юридичним особам монетарний метал без податків (це завдало б відчутного удару по тіньовому ринку і дало б змогу через ювелірну промисловість отримувати стабільні податки);

■ сприяти участі комерційних банків у золотодобувній програмі;

■ задовольнити потреби народного господарства у дорогоцінних металах за схемою: НБУ — комерційні банки — промисловість;

■ спростити порядок квотування і ліцензування операцій із дорогоцінними металами.

В Україні є великий потенціал для відродження сфери обігу дорогоцінних металів і каміння, але — на принципово нових, ринкових умовах. Одна із найсуттєвіших передумов полягає у тому, що комерційні банки можуть і повинні забезпечувати дорогоцінними металами своїх клієнтів.

Найпоширеніші операції на міжнародному ринку дорогоцінних металів:

■ спотові ("spot") — зарахування-списання металів із рахунків проводиться на другий робочий день після укладення угоди;

■ свопові ("своп") — обмін металами. За обсягами ці операції, як правило, значно перевищують спотові;

■ депозитні операції — аналогічні операціям із валютою. Найпоширеніші депозитні терміни — один, два, три, шість, дванадцять місяців;

■ опціон — право купити або продати у певний день (або протягом певного терміну) певну кількість золота за визначеною ціною.

Національний банк України виконує такі операції: свопові ("своп"), депозитні, опціони.

ПРОПОЗИЦІЇ

Яка банківська система потрібна Україні?

Ігор Івашин,
економіст.

Подолання інвестиційної кризи, що має місце в Україні, потребує докорінних змін у характері діяльності банківської системи. Тенденція до макроекономічної стабілізації змушує вітчизняні банки переходити від “інфляційного лихварства” до довгострокової пропозиції капіталу, що, в кінцевому підсумку, сприятиме зростанню суспільного добробуту. Проте активна присутність банків на ринку капіталів потребує також створення відповідних з боку держави умов.

За нашим переконанням, на зміну централізованим вкладенням, як основної складової інвестиційного механізму, що зараз формується в Україні, повинні прийти грошові фонди, акумульовані інститутами фінансового ринку і передусім — комерційними банками. У зв’язку з цим вибір оптимальної структури банківської системи як механізму ефективного розподілу ресурсів в економіці та фактора стимулювання платоспроможного попиту має стати одним із основних пріоритетів державної політики.

При цьому мова не йде про повернення до дискусії щодо переваг універсальної чи спеціалізованої моделей банківської системи, яка вже остаточно вирішена на користь першої. Ми вважаємо, що головною метою структурної політики повинно стати встановлення **раціонального співвідношення між універсалізацією та спеціалізацією банківської системи**. Наприклад, у Німеччині, кредитна система якої вважається у нас мало не еталоном, 5% кредитних установ де-юре є спеціалізованими. Насправді ж спеціалізованих інститутів ще більше, адже універсалізм не є якимось абсолютом, а юридичною можливістю, готовністю чи реальною здатністю банку виконувати широкий спектр операцій.

Показовими щодо цього є досліджен-

ня французької Банківської комісії, яка зробила спробу встановити раціональну класифікацію банківських установ у своїй країні на базі емпіричної таксономії спеціалізації банків. Проаналізувавши 16 показників діяльності кожного банку, комісія поділила їх на 9 банківських груп, лише три з яких (близько 15% від загальної кількості досліджуваних банків, до яких, між іншим, не потрапили ощадні банки) можуть бути визначені як комерційні банки із достатнім рівнем універсалізації, а інші, хто більшою, хто меншою мірою, виявилися спеціалізованими (хоч, як свідчать дані таблиці 1, у Франції законодавчих обмежень на діяльність банків не більше, ніж у ФРН чи в Україні).

Збільшення кількості спеціалізованих банків відкриває шлях до розвитку іпотечного та споживчого кредитування, андеррайтингу, управління капіталами домашніх господарств і фірм тощо, тобто тих напрямів діяльності, яким комерційні банки приділяють нині мало уваги через різні причини, зокрема через ризики, що з цим пов’язані. Утворення ж дочірніх установ — широко вживаний у світовій практиці спосіб зниження ризику шляхом перекладання його із свого балансу на баланс спорідненого інституту.

Ще одним важливим напрямом поглиблення спеціалізації є розвиток державних та парадержавних кредитних установ зі спеціальними завданнями — “банків розвитку”, діяльність яких необхідно зосередити на фінансовому забезпеченні пріоритетних галузей народного господарства, що, безумовно, сприятиме поживленню інвестиційної активності в країні.

З іншого боку, як свідчить досвід країн, де також мала місце трансформація фінансово-кредитної системи, домінування на першому етапі форму-

вання фінансового ринку універсальних банків стримує розвиток спеціалізованих установ (а також фондового ринку), а тому потребує державної підтримки.

У чому ж повинна полягати державна підтримка процесу розвитку спеціалізації у банківській системі України? На нашу думку, перш за все у диференціації регулюючих норм відносно різних типів банківських установ. В свою чергу диференціація економічних нормативів має базуватися на чіткому розмежуванні об’єктів регулювання, їх законодавчому визначенні.

Найпоширенішою і, на наш погляд, найбільш прийнятною є ідентифікація банків на основі функціонального принципу¹, що може мати вигляд законодавчого закріплення однієї (залучення депозитів чи видача кредитів), двох (прийняття депозитів і кредитування) базових функцій, або встановлення переліку банківських операцій як конституюючих елементів.

Останній метод ґрунтується на ба-

¹ Функціональний принцип ідентифікації банків не є єдиним. Так, наприкінці 80-х років Конгрес США, щоб запобігти ухилянню від державного регулювання деяких фінансових посередників, поширив назву “банку” на всі інститути, які є членами Федеральної корпорації страхування депозитів. У результаті це ускладнило трактування суті банку, призвівши навіть до появи такого терміна, як “небанківський банк”.

Таблиця 1. Обмеження на певні види банківської діяльності, які застосовуються в окремих країнах

Країни	Види операцій	Операції з цінними паперами	Вкладення у нерухомість	Операції страхування	Лізинг
 США		Обмеження	Обмеження	Обмеження	Обмеження
 Великобританія			Високий показник ризику		
 Німеччина			Високий показник ризику	Заборонені	Високий показник ризику
 Франція				Заборонені	
 Японія		Обмеження		Заборонені	Заборонені
 Україна			Обмеження	Заборонені	

ченні банку як універсальної кредитної установи і, зокрема, використовується у ФРН, Франції. Його принцип закладено і у Законі України “Про банки і банківську діяльність”. Однак, якщо у тій же Німеччині організації, що претендує на отримання банківської ліцензії, досить виконувати, як мінімум, одну із перелічених у законі операцій, то в Україні через нечіткість законодавчого формулювання визначення достатності конституюючих ознак банку не так однозначне.

Одна з ключових проблем подальшого розвитку банківської системи — гармонізація універсальності і спеціалізації

Сенс уточнення конституюючих елементів банківських установ полягає у визначенні поряд із багатфункціональними кредитними інститутами (комерційними банками) банків із обмеженим колом операцій і встановлення диференційованих норм регулювання, особливо щодо мінімального розміру власного капіталу та платоспроможності.

Є ще одна актуальна проблема, яка непокоїть фахівців.

Україні потрібна по-справжньому капіталізована банківська система.

Необхідність нарощення власних коштів вітчизняними банками слід розглядати як:

- 1) фактор зростання ресурсної бази банків і, відповідно, їхнього інвестиційного потенціалу;
- 2) одну з передумов залучення іноземних інвестицій;
- 3) інтеграцію у світове банківське співтовариство;
- 4) забезпечення незалежності вітчизняних банків і навіть умову для вижи-

вання банківської системи України в період посилення конкуренції з боку іноземних банків.

Катастрофічна девальвація національної грошової одиниці протягом 1992—1993 рр. призвела до значної втрати банківського капіталу (в реальному вираженні) — з 42 млн. доларів США на початку 1992 р. до 36.5 млн. доларів на кінець 1993 р., і лише з кінця 1994 р., коли почали вживати антиінфляційних заходів, почалося поступове відтворення власних фондів комерційних банків. Так, лише за 10 місяців минулого року власні капітали банків України зросли приблизно у два рази і становили на 01.11.1996 р. 3482 млн. гривень (майже 2 млрд. доларів за офіційним курсом), в тому числі кошти статутного фонду — 941.1 млн. гривень (близько 500 млн. доларів). Значною мірою нарощення капітальної бази стало результатом стимулюючих заходів Національного банку України. Але центральному банку, як нам здається, не вистачило послідовності у продовженні своєї політики, і його жорсткі вимоги щодо мінімального розміру статутного фонду комерційних банків (3 млн. ЕКЮ за положенням, затвердженим постановою Правління НБУ №167 від 30.06.1995 р.) так і не були реалізовані. Отже, не вдалося повною мірою здійснити і плани стосовно концентрації банківського капіталу і оздоровлення банківської системи. Згідно із

чинним положенням, показник мінімального розміру статутного фонду комерційного банку було взагалі знижено до 1 млн. ЕКЮ, і це при тому, що величина капіталізації усієї банківської системи України менша, наприклад, ніж капітал одного британського банку Bank of Scotland.

Для виправлення цієї ситуації необхідно, по-перше, підняти планку доступу на банківський ринок, наблизивши її до рівня світових стандартів. Із цією метою об'єктом регулювання має бути не статутний фонд, а власний капітал банку (саме такий принцип поширений у практиці банківського нагляду розвинутих країн, а мінімальне значення власних коштів там, як свідчать дані таблиці 2, знаходиться в межах 5 млн. доларів). Пропонується встановити мінімальний розмір власних коштів діючих комерційних банків на рівні 3 млн. ЕКЮ (для банків із обмеженим колом операцій — 1 млн. ЕКЮ) з поступовим його нарощенням до 2000 року до рівня 5 млн. ЕКЮ (для банків із обмеженим колом операцій — 2 млн. ЕКЮ).

По-друге. Принципове значення має підхід до визначення елементів власного капіталу, а також — методика розрахунку його достатності, оскільки оцінка платоспроможності при розрахунку за різними методами суттєво відрізняється². Виходячи з цього, вкрай потрібно було б узгодити вітчизняну методологію регулювання капітальної бази з Базельськими рекомендаціями, а саме:

- враховувати ризики не лише за активними, але й позабалансовими банківськими операціями, запровадивши коефіцієнти перерахунку цих операцій за ступенем ризику;
- визначити поняття субординовано-

Зміцнення ресурсної бази українських банків, сприятливий інвестиційний клімат у країні, інтеграція банківської системи у світове банківське співтовариство значною мірою залежатимуть від зростання власних капіталів банків

² Мав місце випадок, коли один із відомих українських банків оцінив свою платоспроможність за коефіцієнтом 18%, тоді як при застосуванні в обчисленні під час аудиторської перевірки принципів Базельської угоди коефіцієнт достатності його капіталу становив лише 13%.

Таблиця 2. Мінімальний розмір капіталу комерційного банку в окремих країнах
(у млн. місцевих грошових одиниць)

ФРН	Великобританія	Франція	Нідерланди	Японія	Росія	Україна*
						
5	5	15	5	1000	3 — з 01.01.1997 р.*	0.5 — з 01.01.1997 р.
					4 — з 01.01.1998 р.*	0.75 — з 01.06.1997 р.
					5 — з 01.07.1998 р.*	1 — з 01.01.1998 р.
					5 — з 01.01.1999 р.**	

* Статутний фонд у млн. ЕКЮ.

** Власний капітал у млн. ЕКЮ.

го боргу та прирівняти його до елементів власного капіталу (додаткового капіталу), при цьому субординованим пропонується вважати капітал, створений шляхом випуску акцій як мінімум на 5 років, причому до погашення яких залишилося не менше двох років:

■ якомога чіткіше визначити елементи, які вираховуються при розрахунку власного капіталу, зокрема нематеріальні активи, участь у підприємствах, де банк не має більшості акцій (а не усі вкладення в капітал підприємств і організацій, як сьогодні), власні акції, що тимчасово перебувають у розпорядженні банку (наприклад, як застава під виданий кредит).

кожен із яких банки утворюють резерви, то в Україні обов'язковими є тільки резерви від можливих втрат за позиками банків, та й ті за станом на початок 1997 року було сформовано лише на 5.2%. Вирішення даної проблеми, на наш погляд, можливе за допомогою:

а) позитивного вирішення питання про часткове (до 2—3% від вартості кредитного портфеля) формування резервів на можливі втрати за позиками за рахунок валового доходу;

б) віднесення резервів, які формуються з чистого прибутку, до основного капіталу;

в) запровадження вимоги до резервування коштів під вкладення у цінні папери та проведення періодичної (не менше ніж один раз на рік) переоцінки цінних паперів. Для паперів, які не котируються на ринку, пропонується застосовувати стандартну норму відрахувань у розмірі 20—25% їхньої балансової вартості.

Надійність банківської системи багато в чому залежить і від платоспроможності кожного окремого банку. Визнаючи, що 8% — це абсолютний мінімум (щодо достатності капіталу), ми вважаємо доцільним підвищувати вимоги до цього коефіцієнта стосовно банків із невеликим досвідом діяльності, "сумнівною" репутацією, надто спеціалізованих, а також залежно від появи нових ризиків, як це робить, наприклад, Банк Англії.

Одним із основних завдань держави на найближчу перспективу має стати також стимулювання взаємопроникнення фінансового та промислового капіталів. Передусім маєтись на увазі участь комерційних банків

у державних програмах санації підприємств, приватизації перспективних об'єктів за умови їх наступної фінансової підтримки, передача банкам у довірче управління контрольних пакетів акцій державних підприємств.

У той же час, аналізуючи форми участі комерційних банків України в інвестиційному процесі, автор дійшов висновку, що, незважаючи на важливе місце банків на фондовому ринку та особливу роль останнього у ринковій економіці, як зараз, так і на перспективу основним елементом інвестиційного процесу в Україні буде не ринок цінних паперів, а механізм середньо- і довгострокового банківського кредитування. Причини цього полягають у слабкості (порівняно з комерційними банками) вітчизняних небанківських фінансових посередників, їх залежності від комерційних банків. Врешті, в умовах банківського фінансового ринку, який розвивається в Україні, наявність справді розвинутого ринку цінних паперів проблематична, про що свідчить досвід країн із універсальною банківською системою. Незважаючи на це, штучна ізоляція комерційних банків від фондового ринку безперспективна і завдає шкоди інвестиційному процесу.

На порядку денному — взаємопроникнення фінансового і промислового капіталів. За рахунок чого можна стимулювати цей процес?

До елементів власного капіталу належать резерви на покриття витрат за активними операціями комерційних банків. І хоч збільшення резервів на випадок непогашення позик не зовсім доречно ототожнювати зі зростанням банківського капіталу через неоднорідність структури резервів (одна частина резервів — це сума безнадійних боргів, яка списується в кінці року з балансу, а тому повинна розглядатись як зменшення доходів (прибутку), інша ж частина, що не використана на визначені цілі повністю, може використовуватись для збільшення капітальної бази комерційного банку), наявність достатнього резервного капіталу має чимале значення у банківській діяльності.

У нашій країні практика формування резервів ще перебуває в процесі становлення. Для прикладу: якщо у Франції існує 8 класів банківських операцій, під

Кришталеве сонце - сонце, яке ніколи не заходить.

Елітні кришталеві люстри з Чехії в стилі Марії - Терезії.

Постійно діюча ВИСТАВКА - ПРОДАЖ.
м.Київ, пр. Возз'єднання, 15, кім.805, 806.
Тел.: 553-14-33; 553-36-18.

РУБРИКУ ВЕДЕ
ЮРИДИЧНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ НБУ

ЗАПИТАННЯ — ВІДПОВІДЬ

Чи можна притягнути до відповідальності уповноважений банк за порушення валютного законодавства, якщо його філією проведено валютну операцію без згоди регіонального управління НБУ на право здійснення таких операцій?

Згідно з пунктом 2 статті 5 Декрету Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” генеральні ліцензії на право здійснення операцій із валютними цінностями надаються тільки комерційним банкам та іншим кредитно-фінансовим установам. Відповідно до пункту 3.6 Порядку надання ліцензій Національного банку України на право здійснення комерційними банками операцій з валютними цінностями, затвердженого постановою Правління НБУ №243 від 27.09.1995 року, уповноважені банки мають право надавати своїм філіям дозвіл на здійснення операцій із валютними цінностями згідно з ліцензією, яку отримав банк, за згодою регіонального управління НБУ і за умови виконання ними технічних та кваліфікаційних вимог.

Дозвіл, що надається структурному підрозділу уповноваженого банку на здійснення операцій із валютними цінностями, не можна вважати генеральною ліцензією. Тому проведення філіями та іншими структурними підрозділами уповноважених банків валютних операцій без такого дозволу не є підставою для застосування до банку пункту 2 статті 16 Декрету Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання і валютного контролю”. В даному випадку простежується порушення вимог пункту 3.6 Порядку надання ліцензій Національного банку України на право здійснення комерційними банками операцій з валютними цінностями.

На нашу думку, притягнення до відповідальності уповноваженого банку за це порушення можливе на підставі статті 48 Закону України “Про банки і банківську діяльність” та пункту 6.1 Положення про застосування Національним банком України санкцій за порушення банківського законодавства, затвердженого постановою Правління НБУ №115 від 16.05.1995 року (зі змінами від 30.06.1995 року та 29.12.1995 року), які передбачають накладення штрафу у розмірі непра-

**Евеліна
Ващенко,**

головний юрисконсульт
юридичного департа-
менту Національного
банку України.

Народилася в 1962 році. 1987 року закінчила юридичний факультет Київського державного університету ім. Т. Шевченка. Працювала в Міністерстві юстиції України, в НБУ — із 1995 року.

вомірно одержаного доходу у зв'язку з порушенням суб'єктами банківської діяльності чинного законодавства чи невиконання нормативних актів Національного банку України.

Яким чином виконуються рішення арбітражних судів України на території інших держав?

Виконання рішень арбітражних судів країн — членів СНД здійснюється відповідно до Угоди про порядок вирішення спорів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності, підписаної державами — членами СНД 20.03.1992 року і ратифікованої Верховною Радою України 19.12.1992 року. Для виконання рішень арбітражних судів України на території держав — членів СНД необхідно оформити пакет документів, дотримуючись вимог статті 8 вказаної вище угоди. Тобто оформляється клопотання, до якого додається відповідним чином засвідчена копія рішення суду, офіційний документ про те, що рішення набуло законної сили, докази повідомлення другої сторони про розгляд справи та виконавчий документ. Належним чином оформлені документи надсилаються на адресу Міністерства юстиції України для передачі на розгляд компетентним органам держави, на території якої рішення повинно виконуватися.

Рішення арбітражних судів України на території інших держав виконуються на підставі Нью-Йоркської Конвенції 1958 року “Про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень”. Але на сьогодні держави, що підписали цю конвенцію, визнають та виконують на своїй території тільки рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України.

Якщо рішення було винесено Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промисловій палаті України, то для його виконання на території іншої держави необхідно оформити документи, дотримуючись вимог статті 4 згаданої вище конвенції. Документи надсилаються до Міністерства юстиції України для передачі компетентним органам відповідної держави для розгляду.

На території держав — членів СНД та на території інших країн клопотання про виконання рішення Арбітражного суду України розглядається компетентним органом, який виносить відповідне рішення про визнання або відмову щодо клопотання. Якщо клопотання задоволено, то оформляється відповідний документ, який надсилається до виконання на території іноземної держави.

Чи правомірне застосування пункту 7 Інструкції НБУ №16010/1568 від 30.07.1993 року “Про порядок застосування статті 16 Декрету Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 року “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” за порушення, пов’язані з декларуванням валютних цінностей?

Згідно з пунктом 7 вказаної інструкції до уповноважених банків застосовуються фінансові санкції за несвоєчасне подання, приховування або перекручення звітності про валютні операції.

Відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” зобов’язання резидентів щодо декларування валютних цінностей та іншого майна, що знаходиться за межами України, передбачені статтею 9, а вимоги щодо звітності про валютні операції — статтею 10. У статті 16 декрету відповідальність за порушення вимог щодо декларування та подання звітності про валютні операції також відокремлюється. Таким чином, поняття несвоєчасності подання, приховування або перекручення даних стосується тільки звітності про валютні операції (пункт 2 статті 10 декрету) і не може застосовуватись до порядку декларування валютних цінностей.

У зв’язку із цим на підставі пункту 7 інструкції притягнення до відповідальності за порушення резидентами вимог щодо декларування валютних цінностей неправомірне. Фінансові санкції за такі порушення повинні застосовуватись до резидентів згідно з пунктом 8 інструкції, яким передбачено накладення штрафу за ухиляння резидентів від виконання встановленого порядку декларування валютних цінностей, що знаходяться за межами України.

Чи можуть фізичні особи-резиденти, які не зареєстровані як суб’єкти підприємницької діяльності згідно із Законом України “Про підприємництво”, отримувати кредити в іноземній валюті?

Згідно зі статтею 4 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність” до видів зовнішньоекономічної діяльності належать, зокрема, кредитні та розрахункові операції між суб’єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб’єктами господарської діяльності.

Відповідно до статті 5 зазначеного закону фізичні особи, які постійно проживають на території України, мають право на здійснення зовнішньоекономічної діяльності, якщо вони зареєстровані як суб’єкти підприємницької діяльності згідно із Законом України “Про підприємництво”.

Із цього можна зробити висновок, що фізичні особи, які

не зареєстровані як підприємці, не можуть отримувати кредити в іноземній валюті.

Разом з тим декрет Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” не встановлює обмежень для резидентів на право одержання кредитів у іноземній валюті залежно від їхнього юридичного статусу. Статтею 5 декрету передбачено право на одержання резидентами кредитів у іноземній валюті, при цьому поняття “резидент” згідно зі статтею 1 цього декрету включає в себе як юридичних, так і фізичних осіб — громадян України, які постійно проживають на території України.

На нашу думку, положення декрету не суперечать вимогам Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність”. Цей закон регулює питання, що пов’язані в основному зі здійсненням господарської (в тому числі підприємницької) діяльності. У зв’язку з цим право на здійснення такої діяльності можуть мати тільки ті фізичні особи, які зареєстровані як підприємці. Проте це не можна розглядати як обмеження права фізичної особи, яка не є підприємцем, на отримання кредиту в іноземній валюті, оскільки кредитні правовідносини охоплюють більш широке коло питань, ніж господарська діяльність. Кредит в іноземній валюті може бути наданий як для потреб, пов’язаних зі здійсненням господарської діяльності юридичної чи фізичної особи, так і для власних потреб громадянина, наприклад, для лікування або навчання за межами України тощо.

Таким чином, вважаємо, що фізичні особи-резиденти, які не зареєстровані як суб’єкти підприємницької діяльності, мають право на одержання кредитів у іноземній валюті.

Чи обов’язково продавати 50% надходжень в іноземній валюті від інвестицій, які здійснені уповноваженим банком?

Згідно з пунктом 1 Декрету Кабінету Міністрів України №16-93 від 19.02.1993 року “Про тимчасовий порядок використання надходжень в іноземній валюті” обов’язковому продажу через уповноважені банки на міжбанківському валютному ринку України підлягають 50% надходжень в іноземній валюті на користь резидентів.

У пункті 2 статті 4 Декрету Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” зазначено, що обов’язковому продажу не підлягають кошти в іноземній валюті, що належать уповноваженим банкам та іншим кредитно-фінансовим установам, які мають ліцензію НБУ на здійснення валютних операцій. Проте згідно з роз’ясненням, наданим за рішенням Комісії Верховної Ради України з питань фінансів та банківської діяльності від 05.11.1996 року, у випадку, коли уповноважений банк є суб’єктом підприємницької діяльності, він повинен продавати валютні надходження у вигляді прибутків, дивідендів тощо у порядку, встановленому на міжбанківському валютному ринку України.

Чи є нормативними документами листи і телеграми Національного банку України?

До 17.12.1996 року частиною 1 статті 16 Закону України “Про банки і банківську діяльність” було передбачено, що Національний банк видає нормативні акти з питань, що

входять до його повноважень. Нормативні акти Національного банку є обов'язковими для всіх юридичних та фізичних осіб і набирають чинності у визначений ним термін. У якій формі повинні видаватися нормативні акти НБУ вказаною статтею не передбачалося, а тому листи та телеграми, що приймалися у період із 1992 року, мали для всіх обов'язковий характер.

Постановою Правління НБУ 20.12.1995 року була затверджена Інструкція про порядок підготовки, реєстрації, надсилання та систематизації нормативних документів Національного банку України, а 10.02.1997 року — її нова редакція. Відповідно до пункту 1.3 цієї інструкції НБУ видає такі нормативні акти: положення, інструкції, правила, які повинні затверджуватися постановами Правління НБУ. Постанови, накази, розпорядження, листи, телеграми є правозастосовуваними документами розпорядчого характеру і видаються на виконання законодавства та нормативних актів НБУ. Згідно із пунктом 5.1 інструкції нормативні акти НБУ реєструються у юридичному департаменті і засвідчуються наданням власних номерів. Роз'яснення з питань банківської діяльності, які надсилаються структурними підрозділами центрального апарату НБУ у вигляді листів та телеграм, повинні обов'язково надходити до юридичного департаменту для ведення обліку.

Із 17.12.1996 року введено в дію нову редакцію статті 16 Закону України "Про банки і банківську діяльність", згідно з якою нормативні акти НБУ видаються у формі постанов Правління Національного банку. Інструкції, положення, правила нормативного характеру затверджуються постановами Правління Національного банку. Вони не можуть суперечити законодавству України і не мають зворотної сили. Нормативні акти Національного банку, що регулюють правовідносини, суб'єктами яких є фізичні особи, підлягають державній реєстрації відповідно до законодавства України.

У який термін мають бути повернуті підприємствам та організаціям документи, оприбутковані на позабалансовому рахунку №9929, якщо ці підприємства та організації не зверталися до арбітражного суду із заявою про визнання їх кредитором при порушенні справи про банкрутство комерційного банку?

Згідно зі статтею 10 Закону України "Про банкрутство" кредитори у місячний строк із дня опублікування в офіційному друкованому органі Верховної Ради України чи Кабінету Міністрів України оголошення про порушення справи про банкрутство подають до арбітражного суду письмові заяви з майновими вимогами до боржника, а також документи, що їх підтверджують. Арбітражний суд за результатами розгляду цих вимог своєю ухвалою визнає їх чи відхиляє.

У листі №01-8/920 від 18.12.1995 року Вищий арбітражний суд України дав роз'яснення, що кредиторами банку-банкрута не визнаються підприємства та організації, які не звернулися до арбітражного суду з відповідними вимогами у встановлені строки, навіть якщо їхні вимоги визнані та знаходяться на позабалансовому рахунку №9929.

Чинним законодавством України не встановлені терміни та порядок повернення документів, що оприбутковані на вказаному позабалансовому рахунку. На нашу думку, ці доку-

менти можуть бути повернуті підприємству чи організації, які не зверталися до арбітражного суду із заявою про визнання їх кредитором у встановлені строки, після затвердження ліквідаційного балансу за результатами роботи ліквідаційної комісії, якщо арбітражний суд виніс ухвалу про ліквідацію банку-банкрута. Вважаємо, що повернення цих документів раніше недоцільне, оскільки згідно зі статтею 22 Закону України "Про банкрутство" банкрут за результатами роботи ліквідаційної комісії може бути звільнений від боргів і продовжувати свою підприємницьку діяльність, якщо його майна вистачило, щоб задовольнити усі вимоги кредиторів.

Чи можливе притягнення до відповідальності за ухиляння від створення ліквідаційної комісії?

Відповідно до статті 13 Закону України "Про банкрутство" арбітражний суд приймає постанову про визнання банкрутом, у якій призначає ліквідаторів із числа представників зборів кредиторів, банків, фінансових органів, а також Фонду державного (комунального) майна, якщо банкрутом визнано державне підприємство або організація.

Пунктом 24 роз'яснення Президії Вишого арбітражного суду України №01-6/481 від 15.04.1993 року "Про деякі питання практики застосування Закону України "Про банкрутство" передбачено, що в разі ухиляння зазначених суб'єктів від виділення представників для виконання повноважень ліквідаторів, арбітражний суд може стягувати штраф згідно зі статтею 119 Арбітражного процесуального кодексу України.

Якщо ліквідаційна комісія, призначена арбітражним судом, неналежним чином виконує свої обов'язки, то її дії можуть бути оскаржені в арбітражному суді згідно зі статтею 16 Закону України "Про банкрутство". Дії ліквідаційної комісії можуть бути оскаржені банкрутом, власником його майна або уповноваженим ним органом, а також кожним кредитором окремо або зборами чи комітетом. За результатами розгляду скарг арбітражний суд приймає відповідну ухвалу.

Якщо рішення про ліквідацію комерційного банку приймається Правлінням Національного банку України, то для його виконання також створюється ліквідаційна комісія.

Згідно з пунктом 7.12 Положення про застосування Національним банком України санкцій за порушення банківського законодавства в зазначеному випадку ліквідаційна комісія створюється регіональним управлінням НБУ, в якому відкрито кореспондентський рахунок банку. Комісія складається із представників кредиторів (за питомою вагою внесених ними коштів), засновників банку, Державної податкової адміністрації (за згодою) та представника НБУ.

Якщо створення ліквідаційної комісії за участю представників кредиторів та засновників (учасників банку) неможливе, вона створюється із працівників регіонального управління Національного банку України і представників інших державних органів (за згодою), які призначаються за наказами керівників регіональних управлінь НБУ та інших державних органів, зі збереженням за цими працівниками протягом усього періоду місця роботи (посади) і заробітної плати.

Дії ліквідаційної комісії, що утворена згідно з Положенням про застосування Національним банком України санкцій за порушення банківського законодавства, можуть бути оскаржені кредиторами або засновниками, акціонерами (учасниками) банку в судовому порядку.

Лауреати програми

”

Людина

року“

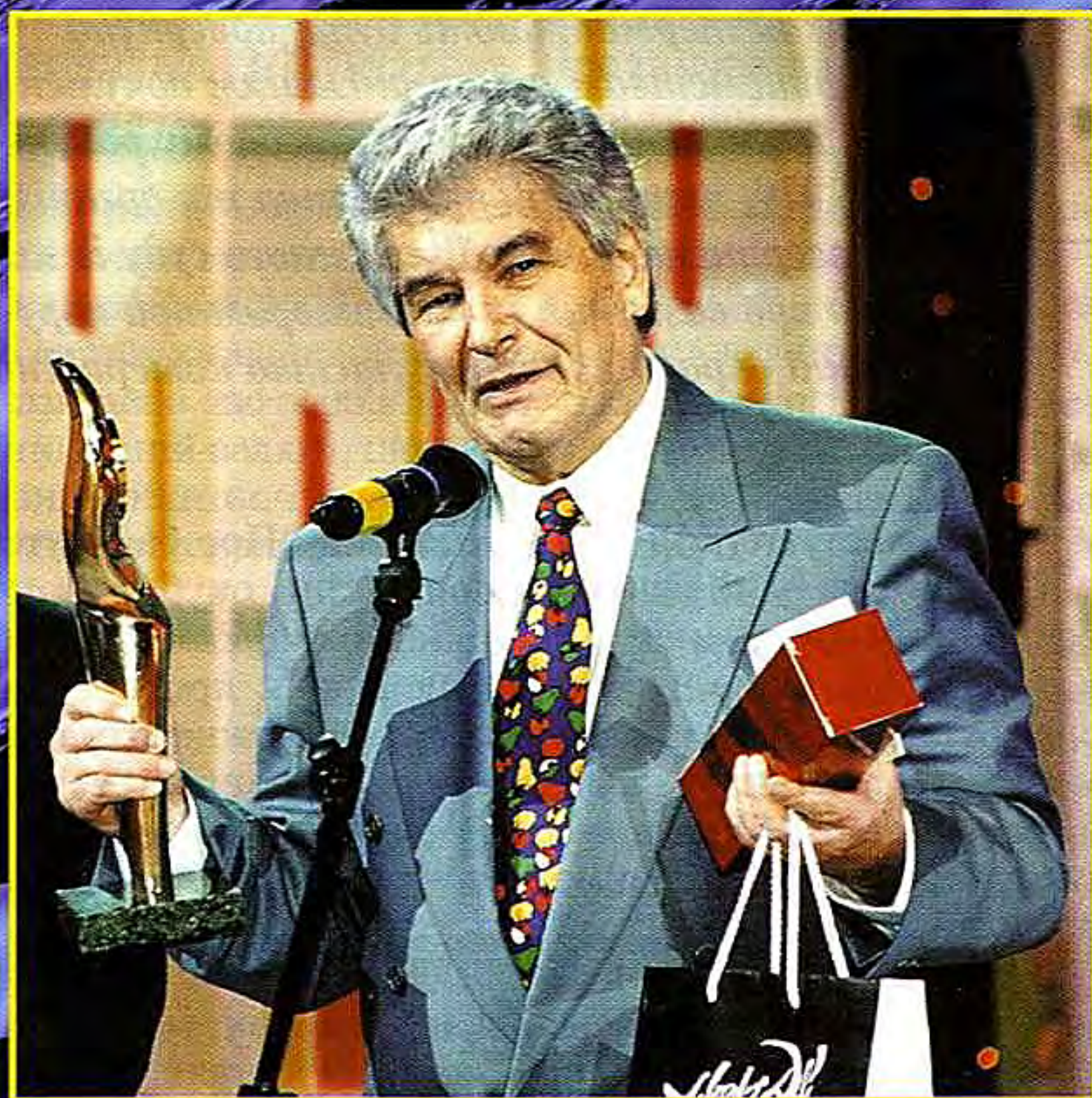
“

Гран-прі в номінації
“Людина року” удостоєно
ЛЕОНІДА КУЧМУ.

У Палаці культури “Україна” вручено нагороди переможцям загальнонаціональної програми за найвищі професійні і громадські досягнення “Людина року — 96” “Гран-прі — Людина року” удостоєно Президента України Леоніда Кучму. Йому ж вручено і статуетку “Прометей” як “Політику року”. Серед переможців у двадцяті одній номінації — і банкіри України. Так, “Парламентарієм року” визнано народного депутата України, Голову Біржового комітету УМВБ Вадима Гетьмана, “Меценатом року” — Голову Правління “Приватбанку” (м. Дніпропетровськ) Сергія Тігіпка, “Чоловіком року” — Голову Національного банку України Віктора Ющенка.

ВАДИМ ГЕТЬМАН —
зі статуеткою “Прометей” як
“Парламентарій року”.

У номінації "Чоловік року"
переможцем визнано
ВІКТОРА ЮЩЕНКА.

СЕРГІЙ ТІГІПКО —
"Меценат року".

Дмитро Рікберг,
керівник прес-служби НБУ

ПЕРСПЕКТИВИ ДІЛОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У рамках офіційного візиту в Україну Голови Ради міністрів Італійської Республіки Романо Проді в Національному банку України відбулася зустріч делегації італійських бізнесменів із керівниками НБУ та ряду провідних українських комерційних банків. За всю історію українсько-італійських відносин це була найбільш представницька делегація.

Відкриваючи зустріч, перший заступник Голови Національного банку України Володимир Стельмах поінформував італійських бізнесменів про економічну ситуацію в Україні, наголосивши на тому, що в нашій державі поліпшується інвестиційний клімат, зокрема, інфляція скоротилася до прийнятних меж (у 1996 році — 37.9%, тобто за рік зменшилася у чотири рази), досягнуто фінансової стабілізації, проводиться послідовна курсова політика. Італія — наш стратегічний партнер. Торішній товарообіг між нашими країнами становив 670 млн. доларів. В Україні працює 172 підприємства з італійським капіталом, з них 140 є спільними. Протягом року інвестиції Італії в Україну подвоїлися.

Відповідаючи на запитання окремих італійських бізнесменів, Володимир Стельмах відзначив, що більше половини діючих українських банків мають повномасштабні ліцензії для роботи за кордоном. Розвиток економічних подій у цьому році дає змогу упевнитися, що фінансову стабілізацію буде закріплено. Наприклад, рівень інфляції у січні становив 2.2%, а в лютому — 1.2%. Наша національна валюта залишається досить стабільною, що сприяє як експортерам, так і імпортерам. Що стосується платіжного балансу, то хоча у 1996 році ще мало місце від'ємне сальдо, але воно було вдвічі нижчим від рівня 1995 року і збалансування досягалося головним чином за рахунок збільшення експорту.

У 1996 році Україна своєчасно й у повному обсязі виконувала як свої зовнішні зобов'язання, так і зобов'язання, гарантовані урядом. Значно лібералізовано порядок оформлення інвестицій. По суті, він має лише реєстраційний характер.

У дискусії, що розгорнулася, можна було почути цілий ряд пропозицій і зауважень. Італійські бізнесмени, наприклад, звернули увагу на той факт, що одним із найголовніших завдань є необхідність активізації економічних відносин, організації налагодженого контакту між італійськими та українськими бізнесменами. Зокрема, представник банку "Каріпло" у Мілані пан М.Россі зауважив, що Україна нині працює майже виключно з доларами і німецькими марками. Так, із загального обсягу торговельних операцій між Україною та Італією тільки за 1% таких операцій здійснюються розрахунки у лірах. Це означає, що кореспондентські рахунки не дають належним чином оцінити оперативні фінансові можливості обох країн. І це при тому, що контракти, підписані італійськими і українськими партнерами у доларах, коштуватимуть, безумовно, значно дорожче, ніж якби вони були укладені у лірах. Погіршують справу також форми розрахунків за акредитивами, гарантійними листами, через треті країни. Все це означає, що українські партнери з причин недосконалості форм розрахунків несуть додаткові витрати. Багато втрачають українські підприємці також і через те, що українські банки не найкращим чином фінансують своїх клієнтів, особливо представників малого і середнього виробничого бізнесу, вдаючись у першу чергу до короткострокового кредитування торговельних підприємств.

Учасники зустрічі сподіваються, що з поліпшенням міждержавних відносин активізується ділове співробітництво комерційних структур обох країн.

Світлана Компанієць,
"Вісник НБУ"

Валерій Закусило
(фото)

Думку, винесену в заголовок, за різних обставин висловлювали одразу кілька учасників цієї виставки-семінару — і іноземці, і співвітчизники. Фахівці Національного банку України та управління готівковими системами всесвітньо відомої британської фірми "Де Ля Рю Системз Лімітед" влаштували у Банківській академії показ деяких зразків нової банківської техніки виробництва названої фірми з метою вивчення ринку та організації її виготовлення в Україні.

Робочий момент виставки-семінару.

РЕПОРТАЖ У НОМЕР

ГОТІВКА З ОБІГУ ЗНИКНЕ НЕ СКОРО, тому потрібне нове сучасне обладнання, щоб полегшити роботу з нею

Віл Стампер —
представник
фірми
"Де Ля Рю Системз Лімітед"
у Києві.

Ця сортувальна машина обробляє
20 тисяч банкнот за годину.

— Зараз, — коментує він, — ви будете свідками, як виконає задану програму ось цей настільний банкнотний сортувач серії 3700, який просто вмикається в електромережу в будь-якому офісі. Така техніка є типовою для готівкових центрів багатьох країн — споживачів продукції фірми. Він переробляє 20 тисяч банкнот за годину. Машина укомплектована кількома детекторами: сортує банкноти, розкладаючи по спеціальних кишенях ті, які лежали в пачці лицьовим, і ті, які потрапили зворотним боком. У третю кишеню, осторонь від двох попередніх, відбраковує фальшиві або дуже зношені купюри, миттєво звіривши перед цим усі їхні специфічні характеристики: ультрафіолетовий промінь вивіряє справжність банкноти; інший детектор стежить за відповідністю візерунка поверхні купюри заданому оригіналу; специфічний хрускіт вловлює акустичний детектор; ще один міряє товщину банкноти — її “стрункість”, як сказали б професіонали.

Ще представник фірми пояснює, що сортувач розпізнає зліплені банкноти, купюри з надірваними краями чи іншими дефектами й пошкодженнями. Насамкінець він додає, що розсортовані банкноти також будуть перелічені, а дані занесено до пам'яті комп'ютера.

Щоб уже як слід перевірити виставлений зразок банкнотного сортувача, хтось із відвідувачів кладе до пачки доларів ще й свою гривню. Мовляв, словам довіряй, але й перевіряй. Машина включилася в роботу, як на мене, дещо гучніше, ніж цього, мабуть, хотілося б, коли сидиш біля сортувальника увесь робочий день.

Не знаю, чи зауважили саме цей нюанс касири та старші контролери, поглинуті спостереженням за процесом сортування. Знаю, що жінки (лише представниці слабкої статі приходять у банки на названі посади) на своїх робочих місцях здійснюють таку операцію старим перевіреним способом: беруть до рук пачку грошей і відкладають придатні для обігу в один стосик, а зношені — в інший. І так день у день. Багато хто навіть не уявляє, який обсяг роботи доводиться виконувати цим працівникам. Приміром, одне з обласних управлінь отримує щодня два мільйони штук банкнот, які треба обробити: перелічити, відібрати ветхі, проконтролювати, чи не потрапила фальшивка до великого загалу, обандеролити, впакувати. Чи треба говорити, що ця праця хоч і трохи полегшена лічильниками вітчизняного виробництва, все ж монотонна, важка й нецікава. Розповідають, що касирки якось навіть на професійну хворобу по-

чали жалітися, мовляв, купюри ночами сняться, а по дорозі додому мимоволі за інерцією все порахувати хочеться: транспорт зустрічний, людей навколо, стовпи придорожні, кроки.

Утім, гучний стрекіт у демонстраційній залі вщух, сміх і вигуки примусили сконцентруватися на тому, що там відбувалося. Загальне пожвавлення, виявляється, викликала наша рідненька гривня, відкинута “розумною” машиною з пачки доларів у віддалену кишеню як несправжні, нестандартні гроші.

Дипломатичний представник фірми не обминув нагоди зауважити з усмішкою:

— Коли у вашому офісі буде встановлений цей сортувач — він спілкуватиметься з оператором кирилицею, сприйматиме лише українську валюту. Тоді у кишеню для несправжніх купюр з такою ж миттєвою швидкістю полетить долар.

Запрошені на виставку-семинар також мали нагоду побачити, як працюють та як виглядають машини для автоматичного видавання грошей — автоматичні диспенсери готівки ТСД; лічильники банкнот 2600, лічильники монет тощо. Переваги такої техніки ще й у тому, що вона може бути підключена до персонального комп'ютера і весь процес та окремі операції залишаться у його пам'яті.

Неголосно, щоб не заважати відвідувачам вивчати іноземну техніку, звертаюся до Леоніда Косінова, завідуючого сектором автоматизації готівково-грошових операцій, який активно веде діалог з іноземними партнерами, представляючи департамент інформатизації НБУ:

— Знаю, що ви були одним із авторів розробки вітчизняних лічильників готівки, які виготовляє Виробниче об'єднання “Завод “Арсенал”. Вони відіграли свою роль, можна навіть сказати, врятували банківську систему, на яку котився дев'ятий вал купонів на початку інфляції. Чому вітчизняні розробники не йдуть далі, адже стежку протоптано?

— Економічна криза в країні підрізала крила творчості. А потім прийшло розуміння, що за таких умов у окремих випадках не варто винаходити велосипед. Новітнє банківське устаткування успішно створюють і пропонують нам численні зарубіжні фірми. Питання лише в тому, як не помилитися і вибрати справді якісне, найкраще. І, що надзвичайно важливо, організувати його виробництво в Україні за участю вітчизняних підприємств та іноземних фірм. Не секрет, що вивчаючи інтерес наших банків до обладнання фірми, яка

Чи не найцікавіше було спостерігати, як ознайомлювалися зі зразками привезеного англійцями обладнання для обробки готівки касири та старші контролери з різних відділень Ощадбанку. Запрошуючи саме цю категорію банківських працівників на виставку-семинар, її організатори мали на меті переконати спеціалістів у надійності запропонованої техніки та дати хоча б мінімальні як для початку практичні навички роботи з нею. До честі наших фахівців, їм не потрібно було аж надто детальних роз'яснень. Вони, як мовиться, на льоту хапали тонкощі обслуговування заморських “розумних” машин. Так, наче подібні уроки їм доводиться брати мало не щодня.

Пам'ять зафіксувала підглянуті з натури сценки. Представник фірми тасує, як колоду зелених карт, товсту пачку десятидоларових купюр, перекидаючи їх лицьовим боком донизу і намагаючись навмисне “заплутати” машину.

сьогодні влаштувала показ своєї продукції, ми не раз чули від банкірів: техніка хороша, потрібна, але занадто дорога для нас — касир, зайнятий ручною працею, значно дешевше обходиться. Зрештою, якщо якийсь банкір і знайде кошти й щось купить, це в цілому на ситуацію не вплине — одна ластівка весни не робить. Треба налагоджувати сучасні технологічні процеси повсюди.

До Банківської академії впродовж цілого тижня приходили керівники та фахівці НБУ, представники промислових підприємств Києва, які мають справу з подібним обладнанням, працівники комерційних банків.

Про таке широке представництво організатори виставки подбали заздалегідь. Ось який коментар прозвучав із вуст комерційного директора фірми "Де Ля Рю Системз Лімітед" Джона Барбідж-Кінга:

— Спочатку я процитую слова Віктора Андрійовича Юшенка, оскільки вони дуже співзвучні і моїм роздумам. Він сказав, що Україні, як і кожній державі, потрібна розвинута банківська система, сильний державний банк, який би гармонійно вписувався у світову банківську систему. Продемонстровані на цій виставці машини виробництва нашої фірми (яка поставляє майже 30 відсотків працюючої в світі техніки для обробки готівки) дають змогу на якісно вищому рівні вести ці операції в банках.

Я дуже добре розумію, що не по-господарськи, неекономічно сьогодні Україні покладатися лише на машини, імпортовані з-за кордону. Набагато дешевше буде модернізувати свою банківську систему, залучивши вітчизняні підприємства до співпраці з іноземними виробниками. Останні два роки ми ведемо переговори з керівництвом та спеціалістами НБУ про налагодження тут спільного виробництва банківської техніки.

Фірмою "Де Ля Рю Системз Лімітед" за участю представників НБУ проведено аналіз ринку банківського обладнання в Україні, вивчено відповідні потреби комерційних банків у спеціальній техніці та взято до уваги потенційні можливості функціонування в нас спільного підприємства. Банкам та можливим українським постачальникам було представлено концепцію спільного підприємства з виробництва банківського обладнання. Упродовж тижня окремо для кожного банку проводився показ виробів фірми, підібраних за типами відповідно до потреб українського ринку. Також відбулися консультації з можливими партнерами чи

постачальниками — вітчизняними виробниками. На жаль, окремі запрошені банки не взяли участі у виставці-семінарі. Хоча його організатори сподівалися почути і їхню думку. Адже лише спільними зусиллями усіх банків України разом із вітчизняними та іноземними виробниками можна подолати проблеми, які виникають у сфері готівкового обігу. Незважаючи на це, робота щодо створення спільного підприємства триває. НБУ ще підготує для фірми статистичну інформацію про наявність техніки для обробки готівки у банківській системі за типами і у розрізі областей. Ще є необхідність уточнити, яке обладнання пропонується виробляти на спільному підприємстві, та ймовірну потребу в його кількості.

Консультації з великими комерційними банками, заводом "Буревісник", Лубенським відкритим

Навіть у країнах із дуже добре розвинутою банківською системою готівка з обігу зникне не скоро. Британська фірма "Де Ля Рю Системз Лімітед" спільно з НБУ планують створити у Києві спільне підприємство з виробництва банківського обладнання для обробки готівки

акціонерним товариством "Лічмаш-прилад", Товариством із обмеженою відповідальністю "Фінтронік" та Виробничим об'єднанням "Завод "Арсенал" дадуть змогу чіткіше окреслити коло партнерів — учасників спільного підприємства банківського обладнання, конкретизувати їхні позиції і можливий внесок у цю справу.

Англійські партнери переконані, що в Україні є потужний потенціал для співробітництва в створенні техніки взагалі і банківського обладнання зокрема. Вони зусібіч вивчили проблему створення спільного підприємства і знають, де та завдяки чому можна знизити ціну продукції. Для початку українські виробники виготовлятимуть із вітчизняного металу корпуси для цих машин, а також складатимуть їх із імпортованих вузлів та механізмів. Згодом повинно бути налагоджене виробництво обладнання на місці для всього внутрішнього українського ринку, зокрема запасних частин для сервісного обслуговування вже діючої техніки. Головне, підкреслює комерційний дире-

ктор "Де Ля Рю Системз Лімітед" Джон Барбідж-Кінг, не відкладати справу в довгий ящик, а оперативно налагодити виробництво.

Немає сумніву, що й наші виробники, виснажені простоями та відпустками без оплати, хочуть того ж, адже спільне українсько-англійське підприємство — це ще й гарантовані робочі місця для вітчизняних спеціалістів, і заробіток.

— Фірма "Де Ля Рю Системз Лімітед" має наміри щодо розширення своєї комерційної діяльності у вашій країні, для чого вже завершено юридичне оформлення її дочірньої компанії в Україні. — Коли вщухає гамір та гудіння техніки у демонстраційній залі, добре чути цю фразу Віла Стампера, представника фірми в Україні. Він досить добре володіє російською, наполегливо вивчає українську, тому в розмові з директором департаменту готівково-грошового обігу НБУ Ніною Дорофєєвою перекладач йому не потрібен. Здається, про все вже тут говорено-переговорено, а ці двоє знайшли ще одне русло, бесіда яким тече зацікавлено і, з усього видно, давно.

— Сьогодні треба думати не просто про техніку, а про побудову нових технологій з її допомогою, — говорить Ніна Володимирівна. — Знаю, багато хто вважає (і наші комерційні банки теж), що техніку придбавати, технології обробки готівки розробляти немає сенсу, бо готівка ось-ось зникне з нашого життя, буде замінена електронними платежами, пластиковими картками. Але навіть у країнах із дуже добре розвинутою банківською системою готівка живе і буде жити. А робота з нею дуже дорого обходиться будь-якій державі. Тому нашою метою повинно стати не тільки оновлення чи впровадження сучасної техніки, а й зміна психології українців — клієнтів банків, усіх користувачів готівки. Вони повинні допомогти центральному банкові країни впоратися зі складним завданням — забезпечити збереження національних грошей. Для цього не знадобляться аж надто які зусилля: акуратного поводження з грошима цілком достатньо. Кожен мусить усвідомити, що порвана, з плямами, зім'ята, — одне слово передчасно зношена купюра — це збитки для банку. Адже доведеться надрукувати нову, а це коштує дорого.

Історія співпраці НБУ та фірми "Де Ля Рю" багатолітня. Партнери не лише дбають про власну вигоду, вони успішно працюють задля втілення ідеї в життя.

З БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ

Пропонує найбільша книгозбірня України*

Банки західного регіону України: Довідник
/Асоціація банків Львівщини;
Фірма "Львів Еко". — Львів, 1996. — 148 с.

У довіднику подано інформацію про банки України, їхні регіональні (обласні) управління (дирекції, відділення), а також комерційні банки західних областей та філії банків інших областей, що розміщені в даному регіоні. До довідника включено відомості про банки Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької областей. Стосовно кожного банку вказано: адресу, засоби зв'язку, платіжні реквізити, прізвища, імена, по батькові їхніх керівників, послуги, які надає банк, тощо.

Банки України, 1996—1997.
— К.: Фирма "К.О.Н.", 1996. — 176 с.

Довідник містить відомості про більш як 2000 фінансово-кредитних установ України (комерційних банків, їхніх регіональних управлінь, філій та відділень) за станом на 31 травня 1996 р. Щодо кожного банку вказано: дату реєстрації, адресу, платіжні реквізити, телефони основних відділів, а щодо окремих банків — і розмір статутних фондів.

Банківська справа у ФРН:
Навч. посібн. з ділової нім. мови / Київ. Ін-т банкірів банку "Україна";
Упоряд.: О.С.Єрмоленко, Л.С.Порічка.
— К.: Голов. спец. ред. мовами нац. меншин України, 1995. — 84 с. — Нім., рос., укр. мовами.

Навчальний посібник із ділової німецької мови знайомить зі специфікою банківської справи у ФРН, видами банківських послуг, динамікою і перспективами розвитку банківської системи, типами банків, особливостями взаємодії банків і держави, взаємозв'язками з європейськими та американськими банками. Спеціалізовані тематичні тексти містять словнички основних термінів банківсько-біржової лексики німецької мови, переклад з якої подано російською та українською мовами. Видання розраховане на фінансистів, економістів, викладачів і студентів економічних вузів, котрі вивчають німецьку мову.

* Про наявність літератури у фондах Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського можна дізнатися за телефонами: 264-85-03, 267-48-29. Щодо аналітичних розробок із актуальних питань економічного та суспільного життя в Україні, щоденних оглядів подій політичного, економічного, соціального життя у відображенні періодичної преси звертатися за телефонами: 264-17-70, 267-48-21.

**Тетяна
Добко,**

завідуюча відділом довідково-бібліографічного обслуговування Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського. Кандидат історичних наук.

Бланк И.А.
Инвестиционный менеджмент.
— К.: МП "ИТЕМ"Лтд, "Юнайтед Лондон Трейд Лимитед", 1995. — 448 с.

У книзі комплексно розглядається основне коло питань інвестиційного менеджменту компаній та фірм у сучасних економічних умовах, сформульовано поняття і принципи інвестиційного менеджменту, його методичний інструментарій. Висвітлено сучасні методи оцінки і прогнозування інвестиційного ринку та окремих його сегментів із новими апробованими підходами до оцінки інвестиційної привабливості галузей та регіонів. Значна увага приділяється питанням розробки інвестиційної стратегії і формування інвестиційного портфеля компанії, оцінки інвестиційних якостей окремих реальних проектів та найпоширеніших у нас інструментів фондового ринку. Викладено сучасні методи та моделі оцінки ефективності фінансових інвестицій. Книга розрахована на працівників компаній та фірм, які здійснюють інвестиційну діяльність у всіх її формах, фахівців інвестиційних фондів, фінансових компаній, викладачів і студентів вузів.

Бланк И.А.
Стратегия и тактика управления финансами.
— К.: МП "ИТЕМ"Лтд, СП "АДЕФ-Украина", 1996. — 534 с.

Розглядається основне коло питань фінансового управління підприємств усіх форм власності у сучасних економічних умовах. Викладено сутність, мету і функції фінансового менеджменту, його інструментарій, принципи і методи фінансового аналізу, планування та контролю. Висвітлено сучасні підходи до формування й оцінки активів і структури капіталу, загальний арсенал ефективних методів управління різними видами активів та інвестицій, політикою і джерелами формування власних та позичкових фінансових ресурсів. Особливої уваги надано питанням управління фінансовими ризиками та механізмам запобігання банкрутству. Видання широко ілюстроване прикладами, графіками, діаграмами, таблицями, подано необхідний довідковий апарат і тлумачний словник термінів із фінансового менеджменту.

Валютне регулювання: У 2-х ч./ Укр. наук.-дослід. центр економіки буд-ва "Екобуд"; Укл.: І.В.Голодець, В.М.Ільницький, І.М.Томільцев та ін.
— К.: Вид. фірма "Манускрипт", 1996. — Ч.1. — 224 с.; Ч.2. — 270 с. — (Правове регулювання банківської та інвестиційної діяльності в Україні. Вип. 3.1; 3.2).

Збірник містить законодавчі та нормативні акти, прийняті Верховною Радою, Президентом, Кабінетом Міністрів, Національ-

ним банком, Міністерством фінансів, Міністерством зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі, Державною податковою адміністрацією України, з питань валютного регулювання, організації валютних операцій, забезпечення валютного та експортного контролю, надання послуг з оплатою в іноземній валюті, кредитування, діяльності пунктів обміну валют, інвестування за кордон, організації бухгалтерського обліку та звітності валютних операцій тощо. Нормативні акти подано за станом на квітень 1996 р.

Гальчинський А.

Теорія грошей: Навч.-метод. посібн.
— К.: Основи, 1996. — 413 с.

У книзі йдеться про систему загальнотеоретичних і прикладних знань із грошових і валютно-фінансових відносин, механізм їх функціонування, вплив на розвиток макроекономічних процесів, зміст і суть грошової, кредитної і валютної політики. Посібник визнано одним з кращих серед поданих на конкурс, організований Міністерством освіти України та Міжнародним фондом "Відродження" в рамках програми "Трансформація гуманітарної освіти в Україні". Він призначений для студентів економічних факультетів університетів та інститутів з усього спектра економічних спеціальностей, у т.ч. фінансів, грошового обігу і кредиту, банківської справи.

Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С.
Фінансовий словник.

— Львів: Львівська політехніка, 1996. — 384 с.

У словнику подано тлумачення близько 1500 понять і термінів, що охоплюють такі теми: фінансова система держави, фінанси підприємств, фінансування і кредитування підприємницької діяльності, цінні папери і фондовий ринок, грошовий обіг, фінансове планування, аналіз фінансового стану підприємств, фінансовий менеджмент, міжнародні фінанси та інші.

Видання адресується викладачам і студентам економічних навчальних закладів і факультетів, фінансистам й економістам усіх форм власності, працівникам банківських установ, податкових адміністрацій, страхових організацій.

Заруба О.Д.

Банківський менеджмент та аудит.
— К.: Лібра, 1996. — 224 с.

Автор аналізує діяльність комерційних банків із позиції вибору заходів для ефективного менеджменту, здійснення поточного й узагальнюючого аудиту за результатами діяльності та різними аспектами функціонування банківських установ. Розглянуто законодавчу базу, особливості міжбанківських взаємозв'язків і співробітництва банків із клієнтами на період становлення дворівневої банківської системи в Україні. У виданні запропоновано методику розрахунку системи показників із метою оцінки фінансового стану одержувачів позики і запобігання банківським банкрутствам. Висвітлено сучасні банківські технології й можливості їх застосування у вітчизняній практиці менеджменту та аудиту.

Заруба О.Д.

Основи фінансового аналізу та менеджменту / Укр.-фінськ. ін-т менеджменту і бізнесу. — К., 1995. — 110 с.

У практичному посібнику розглядається світовий досвід фінансового аналізу на ринковому підприємстві та визначаються його можливості в національному менеджменті. Подано корисні поради щодо правильного розуміння фінансової інфор-

мації при купівлі акцій та облігацій, вкладень своїх коштів у банки та інші фінансово-кредитні установи з метою одержання прибутку. Книга, розрахована на широкий читачий загал, допоможе всім, хто прагне оволодіти основами фінансового аналізу та менеджменту.

Збірник нормативних актів Національного банку України за 1995 рік / Нац. банк України;

Укл.: Кривошеєва Н.В., Афанасьєва Г.С.;
Ред. Шаповалова І.Ф. — К., 1996. — 239 с.

До збірника, укладеного юридичним та економічним департаментами НБУ, вміщено нормативні документи НБУ за 1995 рік. Матеріал систематизовано за такими розділами: Організаційні питання діяльності Національного банку України. Основні положення: Організація та регламентація діяльності комерційних банків; Грошово-кредитна система. Готівковий обіг, касова дисципліна, інкасація грошової виручки і операції із цінностями; Кредитування та фінансування; Розрахунки в господарській діяльності; Операції за міжнародними розрахунками з іноземною валютою, цінними паперами, номінованими в іноземній валюті, золотом та іншими дорогоцінними металами; Ощадна справа. Операції закладами.

Кульчицька Р.Б., Щибиволок З.І.

Аналіз фінансово-господарської діяльності комерційного банку: Зб. задач / Під ред. проф.

Р.І.Тиркала; Терноп. академія нар. госп-ва. — Тернопіль, 1996. — 50 с.

Збірник містить взаємопов'язані задачі, розв'язання яких дає змогу мати систематизоване уявлення про види діяльності, фінансові результати та фінансовий стан установи комерційного банку. Рекомендований Міністерством освіти України як посібник для студентів вузів, які навчаються за спеціальністю "фінанси і кредит", зі спеціалізацій "банківська справа", "ощадна справа", "облік у кредитних установах", і може бути корисним для економістів комерційних банків та інших фахівців, котрі цікавляться банківським бізнесом.

Луговой В.А.

Учет капитала, ссуд и финансовых результатов: Методика и практика.

— М.: Финансы и статистика, 1995. — 128 с.

У книжці викладено методи, правила, способи і прийоми обліку капіталу підприємства, його фінансових результатів та їх використання, фондів і резервів, кредитів і позик, цільового фінансування та його орендних зобов'язань відповідно до чинного законодавства Російської Федерації. Теоретичний матеріал книги підкріплено багатьма цифровими прикладами відображення фінансових операцій, що ґрунтуються на конкретних фактах господарського життя.

Международные банковские стандарты:

в 3-х т. / Общая ред. С.И.Кумок; Сост. АОЗТ "Моск. Финанс. Объединение", 1995. — Т.1. — 176 с.; Т.2. — 240 с.; Т.3. — 192 с.

Видання є повним систематизованим зібранням прийнятих міжнародних банківських стандартів, розроблених Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO). Міжнародні стандарти визначають характер і формат відомостей, котрі повинні фігурувати у міжнародних банківських операціях, регламентують ви-

моги щодо цінних паперів, фінансових документів, банківських операцій, носіїв та умов обміну інформацією. Видання допоможе в оформленні комерційних угод із зарубіжними партнерами, проведенні фінансових операцій з іноземними банками та біржами і може бути широко використане у роботі банківських служб, бірж, акціонерних товариств, спільних підприємств як практичний довідковий посібник.

Международные торговые и финансовые обычаи: в 3-х т. / Под общ. ред. С.И.Кумок; Сост. АОЗТ "Моск. Финанс. Объединение", 1995. — Т.1. — 304 с.; Т.2. — 224 с.; Т.3. — 307 с.

У виданні розглядаються практично всі основні проблеми, пов'язані зі здійсненням зовнішньоторговельної діяльності. Значну увагу приділено практичному та правовому досвіду розвинутих капіталістичних країн у галузі міжнародної торгівлі, використання безготівкових розрахунків при експортно-імпорتنих операціях. У першому томі детально висвітлюються такі питання, як техніка підготовки та укладення контрактів купівлі-продажу, при цьому особлива увага приділяється використанню торговельних звичаїв у міжнародній торгівлі, розглядаються торговельно-посередницькі операції, які широко використовуються у світовій торгівлі, тощо. У другому томі розкриваються питання фінансування міжнародних торговельних угод. Йдеться про такі поширені методи оплати товарів, як акредитив, інкасо, вексель, а також про такі фінансові операції, як факторинг, лізинг, форфейтинг та про практику страхування експортних операцій. У третьому томі вміщено Митний кодекс Російської Федерації, нові правила регулювання митної діяльності тощо.

Мирун Н.И., Герасимович А.М.
Банковское обслуживание предприятий и населения / Нац. академия управления. — К., 1996. — 278 с.

У книзі йдеться про методику та необхідну документацію при здійсненні у банку касових, розрахунково-платіжних, кредитних, факторингових, валютних, лізингових, зовнішньоекономічних операцій, обслуговування фермерських господарств та операцій із цінними паперами. Подано законодавчі акти, які регламентують діяльність банків в Україні. Видання допоможе працівникам підприємств усіх форм власності та населенню у їх взаємовідносинах із банками.

Оподокування та платежі в бюджет: у 4-х ч. / Укр. наук. дослід. центр економіки буд-ва "Екобуд"; Укл.: І.В.Голодець, В.М.Ільницький, І.М.Томільцев та ін. — К.: Вид. фірма "Манускрипт", 1996. — Ч.1. — 272 с.; Ч.2. — 287 с.; Ч.3. — 328 с.; Ч.4. — 414 с. — (Правове регулювання банківської та інвестиційної діяльності в Україні. Вип.5.1—5.4).

Збірник містить законодавчі та нормативні акти, прийняті Верховною Радою України, Президентом, Кабінетом Міністрів України, Державною податковою адміністрацією, Міністерством фінансів, Національним банком України з питань оподаткування, обов'язкових платежів та зборів, контролю за їх надходженнями. Подано документи щодо справляння податку на добавлену вартість, акцизного збору тощо. Нормативні акти — за станом на березень 1996 р. Видання розраховане на бухгалтерів, економістів, юристів, інших працівників підприємств, ор-

ганізацій, аудиторських, консалтингових, страхових компаній, фахівців банківської сфери.

Пархоменко В.М.
Бухгалтерський облік в Україні.
Нормативи. Коментарі.
Ч.2: Організація бухгалтерського обліку. — К.: Лібра, 1996. — 368 с.

У другій частині збірника вміщено нормативні документи і коментарі з питань бухгалтерського обліку, інвентаризації, документообороту, оплати праці і відряджень, виправлення помилок в обліку і звітності та інші. Видання розраховане на працівників бухгалтерських, фінансово-податкових, аудиторських служб і підприємств.

Положення про міжбанківські розрахунки в Україні / Нац. банк України. — К., 1996. — 119 с.

У виданні, підготовленому департаментом бухгалтерського обліку та розрахунків НБУ, вміщено Положення про міжбанківські розрахунки в Україні, розроблене згідно із Законом України "Про банки і банківську діяльність", чинним законодавством України та нормативними актами НБУ і затверджене постановою Правління Національного банку України №65 від 21 березня 1996 р. У додатках подано документи, що визначають взаємозв'язки комерційних банків із НБУ.

Четыркин Е.М.
Методы финансовых и коммерческих расчетов.
2-е изд., испр. и доп. — М.: Дело Лтд, 1995. — 320 с.

Книга містить систематизований виклад методів кількісного аналізу, необхідного для здійснення широкого спектра різноманітних розрахунків. Розраховано на банкірів, фінансистів-аналітиків, бухгалтерів та економістів у банках, фінансових відділах виробничих і комерційних організацій, в інвестиційних підрозділах страхових установ та пенсійних фондів тощо. Розглядаються методи нарахування процентів та дисконтування разових виплат і потоків платежів у різних умовах, які можуть передбачатися контрактами, а також методи, що застосовуються при розробці планів погашення заборгованості, оцінці цінних паперів, аналізі портфеля векселів. Кожний із методів розрахунку проілюстровано прикладами.

Юридичні проблеми діяльності комерційних банків; Практичне застосування Закону України "Про банкрутство": Семінар юристів комерц. банків 20.03.1996 р. / Нац. банк України; Асоціація укр. банків. — К.: ТОВ "Сівера", 1996. — 68 с.

У виданні вміщено матеріали семінару юристів комерційних банків, проведеного у Національному банку України спільно з Асоціацією українських банків, на якому обговорювалися юридичні та економічні питання діяльності комерційних банків, проблеми банківського права, банківського законодавства та його удосконалення, взаємодії обох рівнів банківської системи, стан банківської системи в Україні на сучасному етапі, питання практичного застосування Закону України "Про банкрутство".

ІНФОРМАЦІЯ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ТОРГІВ НА УКРАЇНСЬКІЙ МІЖБАНКІВСЬКІЙ ВАЛЮТНІЙ БІРЖІ

(з 16 лютого по 15 березня 1997 року)

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
німецькими марками					
За 100 DEM		Дані в тис. DEM			
17.02.1997 р.	108.60	305.00	86.00	4391.00	16
18.02.1997 р.	108.20	490.00	490.00	1629.00	17
19.02.1997 р.	107.90	248.00	248.00	1564.00	13
20.02.1997 р.	105.80	1325.00	918.00	4014.00	19
21.02.1997 р.	105.00	249.00	243.00	3116.00	14
24.02.1997 р.	108.20	360.00	3816.00	3.00	22
25.02.1997 р.	110.2	500.00	2382.00	0.00	13
26.02.1997 р.	110.8	416.00	416.00	344.00	13
27.02.1997 р.	109.3	597.00	424.00	3178.00	16
28.02.1997 р.	108.8	401.00	381.00	3742.00	12
03.03.1997р.	108.9	2282.00	4387.00	282.00	13
04.03.1997р.	107.00	592.00	240.00	6132.00	17
05.03.1997 р.	107.00	579.00	579.00	715.00	9
06.03.1997 р.	107.10	800.00	1161.00	626.00	12
07.03.1997 р.	106.40	383.00	281.00	384.00	13
11.03.1997 р.	107.20	502.00	1757.00	51.00	16
12.03.1997 р.	106.50	732.00	72.00	1674.00	16
13.03.1997 р.	108.50	1782.00	4000.00	101.00	22
14.03.1997 р.	107.70	834.00	814.00	4020.00	15
російськими рублями					
За 10000 RUR		Дані в млн. RUR			
17.02.1997 р.	3.204	3809.00	3441.00	3809.00	13
18.02.1997 р.	3.238	2516.00	7177.00	111.00	15
19.02.1997 р.	3.16	2109.00	86.00	9773.00	16
20.02.1997 р.	3.132	1580.00	1019.00	1671.00	17
21.02.1997 р.	3.095	1827.00	509.00	4122.00	16
24.02.1997 р.	3.158	2428.00	6216.00	119.00	21
25.02.1997 р.	3.212	6360.00	15271.00	110.00	15
26.02.1997 р.	3.28	2869.00	10560.00	217.00	16
27.02.1997 р.	3.2	2375.00	25.00	9975.00	17
28.02.1997 р.	3.224	2675.00	7600.00	137.00	15
03.03.1997 р.	3.214	1860.00	1397.00	1860.00	15
04.03.1997 р.	3.222	4292.00	6299.00	148.00	14
05.03.1997 р.	3.178	1552.00	310.00	3542.00	11
06.03.1997 р.	3.21	1723.00	6927.00	133.00	16
07.03.1997 р.	3.228	3073.00	4767.00	301.00	16
11.03.1997 р.	3.212	500.00	19.00	1682.00	9
12.03.1997 р.	3.2	1438.00	137.00	6808.00	11
13.03.1997 р.	3.2	3161.00	3461.00	445.00	15
14.03.1997 р.	3.18	1925.00	1685.00	1928.00	12
італійськими лірами					
За 10000 ITL		Дані в млн. ITL			
19.02.1997 р.	11.05	30.40	0.00	30.40	5
26.02.1997р.	11.75	15.00	15.60	0.00	5
05.03.1997р.	10.7	10.70	8.60	40.70	8
12.03.1997 р.	10.8	30.80	33.20	10.88	5

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
доларами США					
За 100 USD		Дані в млн. USD			
17.02.1997 р.	185.00	20.95	0.01	21.32	19
18.02.1997 р.	182.70	11.68	0.28	29.72	19
19.02.1997 р.	180.50	29.93	0.12	42.21	23
20.02.1997 р.	176.50	28.9	0.05	53.69	21
21.02.1997 р.	176.50	0	0	1.9	9
24.02.1997 р.	179.10	27.15	29.47	0	27
25.02.1997 р.	181.50	31.31	31.52	0	25
26.02.1997 р.	183.60	14.55	16.83	0	28
27.02.1997 р.	183.60	4.01	6.31	0.07	17
28.02.1997 р.	183.65	21.92	22.03	21.92	18
03.03.1997 р.	183.64	1.39	0.9	1.39	12
04.03.1997 р.	183.40	4.93	0.11	4.93	10
05.03.1997 р.	183.15	14.83	0.22	14.83	13
06.03.1997 р.	183.15	1.37	1.37	0.13	16
07.03.1997 р.	183.30	5.09	5.11	0	18
11.03.1997 р.	183.20	2.48	1.27	2.48	13
12.03.1997 р.	183.00	15.46	0.05	15.62	13
13.03.1997 р.	182.85	0.82	0.21	7.36	11
14.03.1997 р.	183.00	6.01	6.01	0.35	16
білоруськими рублями					
За 10000 BYR		Дані в млн. BYR			
17.02.1997р.	0.61	4491.00	108.00	13241.00	12
19.02.1997р.	0.63	3772.00	17364.00	300.00	16
24.02.1997р.	0.61	9830.00	3232.00	17909.00	14
26.02.1997р.	0.64	2356.00	27501.00	1858.00	17
03.03.1997р.	0.63	3151.00	3016.00	4153.00	14
05.03.1997р.	0.62	1957.00	1427.00	2049.00	15
12.03.1997р.	0.602	2701.00	1026.00	21465.00	15
англійськими фунтами стерлінгів					
За 100 GBP		Дані в тис. GBP			
20.02.1997 р.	289.00	73.00	45.00	532.00	12
27.02.1997 р.	297.00	6.00	124.00	6.00	9
06.03.1997 р.	295.00	121.00	26.00	363.00	14
13.03.1997 р.	295.00	88.00	88.00	205.00	7
французькими франками					
За 100 FRF		Дані в тис. FRF			
18.02.1997 р.	31.80	285.00	0.00	1326.00	10
25.02.1997 р.	32.00	164.00	439.00	164.00	10
04.03.1997 р.	30.50	254.00	22.00	324.00	8
11.03.1997 р.	31.70	237.00	535.00	237.00	8

Георгій Переможець на коні.
Англія. Середина XX ст. Срібло.
З фондів музею НБУ "Скарби України"

ВІСНИК

НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

**ТОЧНІСТЬ
ТА НАДІЙНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ**

Передплатний індекс журналу "Вісник НБУ"
і додатка до нього

"Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності"
у Каталозі періодичних видань України-74132